FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ

EV SAHİBESİ

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN: TANSU AKGÜN

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ

EV SAHİBESİ

rusça aslından çeviren

TANSU AKGÜN

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

editör
ALİ ALKAN İNAL
görsel yönetmen
BİROL BAYRAM
düzelti
ONUR CAYMAZ
grafik tasarım ve uygulama

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
istiklal caddesi, no: 144/4 beyoğlu 34430 istanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Genel Yayın: 2078

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

EV SAHİBESİ

Birinci Bölüm

I

Ordınov nihayet oturduğu daireyi değiştirmeye karar vermişti. Dairenin fakir, yaşlı, dul bir memur karısı olan sahibesi, ansızın –kira dönemini bile beklemeden– Peterburg'dan ayrılmış, taşrada oturan akrabalarının yanına gitmişti. Kısa süre içinde çözüm bulması gereken genç adam eski dairesi için üzülüyor, boşaltmak zorunda olduğu için canı sıkılıyordu: Kendisi fakir, ev kiraları ise yüksekti. Ev sahibesinin gitmesinin hemen ertesi günü, şapkasını aldı ve Peterburg sokaklarında evlerin kapılarına asılmış ilanlara bakarak, renkleri kararmış, içleri kalabalık ve büyük, fakir kiracılar için uygun evler arayarak dolaştı.

Uzun süre gayretli bir biçimde ev aradıktan sonra içinde yeni, daha önce pek hissetmediği duygular belirmeye başladı. İlk başta dalgın dalgın ve dikkatsizce, sonra dikkatlice ve en sonunda büyük bir dikkatle etrafına bakmaya başladı. Kalabalık ve gürültülü, hareketli sokak, yenilikler ve yeni yaşam tarzı –meşgul ve iş sahibi herhangi bir Peterburgluyu sıkan ve hayatı boyunca uyum sağlamanın, çalıştığı için çektiği sıkıntıyı ortadan kaldırmanın yollarını aramasına neden olan bu günlük hayat ve sıradanlıklar– bütün bu basmakalıp düzen ve onun yarattığı bıkkınlık Ordınov'u içten içe neşelendirmiş ve etkilemişti. Solgun yanakları hafifçe kızardı, gözleri yeni bir ümitle parladı, soğuk ve temiz havayı daha önce hiç nefes almamışçasına ciğerlerine çekti. Kendini son derece rahatlamış hissetti.

Sakin ve tamamen içine kapalı bir yaşamı olmuştu. Üç yıl önce doktorasını tamamlayıp özgürlüğüne mümkün olduğu kadar kavuştuktan sonra, o güne kadar sadece ismini

duyduğu yaşlı bir adamın evine gitmiş ve o kadar uzun süre beklemişti ki sonunda üniformalı bir uşak başka bir zaman gelmesini bile söylemişti. Çok uzun bir bekleyişten sonra, yüksek tavanlı, loş, içinde fazla eşya bulunmayan, eski büyük aile konaklarından kalmışa benzeyen bir salona girmiş, babasının meslektaşı ve arkadaşı olan, göğsü madalyalarla dolu, saçları beyazlaşmış vasisini görmüştü. Yaşlı adam ona biraz para vermişti. Çok cüzi bir miktardı; bu para, dedelerinden kalan malların satışından gelen paraydı. Ordınov parayı kayıtsızlıkla almış, vasisiyle bir daha görüşmemek üzere vedalaşmış ve sokağa çıkmıştı. Soğuk ve puslu bir sonbahar akşamıydı; genç adam düşünceliydi ve nedenini bilmediği bir hüzün yüreğini sıkıştırıyordu. Gözlerinde ateş vardı; kâh üşümüş, kâh sıcaklamış gibi hissediyordu. Yolda giderken, eline geçen parayla iki, üç yıl, hatta kıt kanaat geçinmek koşuluyla dört yıl idare edebileceğini hesaplamıştı. Hava kararmış, yağmur çiselemeye başlamıştı. Karşısına çıkan ilk odayı kiralamış ve bir saat içinde de taşınmıştı. Odasına bir manastıra girmiş gibi kapanmış ve dünyayla ilişkisini kesmişti. İki yıl süren bu yaşam onu insanlardan iyice uzaklaştırmıştı.

Farkında olmadan yabanileşmişti, bu süre içinde dışarıda başka bir –gürültülü, hareketli, heyecanın ve değişikliğin eksik olmadığı, onu sürekli çağıran ve er geç karışacağı– yaşam olduğu aklına bile gelmemişti. Bu yaşam hakkında elbette bir şeyler duymuş, ama onu hiç tanımamış ve araştırmamıştı. Çocukluğundan beri kendine has bir tarzda yaşamıştı; artık bu yaşam tarzının dışına çıkamazdı. Ordınov'un büyük, karşı konulamaz, insanın hayatını tüketen ve onu diğer dünyadan, yani günlük hayattan soyutlayan bir tutkusu vardı. Bu tutku – bilimdi. Bu tutku, uykularını bile zehirleyerek yavaş yavaş genç-liğini tüketmiş, havasız odasında sağlıklı besin ve temiz hava olmasına izin vermemiş, tutkusunun esiri olan Ordınov bunu fark etmek istememişti. Gençti ve başka bir isteği yoktu. Bu

tutkusu onu dışarıdaki yaşam karşısında bir çocuk kadar aciz duruma düşürmüş ve insanlar arasında, ihtiyaç duyduğunda bile, yer bulamayacak duruma getirmişti. Bilim, kullanmasını bilenler için – bir kazanç kapısıdır; Ordınov'un bilim tutkusu ise kendine doğrulttuğu bir silahtı.

Okuyup öğrenme isteği, o güne kadar ilgilendiği her faaliyet gibi, mantıklı bir nedenden çok bilinçsiz bir hevese dayanıyordu. Küçüklüğünde bile arkadaşlarına benzemeyen, tuhaf bir çocuktu. Ailesini tanımamıştı; insanlardan uzak, garip karakteri yüzünden arkadaşları ona sert, kaba davranmışlardı ve böylece giderek yabanıl, kasvetli bir insan haline gelmişti. Ama yalnız başına yaptığı çalışmalarda da düzenli, belirli bir sistemi olmamıştı ve hâlâ da yoktu; artık sadece bir sanatçının duyduğu ilk coşku, ilk heyecan, ilk tutku kalmıştı. Kendi sistemini yaratmıştı; yıllar içinde bu sisteme alışmış, ruhundaki hâlâ karanlık, belirsiz, ama olağanüstü, aydınlatıcı fikirler, yeni, aydınlanmış bir biçimde yavaş yavaş doğmuş ve bu fikirler ruhunu kaplamış, sıkıntı vermeye başlamıştı; Ordınov hâlâ tam anlamıyla emin olmasa da, bu fikirlerin eşsiz, doğru ve özgün olduğunu hissediyordu: Bu yaratma kabiliyeti, genç adamın enerjisi üzerinde etkisini göstermişti. Bu kabiliyet gelişti ve pekişti. Ama düzenleme ve yaratma süreci hâlâ uzak, belki de çok uzak ve belki de imkânsızdı!

Bir yabancı, yaşadığı ıssız çölü birdenbire terk edip gürültülü, hareketli bir şehrin ortasına düşmüş bir keşiş gibi sokaklarda dolaşıyordu. Her şey ona yeni ve garip geliyordu. Etrafında kaynaşan ve hareket eden bu hayata o kadar yabancıydı ki içinde uyanan garip duygulara şaşırmak aklına bile gelmedi. Kendi yabanıllığının farkında bile değildi; tersine, uzun süreden beri yiyip içmedikten sonra sofraya oturan biri gibi sevinçli, kendinden geçmiş bir haldeydi; oysa yeni bir eve taşınmak gibi basit bir olayın bir Peterburgluyu, Ordınov gibi biri olsa da, heyecanlandırması

ve etkilemesi garipti. Ama işin doğrusu, böyle bir olay Ordınov’un başına daha önce neredeyse hiç gelmemişti.

Üstelik sokaklarda böyle dolaşmak çok hoşuna gitmişti. Fransız bulvarlarında aylak aylak gezenlerin yaptığı gibi etrafındaki her şey inceliyordu.

Gözlerinin önündeki bu parlak resme artık, her zaman yaptığı gibi, altında yatan gizli anlamları çıkarır gibi bakıyordu. Gördüğü her şey onu hayrete düşürüyordu; Her şeyi dikkatle izliyor, sokakta yürüyen insanların yüzlerine düşünceli düşünceli bakıyor, çevresindeki her şeyin görünüşünü inceliyor, insanların konuşmalarını yalnız geçirdiği sessiz gecelerde vardığı sonuçları doğrulatmak ister gibi dikkatle dinliyordu. Önemsiz bir konuşma onu etkiliyor, yeni bir fikir bulmasını sağlıyordu ve Ordınov kendisini odasına hapsettiği için ilk defa üzüntü duyuyordu. Dışarıda her şey daha canlıydı; nabzı daha güçlü ve hızlı atıyor, yalnızlıktan bunalmış, sadece yoğun, yüksek düşüncelerle beslenip gelişmiş zihni, hızlı, sakin ve korkusuzca çalışıyordu. Üstelik o güne kadar dıştan bildiği, daha doğrusu bir sanatçı içgüdüsüyle sezdiği bu yabancı yaşama karışmak için bilinçsiz bir istek duyuyordu. Elinde olmaksızın kalbi sevgi ve merhametin hüznüyle çarpmaya başladı. Önünden geçen insanları daha dikkatli incelemeye başladı, ama insanlar yabancı, huzursuz ve düşünceliydi... Ordınov’un kaygısızlığı yavaş yavaş, farkında olmadan azalmaya; gerçeklik onu ezmeye başladı ve elinde olmadan saygıyla karışık bir korku duymasına neden oldu. Ordınov yaşamın rengi, parıltısı, girdabı, gürültüsü karşısında, yatağından yeni kalkmış ve etrafındaki insanların donuk hareketlerinin çeşitliliğini ilk defa görmüş bir hasta gibi yorulmaya başladı. Üzüldü ve içini bir hüzün kapladı. Yaşamı, çalışmaları ve hatta geleceği için korku duymaya başladı. Yeni bir düşünce keyfini iyice kaçırdı. Birdenbire tüm yaşamını yalnız geçirdiğini, ne kimsenin onu sevdiği ne de

onun kimseyi sevebildiği aklına geldi. Yürümeye başlarken, konuşmayı denediği insanlar ona sert ve tuhaf bir biçimde bakmışlardı. Onun deli ya da çok tuhaf bir adam olduğunu düşündüklerini anlamıştı ve bu düşünce hiç de yanlış sayılmazdı. Herkesin onun varlığından rahatsızlık duyduğunu hissetti; çocukluğunda bile düşünceli, sert karakteri yüzünden kimsenin ona sıcak yaklaşmadığını, kendileriyle aynı seviyede görmediklerini, diğer hiçbir çocuğa benzemediğini hatırladı. Ordınov o anda kendisini bildi bileli herkesin onu tek başına bıraktığını hatırladı ve ona sırtını döndüğünü fark etti.

Farkında olmadan Peterburg'un şehir merkezinden uzak bir mahallesine gelmişti. Tenha bir handa kötü bir yemek yedikten sonra tekrar dolaşmaya çıktı. Yine bir sürü cadde ve meydandan geçti. Zengin evlerin yerini uzun, sarı ve gri tahta perdelerin arkasındaki viran kulübeler almıştı; ayrıca fabrikaların çirkin, renkleri kararmış, kırmızı uzun bacalı binaları görünmeye başlamıştı. Issız bir yerdi ve etrafta kimse yoktu; her şey asık suratla ve düşmanca bakıyordu: En azından Ordınov'a öyle geldi. Akşam olmuştu. Uzun bir sokaktan geçerek mahalle kilisenin olduğu meydana çıktı.

Dalgın bir tavırla kiliseye girdi. Ayin henüz bitmişti, kilise hemen hemen boştu ve sadece girişte diz çökmüş iki yaşlı kadın vardı. Saçları ağarmış yaşlı kilise görevlisi mumları söndürüyordu. Batmakta olan güneşin ışığı kubbenin dar penceresinden içeri vuruyor, oluşturduğu ışık denizinin dalgaları kiliseyi yer yer aydınlatıyordu, ama bu denizin dalgaları kubbenin altına doğru gitgide zayıfladıkça, kandiller ve mumların titrek ışığıyla aydınlanan ikonaların yaldızları o oranda parlıyordu. Ordınov heyecan dolu bir hüzünle ve bitap halde kilisenin en karanlık bölgesinde duvara yaslandı, bir an için düşüncelere daldı. Kiliseye giren iki kişinin düzenli adımlarının tok sesleri onu kendine getirdi. Gözlerini yerden kaldırıp yeni gelenlere baktı ve içini

tarifsiz bir merak kapladı. İhtiyar bir adamla genç bir kadın girmişti. İhtiyar uzun boylu, hâlâ dimdik ve dinç duran, ama zayıf ve acı içindeki yüzü solgun bir adamdı. Şehir dışından, uzaktan gelmiş bir tüccara benziyordu. Üzerinde uzun, siyah, bayramlık olduğu belli, düğmeleri iliklenmemiş kürklü bir kaftan vardı. Kaftanının altına bütün düğmeleri sıkıca iliklenmiş uzun bir Rus giysisi giymişti. Parlak kırmızı bir atkıyı boynuna gelişi güzel sarmıştı, elinde ise kürk şapkası vardı. Uzun, seyrek, neredeyse tamamen beyazlaşmış sakalı göğsüne uzanıyordu ve çalıya benzeyen çatık kaşlarının altında mağrur, ateş dolu, alev gibi parıldayan gözlerle bakıyordu. Kadın yirmi yaşlarındaydı ve büyüleyici bir güzelliği vardı. Pahalı, mavi bir kürk manto giymiş, başını çenesinin altından bağladığı beyaz, saten bir eşarpla örtmüştü. Başı önde, vakur ve düşünceli bir biçimde yürüyor, yüzünün sakin, yumuşak hatları bir çocuğun yüzünü andırıyordu. Bu uyumsuz çiftte garip bir hal seziliyordu.

İhtiyar kilisenin ortasında durdu, kilisede hiç kimse olmamasına rağmen dört tarafa da başıyla selam verdi, genç kadın da aynısını yaptı. Adam kadını elinden tutarak kiliseye adını veren ve üzerindeki altınlarla değerli taşların dans eden alevler gibi parladığı büyük bir Meryem Ana ikonasının önüne götürdü. Kilisede son kalan hademe ihtiyarı saygıyla selamladı, ihtiyar başıyla karşılık verdi. Kadın ikonanın önünde yere kapandı. İhtiyar, ikonanın alt tarafında asılı olan bir örtüyü aldı ve kadının başına koydu. Boğuk bir hıçkırık kilisenin sessizliğini bozdu.

Ordınov bu görkemli sahne karşısında çok şaşırdı ve sabırsızlıkla nasıl sona ereceğini bekledi. Kadın iki dakika sonra kafasını kaldırdı, kandilin parlak ışığı güzel yüzünü aydınlattı. Ordınov'un tüyleri ürperdi ve bir adım ilerledi. Kadın ihtiyarın elinden tuttu, sessizce kiliseden çıktılar. Kadının süt gibi beyaz yüzündeki uzun parlak kirpiklerin

süslediği koyu mavi gözlerinde yaşlar belirmiş, solgun yanaklarına dökülmüştü. Dudaklarında hafif bir gülümseme vardı, ama yüzünden hâlâ çocukça bir korku ve gizemli bir dehşetin izleri okunuyordu. Ürkek ürkek ihtiyara sokuluyordu ve heyecandan titrediği açıkça görülüyordu.

Ordınov, nedenini kendisinin de bilmediği büyük bir istek ve ısrarla peşlerinden gitti, kilisenin eşiğinde yanlarından geçti. İhtiyar pek de dostça olmayan, sert bir tavırla Ordınov'a baktı; kadın da baktı, ama bakışı sanki aklında bambaşka şeyler varmış gibi ilgisiz ve dalgındı. Ordınov, yaptığına bir anlam veremese de peşlerinden gitmeye devam etti. Hava iyice kararmıştı; Ordınov kadınla ihtiyarın biraz gerisinden yürüyordu. İhtiyar adamla genç kadın çeşitli fabrikalarda çalışan işçilerin dolaştığı, çeşitli tahılların satıldığı dükkânların ve hanların bulunduğu, gümrüğe çıkan geniş, kirli bir caddeye girdiler, bu caddenin sonunda iki tarafında yüksek çitlerin sıralandığı, duvarları kararmış dört katlı büyük bir evin bahçe kapılarından geçilerek geniş ve kalabalık başka bir caddeye çıkılabilen bir sokağa saptılar. Eve iyice yaklaşmışlardı; ihtiyar aniden döndü ve hemen Ordınov'a baktı. Genç adam heykel gibi kıpırdamadan durdu, bu heyecanı kendisini de şaşırtmıştı. İhtiyar, tehdidinin etkili olup olmadığını anlamak istermişçesine bir kere daha dönüp baktı ve genç kadınla birlikte dar bir kapıdan evin avlusuna girdi. Ordınov da geri döndü.

Keyfi tamamen kaçmıştı, koca bir günü öldürdüğü, boşu boşuna yorulduğu, üstelik sıradan bir olayı maceraya dönüştürmek gibi bir aptallık ettiği için kendi kendine kızıyordu. Daha o sabah yabanıllığı yüzünden kendi kendine kızmıştı, ama içgüdüsü onu kendi sanat dünyasının dışındaki eğlendirici, şaşırtıcı her şeyden kaçmaya zorluyordu. Sessiz, sakin evini artık hüzünle ve bir çeşit pişmanlıkla düşünüyordu; kalacak yer sorununu hâlâ çözüme kavuşturamamış olması canını sıkıyordu ve üstelik

böyle önemsiz şeylerin aklını meşgul etmesi sinirlerini bozuyordu. Sonunda yorgun argın, kafası işlemez bir halde geç vakit evine döndü ve oturduğu evi geçtiğini fark edince haline çok şaşırdı. Şaşkınlık içinde başını sallayarak bu durumu yorgunluğuna verdi ve merdivenleri çıkarak çatı katındaki odasına sonunda girebildi. Mumu yaktı – kilisede ağlayan kadının görüntüsü bir dakika içinde hayalinde belirdi. Gizemli bir duygu ve korkuyla bezenmiş, heyecan ya da çocuksu pişmanlığın etkisiyle dökülen yaşlarla ıslanmış yüzün sakin yumuşak hatları yüreğinde öyle büyük bir heyecan uyandırdı ki gözleri karardı, vücudunu ateş bastı. Ama bu hayal uzun sürmedi. Bu heyecanın ardından düşünceler, hayal kırıklığı ve zapt edilemez bir öfke geldi; giysilerini bile çıkarmadan yorgana sarıldı ve kendini sert yatağına attı...

Ertesi sabah geç bir vakitte, sinirli, ürkek ve neşesiz bir halde kalktı, ne yapması gerektiğini düşünerek çabucak toparlandı ve bir gün önce gittiği yönün tam tersine doğru yola düştü; sonunda Şpis adında, kızı Tinhen'le birlikte yaşayan fakir bir Alman'ın evinde kendine bir oda buldu. Şpis, kaparoyu alır almaz kapıya yapıştırılmış kiralık ilanını çıkardı, Ordınov'un bilime olan düşkünlüğünü övdü, bu konuda ona elinden gelen yardımı esirgemeyeceğine söz verdi. Ordınov akşama taşınacağını söyledi. Oradan ayrılınca ilkönce eve gitmeyi düşündü, ama sonra fikrini değiştirip ters yöne saptı; cesaretine yeniden kavuşmuştu ve gösterdiği meraka içten içe güldü. Sabırsızlığı yüzünden yol iyiden iyiye uzun geliyordu, sonunda önceki akşam gittiği kiliseye ulaştı. Sabah ayini başlamıştı. Ordınov, tüm dua edenleri görebileceği bir yer seçti, ama aradığı kişiler orada değildi. Uzun süre bekledikten sonra yüzü kızarmış bir halde kiliseden çıktı. İçinde istemediği halde doğan duyguyu bastırmaya çalışarak kendini ısrarla başka bir şey düşünmeye zorladı. Sıradan, günlük olayları düşünürken öğle yemeği vaktinin geldiğini, karnının gerçekten acıkmış

olduğunu fark etti, bir gün önce yemek yediği hana gitti. Oradan ne zaman çıktığını fark etmedi bile. Uzun süre caddelerde, kalabalık ve boş sokaklarda dolaştıktan sonra şehrin dışına, otları sararmaya başlamış büyük, ıssız bir tarlaya çıktı. Uzun süredir tanık olmadığı, onun için yeni sayılabilecek bir ölüm sessizliği Ordınov'u kendine getirebildi. Hava, ekim ayında Peterburg'da sıkça rastlandığı gibi kuru ve soğuktu. Biraz ileride izbe bir kulübe vardı; kulübenin yanında iki tınaz duruyordu; iki tekerlekli arabanın yanında duran, koşumları takılmamış, başını eğmiş, dudağı sarkmış, sırtı dik küçük at bir şeyler düşünüyor gibiydi. Bekçi köpeği kırık bir tekerleğin yanında hırlayarak bir kemik parçasını kemiriyordu ve üzerinde yalnızca gömlek olan üç yaşında sarı saçlı bir çocuk kafasını kaşıyarak bu yalnız şehirliye şaşkınlıkla bakıyordu. Kulübenin arkasında tarlalar ve bostanlar uzanıyordu. Maviliği kararmış gökyüzünde ufka doğru bir ormanın karaltısı görünüyordu, diğer yönden koyu kar bulutları, sessiz kuş sürülerini önlerine katmış kovalıyor gibi geliyordu. Her yer sessizdi ve hüzünlü, durgun, önceden kestirilemez bir şeyler olacak gibiydi... Ordınov yürümeye devam etti, ama bu ıssızlık onu daha da sıkmıştı. Geriye döndü, kente girer girmez akşam ayinini haber veren çan seslerini duyunca adımlarını sıklaştırıp önceki gün uğradığı kiliseye gitti.

O gizemli kadın da kilisedeydi.

Kapının yanında, dua eden kalabalığın arasına karışmış, dizlerinin üstünde duruyordu. Ordınov kilisenin kapısında sadaka bekleyen dilencilerin, giysileri dökülen yaşlı kadınların, hasta ve sakatların arasından geçerek kadının yanında diz çöktü. Giysisi kadının giysisine değiyor ve kadının dua ederken dudaklarının arasından kesik kesik çıkan soluğunu duyuyordu. Yüz hatları yine sınırsız bir iman duygusunu yansıtıyor, gözyaşları kızarmış yanaklarına korkunç bir suçu temizler gibi akıyor ve orada kuruyordu.

Yan yana oturdukları yer tamamen karanlıktı ve sadece küçük bir lambanın dar pencerelerden sızan rüzgârla oynaşan alevi, zaman zaman genç kadının her hattı genç adamın hafızasına kazınan, onu kör ve sağır eden, kalbinde derin bir yara açan yüzünü aydınlatıyordu. Ama bu işkencede vecd halinde bir esriklik de vardı. Bu esrikliğe fazla dayanamadı; göğsü bir anda daha önce hissetmediği hoş bir duyguyla sarsılmaya ve daralmaya başladı, hüngür hüngür ağlayarak, alev alev yanan kafasını kilisenin soğuk sırasına dayadı. Kalbinde tatlı bir işkenceye dönüşen acıdan başka hiçbir şey duymadı ve hissetmedi.

Bu aşırı duyarlılığının, duygularının bu kadar açık, savunmasız bir şekilde ortaya serilmesinin sebebi ne olabilirdi; kalbi ruhunun bilinçsiz arzuları ya da sabırsız çalkantıları arasında geçen uzun, uykusuz gecelerin yorucu, boğucu, başa çıkılamaz sessizliği sonucunda artık parçalanmış ya da dağılmış mıydı; sıcak, bunaltıcı bir günde gökyüzünün aniden kararmasından ve fırtınanın kavrulmuş toprağa yağmur ve yıldırım yağdırmasından, inci tanelerini andıran yağmur damlalarının zümrüt yeşili dallara asılmasından, çimenlerin, otların birbirine karışmasından sonra güneşin ilk ışıklarıyla her şeyin yeniden canlanması, başını güneşe doğru kaldırması ve yeniden hayat bulmanın sevinciyle gökyüzüne olağanüstü, tatlı kokularını göndermesi gibi yenilenmeli miydi?.. Ama Ordınov kendisine ne olduğunu düşünebilecek durumda değildi: Kendinden geçmiş bir haldeydi...

Ayinin nasıl sona erdiğini fark etmedi ve meçhul kadının peşinden gitmek için kapının önünde kalabalığı yarmaya çalışırken kendine geldi. Ara ara kadının şaşkınlık dolu, pırıl pırıl gözlerini yakalıyordu. Kiliseden çıkanların kalabalığı yüzünden ikide bir durmak zorunda kalan kadın tekrar tekrar Ordınov’a bakıyordu; şaşkınlığının giderek arttığı belliydi ve yüzü birdenbire ateş gibi kıpkırmızı oldu. Tam o

anda önceki günkü ihtiyar kalabalığın arasından çıktı ve kadının elini tuttu. Ordınov'un gözleri ihtiyarın öfkeli, alaycı bakışlarıyla karşılaştı ve garip bir kızgınlık hissetti. Sonunda karanlıkta ikisini de gözden kaybetti; kendinden beklenmeyen bir çabayla ileri atılıp kiliseden çıktı. Akşam serinliği bile içini ferahlatmadı: Göğsü daralıyor, zorlukla nefes alıyordu, kalbi yavaş, ama dışarı fırlamak ister gibi sertçe atıyordu. Sonunda ihtiyar adamla kadını kaybettiğini anladı; ne sokakta ne de geçtikleri yollarda onları görebilmişti. Ama Ordınov'un kafasında çılgınca olmasına rağmen bu gibi durumlarda işe yarayabilecek garip planlardan biri doğdu; ertesi sabah saat sekizde sokak yönünden eve yaklaştı, evin çöplüğüne benzeyen oldukça dar, çamurlu, kirli arka avludan girdi. Avluda bir şeylerle uğraşan kapıcı işini bırakıp, çenesini elindeki küreğin sapına dayadı, Ordınov'u baştan ayağa süzdü ve ne istediğini sordu.

Kapıcı genç, yirmi beş yaşlarında olmasına rağmen yüzü bir ihtiyarınki gibi kırışmış, ufak tefek bir Tatardı.

Ordınov:

— Bir oda arıyorum, –dedi.

Kapıcı sırıtarak,

— Nasıl bir oda? –diye sordu. Ordınov'a sanki her şeyin farkındaymış gibi baktı.

— Başka kiracılarla birlikte kalabileceğim bir oda, –diye cevap verdi Ordınov.

Kapıcı gizemli bir tavırla,

— Bu avluda yok, –diye karşılık verdi.

— Peki bu evde?

— Bu evde de yok. –Kapıcı tekrar küreğine sarıldı.

— Vardır belki. –Ordınov kapıcıya on kapik verdi.

Tatar, Ordınov'a baktı, on kapiği aldı, sonra tekrar küreği kavradı ve kısa bir sessizlikten sonra, "Hayır, boş oda falan yok." dedi. Ama genç adam artık onu dinlemiyordu; su birikintilerinin üzerine atılmış çürük, sallanan tahtalara basarak evin avludaki siyah, çamurlu, kirli, su birikintisine batmış gibi görünen kapısına doğru ilerledi. Evin giriş katında fakir bir tabutçu oturuyordu. Tabutçunun eserlerini sergilediği atölyesini geçen Ordınov, basamaklarının yarısı kırılmış, kaygan, sarmal merdivenden üst kata çıktı, karanlığın içinde el yordamıyla çuval gibi bir bezle örtülmüş kalın, biçimsiz kapıyı hissetti, kilidi buldu ve açtı. Yanılmamıştı. Karşısında daha önce gördüğü yaşlı adam duruyor, kıpırdamadan, büyük bir şaşkınlıkla ona bakıyordu.

— Ne istiyorsun? –diye kesik kesik ve neredeyse fısıldayarak sordu adam.

— Boş odanız var mı? –Ordınov söylemek istediği her şeyi unutmuştu.

İhtiyarın omzunun üzerinden meçhul kadını görmüştü.

İhtiyar, kapıyı Ordınov'a doğru iterek sessizce kapatmaya başladı.

Birden genç kadının tatlı sesi duyuldu.

— Boş odamız var.

İhtiyar kapıyı bıraktı.

— Kalacak ufak bir köşe[1] arıyorum, –Ordınov hızla odaya girmiş, güzel kadına bakıyordu.

Ama müstakbel ev sahibinin gözlerine bakınca, büyük bir hayret içinde olduğu yerde mıhlanıp kaldı; gözlerinin önünde sessiz, çarpıcı bir sahne belirdi. İhtiyar sanki kendinden geçmek üzereydi ve yüzü bir ölünün yüzü gibi

bembeyazdı. Gözlerini kadına dikmiş, kurşun gibi delici bakışlarla bakıyordu. Kadın sararmıştı; ama sonra yüzüne yine kan geldi ve gözlerinde garip bir pırıltı belirdi. Ordınov'u başka bir odaya götürdü.

Bu oda, iki tahta bölmenin üçe ayırdığı büyük bir odaydı; hol doğrudan dar, karanlık antreye açılıyordu; tam karşıda başka bir bölüme, besbelli ev sahiplerinin yatak odasına açılan bir kapı vardı. Antrenin sağ tarafından kiralık odaya geçiliyordu. Dar ve karanlık, iki tane alçak penceresi olan bir odaydı. Sadece çok gerekli eşyalarla pek boş yer kalmayacak biçimde doldurulmuştu; dar, gösterişsiz bir odaydı, ama mümkün olduğunca temizdi. Eşya olarak sade, beyaz bir masa, masaya uygun iki sandalye ve iki duvarın önünde iki kerevet bulunuyordu. Köşedeki rafın üzerinde yaldızlı bir çiçek tacıyla süslenmiş, büyük, antika bir ikona ve önünde yanan bir kandil duruyordu. Kiralık odada bir kısmı antreye taşan çok büyük, biçimsiz bir Rus ocağı vardı. Böyle bir dairede üç kişinin yaşayamayacağı gayet açıktı.

Birbirlerini karşılıklı olarak inandırmaya çalıştılar, ama ilgisiz şeylerden bahsediyorlardı ve zorlukla anlaşıyorlardı. Ordınov iki adım uzaklıktan kadının kalp atışlarını duyuyordu; kadının tüm vücudunun heyecandan ve sanki korkudan titrediğini görüyordu. Sonunda bir şekilde anlaştılar. Genç adam hemen taşınacağını söyledi ve ev sahibine baktı. İhtiyar kapının yanında duruyordu, yüzü hâlâ solgundu, ama dudaklarında hafif, hatta düşünceli bir gülümseme belirmişti. Ordınov'un bakışlarıyla karşılaşınca yeniden kaşlarını çattı.

Ordınov'a kapıyı açarken aniden, yüksek, kesik kesik bir sesle sordu:

— Kimliğin var mı?

— Evet, var! –Ordınov biraz şaşırmıştı.

— Kimin nesisin sen?

— Vasiliy Ordınov, soylulardanım, memur değilim, kendi işlerimle uğraşıyorum. –İhtiyarla aynı tonda konuşuyordu.

— Ben de kendi işlerimle uğraşıyorum, –dedi ihtiyar.– Benim adım da İlya Murin, tüccarım; bu kadar bilgi yeterli mi? Artık gidebilirsiniz sanırım...

Ordınov bir saat sonra hem kendini, hem de buldukları yeni kiracının kendilerini aldattığını düşünmeye başlayan Alman'ı ve uslu kızı Tinhen'i şaşırtarak yeni evine taşındı. Olayların nasıl böyle geliştiğini Ordınov'un kendisi de anlamamıştı, anlamak da istemiyordu...

II

Kalbi o kadar şiddetli çarpıyordu ki her şey gözüne yeşil görünüyor ve başı dönüyordu. Pek fazla olmayan eşyasını yeni odasına düzenli bir biçimde yerleştirdi, kullanacağı eşyaların paketini açtı, kitapları sandıktan çıkarıp masanın üzerine dizmeye başladı, ama kısa sürede elleri tutmaz oldu. Kadının, tüm benliğini sarsan, altüst eden, kalbinin engel olunamaz, büyük bir heyecanla atmasına neden olan görüntüsü gözlerinin önünden gitmiyordu – donuk, fakir yaşamı birdenbire öyle büyük bir mutlulukla dolmuştu ki düşünceleri kararmış, ruhu hüzün ve şaşkınlık içinde kaybolmuştu. Kimliğini aldı ve kadını görebilme umuduyla ev sahibine götürdü. Ama Murin kapıyı araladı, kimliği aldı ve “Pekâlâ, güle güle otur,” dedikten sonra kapıyı kapattı. Ordınov’un içini tatsız bir his kapladı. Nedense bu ihtiyarı görmek zor geliyordu. İhtiyarın bakışlarında küçümseyici, nefret dolu bir şeyler vardı. Ama bu kötü izlenim kısa zamanda dağıldı. Ordınov daha üçüncü günde, eski sakin yaşamıyla kıyasladığında oldukça hareketli bir yaşam sürmeye başlamıştı, ama hiçbir şeyi düşünemiyor, hatta düşünmekten korkuyordu. Yaşamındaki her şey değişmiş, altüst olmuştu; elinde olmadan, tüm yaşamının tam ortadan kırıldığını hissediyordu; aklında tek bir istek, tek bir beklenti kalmıştı ve başka düşünceler bunun önüne geçemiyordu.

Kafası karışık bir halde odasına döndü. Hafif kamburu çıkmış, insanda acıma duygusu uyandıran pis, iğrenç kılıklı yaşlı bir kadın ocağın başında bir şeylerle uğraşıyordu. Huysuz bir kadına benziyordu, arada bir dudaklarını oynata oynata genizden gelen bir sesle bir şeyler mırıldanıyordu. Bu kadın ev sahibinin hizmetçisiydi. Ordınov kadınla konuşmaya çalıştı, ama kadın huysuzluk edip tek kelime bile söylemedi. Sonunda akşam yemeği saati geldi; yaşlı kadın lahana çorbası, börek ve et yemeğini ocaktan alıp ev

sahiplerine götürdü. Ordınov’a da aynı yemeği verdi. Yemekten sonra daire ölüm sessizliğine büründü.

Ordınov eline bir kitap aldı, daha önce de birkaç kere okumuş olduğu yerlerin anlamını çıkarmaya çalışarak uzun süre sayfaları karıştırdı. Fazla dayanamayarak kitabı bıraktı, yeniden eşyalarını düzenlemeye çalıştı, sonunda şapkasını aldı, kaputunu giydi ve sokağa çıktı. Nereye gittiğine bakmadan, gelişigüzel yürürken, aklını toplamaya, elinden geldiğince dağınık düşüncelerini düzene sokmaya ve durumunu değerlendirmeye çalışıyordu. Ama harcadığı çaba sadece sıkıntısını artırıyor, çilesini derinleştiriyordu. Art arda titreme ve ateş nöbetlerine yakalanıyor, kalbi bazen o kadar hızlı çarpıyordu ki duvara yaslanmak zorunda kalıyordu. “Ölsem daha iyi,” diye düşündü, sonra “Ölsem daha iyi,” sözleri kızarmış, titreyen dudaklarından fısıltıyla, düşünmeden döküldü. Uzun süre dolaştı, sonunda bardaktan boşanırcasına yağmur yağdığını ve iliklerine kadar ıslandığını fark edince eve döndü. Evin yakınlarında kapıcıyı gördü. Ordınov Tatarın bir süre için kendisini meraklı gözlerle izlediğini, bunu fark ettiğini görünce yoluna gittiğini düşündü.

— Merhaba, –Ordınov kapıcıya yetişmişti,– adın ne senin?

Kapıcı sırıtarak,

— Adım kapıcı. –diye karşılık verdi.

— Uzun süredir mi burada kapıcısın?

— Bayağı oldu.

— Ev sahibi tüccar mı?

— Öyle dediyse, öyledir.

— Ne iş yapar?

— Hasta; yaşayıp gidiyor, Tanrıya dua ediyor – başka bir şey yaptığı yok.

— Peki karısı?

— Karısı mı?

— Onunla yaşayan kadın karısı değil mi?

— Öyle dediyse, öyledir. Hadi, güle güle beyim.

Tatar elini kasketine götürdü ve kulübesine girdi.

Ordınov da odasının yolunu tuttu. Yaşlı kadın kendi kendine bir şeyler mırıldanarak Ordınov'a kapıyı açtı, tekrar kilitledi ve önünde yıllarını geçirdiği ocağın başına döndü. Hava kararmıştı. Ordınov kibrit almak için odasından çıktı ve ev sahiplerinin kapısına bir kilit asılı olduğunu gördü. Dirseklerini ocağa dayayıp dik dik kendisine bakan ve belki de bu yabancının efendisinin kilidiyle neden bu kadar ilgilendiğini düşünen yaşlı kadına seslendi; kadın hiçbir şey söylemeden bir kibrit kutusu attı. Ordınov odasına döndü, belki de yüzüncü kere eşyalarıyla, kitaplarıyla ilgilenmeye başladı. Ama yaptığı işler yavaş yavaş kafasını karıştırmaya başlayınca kerevete ilişti, sanki uykuya dalmış gibi hissetti. Ara ara kendine geliyor, aslında uyumadığını, ıstıraplı, hastalığa benzer bir durum içinde olduğunu fark ediyordu. Kapının çalındığını, açıldığını duydu ve ev sahiplerinin akşam ayininden döndüklerini anladı. Aklına bir şey için onlarla konuşması gerektiği geldi. Ayağa kalktı, hatta onlarla konuşmaya gittiğini sandı, ama ayağı yaşlı kadının odanın ortasında bıraktığı odunlara takılınca düştü. Yere düşünce her şeyi unuttu, uzunca bir zaman sonra gözlerini açınca giyinik olduğunu, kerevetin üzerinde yattığını ve olağanüstü güzel bir kadının sessiz, annelik içgüdüsüyle dökülen yaşlardan ıslanmış gibi duran yüzünün şefkatle üzerine eğildiğini büyük bir hayret içinde fark etti. Başının altına bir yastık konulduğunu, üstünün sıcak bir şeyle örtüldüğünü ve

şefkatli bir elin sıcak alnında gezindiğini hissetti. Teşekkür etmek istedi, bu eli tutmak, kavrulmuş dudaklarına götürmek, gözyaşlarıyla ıslatmak ve öpmek, sonsuza dek öpmek istedi. Birçok şey söylemek istiyor, ama ne söyleyeceğini kendisi de bilmiyordu; tam o dakikada ölmek istiyordu. Ama elleri kurşun gibiydi ve kıpırdamıyordu; sanki dili tutulmuştu, sadece damarlarındaki kanın onu yatağın içinde biraz daha hareketlendirmek ister gibi aktığını hissediyordu. Birisi ona su verdi... Sonunda bilincini kaybetti.

Sabah sekize doğru uyandı. Güneş altın demeti gibi ışıklarını odasının yeşil, küflü pencerelerinden içeriye saçıyordu; hastanın tüm uzuvlarını hoş bir duygu kaplamıştı. Sakin ve huzurlu, son derece mutluydu. Birkaç saniye önce yatağının başucunda birisi varmış gibi geldi. Bu görünmez varlığı çevresinde dikkatle arayarak uyandı; dostunu kucaklamak ve ona yaşamında ilk defa “Merhaba, iyi günler sevgili dostum,” diyebilmeyi o kadar çok istiyordu ki.

— Ne kadar da çok uyuyorsun! –dedi tatlı bir kadın sesi. Ordınov başını çevirerek baktı, ev sahibesinin eğilerek cana yakın, güneş gibi parlak, gülümseyen güzel yüzüyle kendisine baktığını gördü.

— Hastalığın ne kadar da uzun sürdü, –dedi ev sahibesi,– yeter ama, kalk artık; neden kendini bu kadar zorluyorsun? Arzu ekmekten tatlı, güneşten güzeldir. Kalk canım kalk.

Ordınov kadının elini yakaladı ve sertçe sıktı. Hâlâ rüyadaymış gibi geliyordu.

— Dur, tamam, sana çay hazırladım; çay içer misin? İç, iç; kendini daha iyi hissedersin. Ben de hastalık geçirdim, biliyorum.

— Haklısın, içecek bir şey getirsen iyi olur. –Ordınov zayıf bir sesle karşılık verdi ve ayağa kalktı. Hâlâ çok halsizdi.

Sırtında bir ürperti hissetti, her yanı bütün kemikleri kırılmış gibi ağrıyordu. Ama kalbi ferahlamıştı ve güneş ışığı görkemli, parlak bir mutlulukla içini ısıtıyor gibiydi. Kendisi için yeni, güçlü, görünmez bir hayatın başladığını hissetti. Biraz başı dönmeye başladı.

— Adın Vasiliy galiba, değil mi? –diye sordu kadın.– Dün ev sahibinin sana “Vasiliy” dediğini duydum sanki.

— Evet, Vasiliy. Senin adın ne? –Ordınov kadına yaklaşmıştı, ama ayaklarının üzerinde zorlukla duruyordu. Sendeledi. Kadın Ordınov’un elini tuttu, ayakta durmasına yardım etti ve güldü.

— Benimki Katerina. –İri, parlak, mavi gözleriyle Ordınov’un gözlerine bakarak cevap verdi.

Birbirlerinin elini tutuyorlardı.

— Bana bir şey mi söylemek istiyorsun? –diye sordu kadın.

— Bilmiyorum, –diye karşılık verdi Ordınov. Gözleri karardı.

— Bak şu işe. Cancağızım, topla kendini, üzülme artık; gel şöyle masaya geç, burası güneş alıyor, ama uslu otur, peşimde dolaşıp durma, –genç adamın ayağının altında dolaşıp işine mani olacağını anlamıştı sanki,– şimdi geliyorum; bana istediğin kadar bakarsın. –Bir dakika geçmeden çayı getirdi, masaya koydu ve Ordınov’un karşısına oturdu.

— İç hadi, –dedi Katerina,– Neyin var, başın mı ağrıyor?

— Artık ağrımıyor, –dedi Ordınov,– Bilmiyorum, belki de ağrıyordur... çay falan da istemiyorum... burama kadar geldi artık, dayanamıyorum!.. Neyim var, bilmiyorum. –Ordınov zorlukla nefes alıyordu ve Katerina’nın elini yakalayıp devam etti.– Burada kal, yanımdan ayrılma, lütfen elini ver... gözlerim kamaşıyor, sanki güneşe bakıyorum. –Ordınov

sözcükler kalbinden kopup geliyormuşçasına ve heyecandan bayılacakmışçasına konuşuyordu. Hıçkırıklar boğazında düğümleniyordu.

— Vah zavallıcık! Besbelli yanında hiç iyi bir insan olmamış. Yapayalnız kalmışın, hiç akraban yok mu?

— Hiç kimsem yok, bir başımayım... önemli değil, boş ver! Biraz kendime geldim... kendimi daha iyi hissediyorum. –Ordınov sayıklar gibi konuşuyordu. Sanki oda etrafında dönüyordu.

— Ben de yıllardır insan yüzü görmedim. Bana öyle bakıyorsun ki... –dedi Katerina kısa bir sessizlikten sonra.

— Nasıl yani... bakıyorum?

— Sanki gözlerim seni ısıtıyor. Hani sevdiğin birine baktığında olur ya... Ben seni ilk sözlerini işittiğim anda kalbime aldım. Hastalanırsan yine bakarım sana. Ama yine de hasta olma. Sen iyileşince burada iki kardeş gibi yaşarız. Bunu ister misin? Tanrı vermedikçe bir kardeş bulmak kolay değil.

— Kimsin sen? Nerelisin? –diye Ordınov zayıf bir sesle sordu.

— Buralı değilim... Ne yapacaksın nereden geldiğimi? Hani kara ormanda yaşayan on iki erkek kardeş ile o ormanda yolunu kaybetmiş genç kız hakkında bir masal vardır, bilir misin? Genç kız, kardeşlerin evine rastlayınca içeri girmiş, ortalığı bir güzel toplamış. Kardeşler eve dönmüşler ve bir kızın uğradığını hemen anlamışlar. Kıza seslenmişler, ortaya çıkmış. Onu kardeşliğe kabul etmişler, yanlarına almışlar. Bu masalı duydun mu?

— Duydum. –Ordınov'un sesi fısıldar gibi çıkmıştı.

— Yaşamak güzel bir şey, yaşamayı seviyor musun?

— Evet seviyorum, çok uzun bir yaşam sürmek isterdim, –diye cevapladı Ordınov.

— Bilmiyorum, –Katerina düşünceliydi,– ben ölmek isterdim. Yaşamı sevmek, insanları sevmek güzel, evet, ama... bak, yine kül gibi bembeyaz oldun.

— Başım dönüyor...

— Dur, ben sana kendi yatağımla yastığımı getireyim –başka şeyler de getiririm; yatağı buraya sereriz. Sen uyu, rüyanda beni gör; o zaman hastalığın geçer. Bizim yaşlı hizmetçi de hasta...

Hem konuşuyor hem de yatağı hazırlıyor, arada bir de omzunun üzerinden gülümseyerek Ordınov’a bakıyordu.

— Amma çok kitabın var, –dedi sandığı çekerken.

Ordınov’un yanına gitti, sağ elini tuttu, yatağa getirdi, yatırdı ve üzerine bir battaniye örttü.

— Kitaplar insanı bozarmış derler, –Katerina düşünceli bir tavırla başını salladı.– Kitap okumayı seviyor musun?

Ordınov uyuyup uyumadığının farkında olmadan ve kendini uyumadığına inandırmak için Katerina’nın elini daha fazla sıkarak,

— Evet, –diye cevap verdi.

— Efendimin de bir sürü kitabı var, hem de çok! Din kitapları olduğunu söylüyor. Bana hep o kitaplardan bir şeyler okur. Sonra sana da gösteririm, bana okuduklarının ne olduğunu anlatırsın.

— Anlatırım, –Ordınov gözlerini kadından ayırmıyordu.

— Dua etmeyi sever misin? –Katerina kısa bir sessizlikten sonra sordu:– Biliyor musun? Ben korkuyorum, çok korkuyorum...

Kafasına bir şey takılmış gibi sözünü tamamlamadı. Ordınov kadının elini tuttu, dudaklarına götürdü.

— Neden elimi öpüyorsun? (Yanakları hafifçe kızardı). Gülerek ve iki elini de uzatarak devam etti.– Peki, öp öyleyse. –Ellerinden birini kurtardı ve Ordınov'un sıcak alnına koydu, karışmış saçlarını düzeltmeye başladı. Yüzü gittikçe kızarıyordu, sonunda yatağın yanında yere oturdu ve yanağını Ordınov'un yanağına dayadı; ılık, nemli soluğu Ordınov'un yüzünde geziniyordu. Ordınov birdenbire Katerina'nın gözlerinden dolu tanesi büyüklüğünde, sıcak gözyaşlarının erimiş kurşun gibi kendi yanaklarına döküldüğünü hissetti. Ordınov gittikçe halsizleşiyordu, elini kaldıracak gücü bile kalmamıştı. Tam bu anda kapı vuruldu, sürgünün tıngırtısı duyuldu. Ordınov, ev sahibi ihtiyarın kendi bölümüne girdiğini duyabilecek kadar kendindeydi. Katerina'nın yerden kalkıp acele etmeden, sakin bir biçimde kitapları aldığını, çıkarken de istavroz çıkardığını gördü, gözlerini kapattı. Birdenbire uzun, sıcak bir öpücük kalbine bir bıçak saplanmış gibi ateş kadar sıcak dudaklarını yaktı. Hafifçe bağırdı ve kendini kaybetti...

O andan itibaren Ordınov için garip bir yaşam başladı.

Bilincinin biraz bulanık da olsa yerine geldiği bazı anlarda aklına garip, kısır endişeler, mücadeleler ve acılarla dolu, sonu olmayan bir rüya içinde yaşamaya mahkûm olduğu geliyordu. Onu bunaltan uğursuz kaderine korku içinde karşı koymaya çalışıyor, ümitsiz bir kavgaya giriştiği bu zorlu dakikada meçhul bir güç ona yeniden vuruyordu ve tekrar bilincini kaybettiğini, önünde yeniden aşılmaz, dipsiz bir karanlığın oluştuğunu, keder ve ümitsizlik çığlığıyla bu karanlığa doğru koştuğunu hissediyordu. Yaşamsal çırpınmaların insanın tüm bedenine hâkim olduğu, geçmişi aydınlattığı, şu andaki parlak anın zaferinin, eğlencesinin duyulduğu ve geleceğin bilinmeyen düşlerinin görüldüğü zamanlarda, karşı konulmaz, amansız geçici mutluluklar bir

an için görülüp kayboluyordu; tıpkı açıklanamaz umudun insan ruhu üzerine hayat verici bir çiy tanesi gibi düştüğü zamanlarda olduğu gibi, tıpkı mutluluktan avazı çıktığı kadar bağırmak istediği zamanlarda olduğu gibi, tıpkı bu zayıf etinin bu düşüncelerin ağırlığı altında ezildiğini, yaşamla bağlantısını sağlayan iplerin koptuğunu hissettiği ve tüm yaşamın yenilenmesini, dirilmesini kutladığı zaman olduğu gibi. Arada bir yeniden uykuya dalıyor, son günlerde olanları tekrar tekrar görüyor ve bu olanları heyecan dolu bir dizi halinde hayal meyal hatırlıyordu. Bazen de hastalığını unutuyor, eski dairesini ve eski ev sahibini göremeyince şaşırıyordu. Yaşlı kadının gecenin ilerleyen saatlerinde her zaman yaptığı gibi, zayıf ateşiyle odanın bir bölümünü aydınlatan, sönmeye yüz tutmuş, artık ısıtmayan ocağın yanına gelmemesini ve zayıf, titrek ellerini uzatıp sürekli kendinden bahsetmemesini, kafasını kitaplardan kaldırmadığı için delirmiş olduğunu düşündüğü kiracısına sık sık dönüp bakmamasını aklı almıyordu. Başka bir zaman da, yeni bir daireye taşındığını hatırlıyordu, ama ruhundaki bastıramadığı, kontrol edemediği arzuya rağmen neden ve nasıl taşındığını bilmiyordu... Ama onu nereye, ne çağırmıştı ve işkence ediyordu ve dayanılmaz, nefesini kesen, tüm kanını emen hararetin sebebi kimdi? – Bilmiyor, hatırlamıyordu. Sık sık büyük bir çaba göstererek elleriyle bir gölgeyi yakalamaya çalışıyor, yatağının yanında hafif ayak sesleri ve birisinin müzik gibi tatlı, içten fısıltılarını duyuyordu; ılık, düzensiz bir soluk yüzünde dolaşıyor ve tüm varlığı, duyduğu aşkla sarsılıyordu; sıcak gözyaşları alev gibi yanan yanağını daha da yakıyordu ve aniden dudaklarında uzun, tatlı bir öpücük hissediyordu; sonra hayatının bitmek bilmez bir azap içinde kıvrandığını hissediyordu; yüzyıllardır onun etrafında dönen tüm var oluş, tüm dünya durmuş ve yerini bin yıllık bir geceye bırakmış gibiydi...

Bazen çocukluğunun huzur, mutluluk ve bitmez tükenmez bir sevinçle dolu, akasyalarla çevrili küçük evlerinin

önündeki çayırdan koparıp oynadığı çiçeklerin kokularıyla bezeli, kıyısında oturup saatlerce dalgaların sesini dinlediği gölle süslü, annesinin uzun, sakin geceler boyunca üzerine eğilip öptüğü, kutsadığı, ninniler söylediği beşiğinin başında parlak, renkli rüyaların uçuştuğu günlerini görür gibi oluyordu. Ama aniden huzurunu kaçıran, hiç de çocuksu olmayan bir korku duymasına neden olan, hayatına keder zehrini ve gözyaşlarını ilk defa sokan bir yaratık görünmeye başlıyordu; meçhul ihtiyarın hayatının kalan dönemine hâkim olacağını hissediyor, gözlerini ondan ayıramadan titriyordu. Kötü yürekli ihtiyar onu her yerde izliyordu. Koruluktaki her çalılığın altından ona bakıyor, başıyla yanlış yöne yönlendiriyor, gülüyor, alay ediyor, çocuğun elindeki oyuncak bebekte cisimleşerek kötü bir gnom[2] gibi acı bir kahkaha atıyordu; haşarı okul arkadaşlarını kışkırtıyor, elinde bebekle okul sırasında gülerek oturup dilbilgisi kitabının her satırının altından ona bakıyordu. Acımasız ihtiyar uykusunda bile yatağının başucunda oturuyordu... Beşiğinin etrafında altın ve safir kanatlarını çırpan ışıltılı perileri dağıtıyor, zavallı annesini ondan ebediyen uzaklaştırıyor, çocuk yüreğinin anlayamayacağı ama ona işkence eden, korkularını ve çocuksu olmayan tutkularını harekete geçiren uzun, olağanüstü bir masalı geceler boyunca anlatıyordu. Acımasız yaşlı adam çocuğun ağlamalarına, yalvarmalarına kulak asmıyor ve hiç yorulmadan, kendini kaybetmeden anlatmaya devam ediyordu. Sonra bebek aniden yetişkin bir adam olarak uyanıyordu; tüm yılları görülmez ve duyulmaz bir biçimde önünden geçiyordu. Bir anda mevcut durumunu görüyor, yalnız ve tüm dünyaya yabancı olduğunu, gizemli, şüpheci insanların arasında, karanlık odasının köşelerinde toplanıp fısıldaşan ve ocağın başında oturup yıpranmış, yaşlı ellerini ısıtmakta olan kadına kafalarıyla onu işaret eden düşmanların arasında kaldığını fark ediyordu. Telaşa, korkuya kapılıyordu; bu insanların kim ve neden burada

olduklarını, kendisinin niçin bu odada bulunduğunu öğrenmeyi çok istiyordu; bilinmeyen bir gücün onu kiracılarının ve ev sahibinin kim ve nasıl insanlar olduğunu daha önceden bilmediği bu karanlık, cehennem gibi yere sürüklediğini fark ediyordu. Bir şüphe işkence eder gibi içini kemirmeye başlıyordu – ve aniden karanlığın içinde beyaz yüzlü, saçları ağırmış yaşlı bir kadın, ateşin önünde başını üzgün üzgün sallayarak, sanki kendi kendine anlatıyormuş gibi fısıldayarak bir masal anlatmaya başlıyordu. Ama – onu yine korku sarmaya başlıyordu: Masal gözlerinin önünde yüzler, şekiller olarak vücut buluyordu. Çocukluğundan başlayarak bütün belli belirsiz düşlerin, bütün düşüncelerin ve hayallerin, yaşadığı her şeyin, kitaplarda okuduğu her şeyin, uzun süredir unutmuş olduğu her şeyin çok büyük şekiller ve görüntüler halinde gözlerinin önünde canlandığını, vücut bulduğunu ve etrafını sardığını görüyordu; gözlerinin önünde büyülü, görkemli bahçeler belirdiğini, koskocaman şehirlerin kurulduğunu ve yıkıldığını, mezarlıklarda yatan ölülerin yeniden yaşama döndüklerini, tüm kabilelerin ve ulusların doğumlarını ve ölümlerini ve her düşüncesinin, her hayalinin hasta yatağının etrafında tecessüm ettiğini görüyordu ve sonunda soyut düşünceleri değil somut dünyayı, somut varlıkları düşündüğünü, bu sonsuz, garip, içinden çıkılamaz evrende bir toz zerresi gibi uçuştuğunu, bu yaşamın isyankâr bağımsızlığının üzerinde baskı oluşturduğunu ve ebedi, sonsuz ironinin peşini bırakmadığını görüyordu; öldüğünü ve ebediyen hayata dönemeyecek bir biçimde toza ve küle dönüştüğünü görüyordu; kaçmak istiyordu, ama tüm evrende saklanabileceği tek bir yer dahi yoktu. Sonunda büyük bir öfke nöbeti içinde kendini zorladı, bağırdı ve uyandı...

Buz gibi soğuk terler içinde uyanmıştı. Etrafta ölüm sessizliği vardı, gece epey ilerlemişti. Ama olağanüstü masalı bir yerlerde sürüyormuş, birisi kısık sesle, onun da

bildiği bir şey hakkında uzun bir öykü anlatıyormuş gibi geldi. Karanlık ormanlardan, yürekli haydutlardan, Stenka Razin[3] kadar olmasa da cesur delikanlılardan, neşeli, sarhoş yedekçilerden, güzel bir kızdan ve Volga-Ana'dan bahsedildiğini duydu. Yoksa masal değil miydi? Bunları gerçekten mi işitiyordu? Tam bir saat gözleri açık bir halde, tek bir uzvunu bile hareket ettirmeden, acı içinde yattı. Sonra yavaş yavaş doğruldu ve sevinçle, korkunç hastalığın güçten düşmesine neden olmadığını fark etti. Hezeyanları sona ermiş, gerçek yaşama dönmüştü. Üzerinde Katerina'yla konuştuğu günkü giysi olduğunu gördü; demek ki Katerina'nın yanından ayrıldığı sabahtan beri çok zaman geçmemişti. Azmin ateşi damarlarında dolaşıyordu. Elleri nedenini kendisinin de bilmediği bir hareketle yatağının yanındaki tahta bölmenin üst tarafında belki de bir şey asmak için çakılmış çiviyi buldu, çiviyi tuttu ve bölmeden içeriye biraz ışık sızan bir aralığa doğru kendini çekti. Gözünü aralığa dayadı ve heyecandan zorlukla nefes alarak seyretmeye başladı.

Ev sahibinin odasının bir köşesinde bir yatak, yatağın önünde halıyla örtülü bir masa ve masanın üzerinde din kitaplarını andıran, eskiden kalma kitaplara benzeyen büyük, ciltli kitaplar duruyordu. Köşede Ordınov'un odasındaki gibi eski bir ikona vardı; ikonanın önünde kandil yanıyordu. Yatakta hasta, çektiği ıstıraptan bitkin düşmüş, yüzü kâğıt gibi bembeyaz olmuş, üstü kürklü bir battaniyeyle örtülmüş halde yaşlı Murin yatıyordu. Dizlerinin üzerinde açık bir kitap vardı. Yatağın yanındaki sedirde başını ihtiyarın omzuna yaslamış, elini ihtiyarın göğsüne koymuş Katerina oturuyordu. Bir çocuğunki gibi şaşırmış gözlerle, görünüşe göre büyük bir merak ve beklentiyle Murin'e bakıyor, anlattıklarını dinliyordu. Anlatıcının sesi zaman zaman yükseliyor, solgun yüzü canlanıyordu; kaşlarını çatıyor, gözleri parlamaya başlıyor, Katerina'nın yüzü korku ve heyecandan sararıyordu. Sonra ihtiyarın

yüzünde gülümsemeye benzer bir ifade beliriyor, Katerina da sessizce gülmeye başlıyordu. Zaman zaman gözlerinde yaşlar parlıyordu; o zaman ihtiyar, Katerina'nın başını bir çocuğun başını okşar gibi okşuyor, Katerina da kar gibi beyaz koluyla daha sıkı sarılıyor, göğsüne daha içten sokuluyordu.

Ordınov zaman zaman hâlâ düş gördüğünü düşünüyordu, hatta bundan emindi, ama kan beynine sıçramıştı, şakaklarındaki damarlar büyük bir zorlanmayla zonkluyordu. Çiviyi bıraktı, yataktan kalktı, uyurgezerler gibi sallana sallana, yavaş yavaş, kanını neyin kaynattığını kendisi de bilmeden ev sahibinin kapısına yaklaştı ve büyük bir kuvvetle kapıyı itti, paslanmış kilit hemen koptu, aniden şiddetli bir ses ve çatırtıyla birlikte kendisini ev sahibinin yatak odasında buldu. Katerina'nın korkudan titreyerek ayağa fırladığını, ihtiyarın çatık kaşlarının altında gözlerinin parladığını, yüzünün kızgınlıktan değiştiğini gördü. İhtiyarın gözlerini ondan ayırmadan eliyle hızla duvarda asılı tüfeği aradığını gördü; sonra öfkeden titreyen bir elin tüfeğin namlusunu göğsüne doğrulttuğunu gördü... Önce silah sesi sonra da insan sesine benzemeyen vahşi bir çığlık duyuldu ve Ordınov duman dağılınca karşılaştığı görüntü karşısında donakaldı. Tüm vücudu titreyerek ihtiyarın üzerine doğru eğildi. Murin yerde yatıyordu; kasılmalar içinde kıvranıyordu, yüzü ıstıraptan buruşmuş, çarpılan dudaklarında köpükler belirmişti. Ordınov zavallı adamın şiddetli bir sara nöbetine tutulduğunu anlamıştı. Katerina ile birlikte yardımına koştu...

III

Tüm geceyi endişe içinde geçirdi. Ertesi gün bir türlü yakasını bırakmayan halsizliğine ve ateşine rağmen erkenden çıktı. Avluda yine kapıcıyla karşılaştı. Bu sefer Tatar onu uzaktan görür görmez kasketini çıkarmış, merakla bakmaya başlamıştı. Sonra yaptığının farkına varmış gibi, yaklaşmakta olan Ordınov'u yan gözle izleyerek süpürgesiyle işe koyuldu.

— Hey, dün akşam bir şey duymadın mı? –diye sordu Ordınov.

— Duydum.

— Nesi var bu adamın? Kimin nesi?

— Odayı tutan sensin, senin bilmen gerekir; benim neyime.

Ordınov acı dolu ve hırçın bir sesle,

— Doğru düzgün konuşmaya ne zaman başlayacaksın sen! –diye bağırdı.

— Ben ne yaptım? Suç senin – bütün kiracıları korkuttun. Alt katta tabutçu oturuyor: Adam sağır, ama her şeyi duymuş, karısı da sağır, o da duymuş. Uzakta olmalarına rağmen öbür avludakiler bile duymuş – herkes söylüyor. Karakola gideceğim.

— Ben de oraya gideceğim, –diye cevap verdi Ordınov ve kapıya doğru yürüdü.

— Keyfin bilir, odayı kendin kiraladın... Bey, bey, bekle bir dakika!

Ordınov dönüp geriye baktı, kapıcı saygısından elini kasketine götürdü.

— Ne var?

— Karakola gidersen ben de ev sahibine giderim.

— Git, ne olacak?

— Sen en iyisi çık o odadan.

— Aptal, –dedi Ordınov ve tekrar kapıya doğru yöneldi.

— Bey, bey, dur bir dakika! –Kapıcı tekrar elini kasketine götürdü ve sırıttı.– Dinle bey: Öfkene biraz hâkim ol; Tanrının fakirinden ne istiyorsun? Tanrının fakiri – günahtır. Tanrı affetmez sonra – işittin mi dediklerimi?

— Sen de beni dinle: Al şunu. Söyle şimdi, kimin nesi bu adam?

— Ev sahibi mi?

— Evet.

— Para almadan da söylerdim.

Kapıcı süpürgeyi aldı, birkaç kere salladı sonra durdu, dikkat ve ciddiyetle Ordınov'a baktı.

— İyi bir beyefendiye benziyorsun. İyi biriyle oturmak istemiyorsan sen bilirsin, benim söyleyeceğim bu kadar.

Tatar, Ordınov'a daha manalı bir ifadeyle baktı ve sinirlenmiş gibi tekrar süpürmeye başladı. Meseleyi halletmiş bir adam tavrıyla gizemli bir biçimde Ordınov'a yaklaştı ve anlamı gayet açık olan bir el hareketi yaparak,

— Böyle işte!

— Nasıl? Ne demek bu?

— Kafadan sakat.

— Ne.

— Aklını yerinde değil. Kaçırmış keçileri! –Kapıcı daha gizemli bir sesle tekrarladı.– Hasta. Mavnası vardı, büyük mavnalardan, tam üç tane, Volga üzerinde çalıştırıyordu, ben de Volgalıyım; fabrikası da vardı, yandı, adam da aklını kaçırdı.

— Deli mi?

— Yok!.. Yok! –Tatar tane tane konuşarak cevapladı.– Deli değil. Akıllı adamdır. Bilir her şeyi, çok kitap okudu, okudu, okudu, her şeyi okudu ve gaipten haber vermeye başladı. Her gelen iki ruble verdi, üç ruble verdi, kimi kırk ruble verdi, ama istemezsen sen bilirsin tabii; kitabına bakar, her şeyi görür ve tüm gerçekleri söyler. Ama parayı peşin alır – parayı almadan hayatta söylemez!

Murin'in ilgilendiği konulara gereğinden fazla giren Tatar keyiften güldü.

— Yani gelenlere büyü yapıp, fallarına falan mı bakıyor?

— Hımm, –diye mırıldandı kapıcı ve hemen başıyla onayladı,– doğru çıktı söylediği şeyler. Tanrıya dua ediyor, çok ediyor. Bu yüzden ona inanıyorlar.

Tatar eliyle yine aynı hareketi yaptı.

Tam o sırada diğer avludan biri kapıcıya seslendi, kısa boylu, kamburu çıkmış, saçları ağırmış, gocuklu bir adam göründü. İnleyerek, sendeleyerek yürüyor, yere bakıyor ve kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu. Görünüşüne bakılırsa bunak bir ihtiyardı.

— Efendi, efendi geldi! –diye kapıcı telaşla fısıldadı, Ordınov'a başıyla selam verdi ve kasketini hızla çıkarıp ihtiyara doğru koştu. Adamın yüzü Ordınov'a hiç yabancı gelmemişti, hatta sanki kısa bir süre önce bir yerlerde karşılaşmışlardı. Yine de bunun hiç de şaşırtıcı olmadığını düşündü. Avludan çıktı. Kapıcının madrabaz, arsız biri

olduğunu düşünüyordu. “Aylak herif, resmen benimle pazarlık etti! –diye düşündü,– Tanrı bilir daha neler göreceğiz!”

Bunları avludan çıktıktan sonra söylemişti.

Yavaş yavaş başka şeyler düşünmeye başladı. Keyfi pek yerinde değildi: Hava puslu ve soğuktu, kar serpiştiriyordu. Genç adam yeniden ateşlenmeye başladığını hissetti, ayağını bastığı yer sallanıyor gibiydi. Aniden rahatsız edecek kadar tatlı, yüksek perdeden, titrek, tanıdık bir ses iyi sabahlar diledi.

— Yaroslav İlyiç! –dedi Ordınov.

Karşısında dinç, kırmızı yanaklı, otuz yaşlarında görünen, kısa boylu, gri gözleriyle yaltaklanarak bakan bir adam duruyordu ve giyinişine gelince... Yaroslav İlyiç her zamanki gibi giyinmişti, nazik bir tavırla elini uzattı. Ordınov, Yaroslav İlyiç’le tam bir sene önce tesadüfen, neredeyse sokak ortasında tanışmıştı. Bu pek de yakın olmayan tanışıklığın rastlantıdan başka bir nedeni de Yaroslav İlyiç’in her yerde iyi, soylu, her şeyden önce eğitimli, en azından yetenekleri ve tavırlarıyla yüksek sosyeteye girebilecek kişilerle ahbaplık kurmaya olan garip tutkusuydu. Yaroslav İlyiç’in sesi tatlı bir tenor olmasına rağmen, dostlarıyla belki de alışkanlıktan, anlaşılır, güçlü ve emredici bir tonda, duraksamadan konuşurdu.

— Hayrola? –diye Yaroslav İlyiç, içten, coşkulu bir sevinç-le bağırdı.

— Burada oturuyorum.

— Uzun süredir mi? –Yaroslav İlyiç, sesini perde perde yükselterek devam etti.– Hiç haberim olmadı! Komşuyuz yani! Ben de artık buralardayım. Ryazan’dan döneli bir ay oldu. Nihayet sizi yakaladım, eski ve asil dostum! –dedi ve

iyi yürekli, saf bir tavırla güldü.– Sergeyev! –diye heyecanla bağırdı,– beni Tarasov'un orada bekle; ben gelmeden çuvallara dokunmasınlar. Olsufyev'in kapıcısını da gönder; söyle, bir saat içinde yazıhaneye dönmüş olsun. Ben de bir saat sonra geleceğim...

Yaroslav İlyiç alelacele bu emri verdikten sonra kibarca Ordınov'un koluna girdi ve onu en yakındaki lokantaya götürdü.

— Bu kadar uzun bir ayrılıktan sonra baş başa iki çift laf etmeden hayatta bırakmam sizi. Çalışmanız nasıl gidiyor? –Son derece saygılı bir tavırla ve sesini gizemli bir biçimde alçaltarak sordu.– Yine bilimle mi ilgileniyorsunuz?

— Evet, her zamanki gibi, –diye cevap verdi aklına parlak bir fikir gelen Ordınov.

— Çok asil bir insansınız, Vasiliy Mihayloviç, gerçekten çok asil! –Yaroslav İlyiç bunları söylerken Ordınov'un ellerini kuvvetlice sıkmıştı.– Toplumumuzun gurur kaynağı olacaksınız. Koyulduğunuz yolda Tanrı yardımcınız olsun... Tanrım! Sizinle karşılaştığıma ne kadar sevindim anlatamam! Kaç kere aklıma geldiniz, kaç kere kendi kendime, "Nerede şu bizim iyi, âlicenap, şakacı dostumuz Vasiliy Mihayloviç," diye düşündüm.

Özel bir odaya geçtiler. Yaroslav İlyiç meze söyledi, votka sipariş etti ve duygu dolu gözlerle Ordınov'a baktı.

— Son görüşmemizden sonra çok okudum, –utangaç, ama kendini beğendirmeye çalışan bir tavırla konuşmaya başladı,– Puşkin külliyatını devirdim...

Ordınov dalgın dalgın Yaroslav İlyiç'e baktı.

— İnsanın tutkularının olağanüstü bir betimlemesi. Ama her şeyden önce size şükranlarımı sunmama izin verin. Son

derece yerinde görüşlerinizle bana yol gösterme asaletini gösterdiniz...

— İltifat ediyorsunuz!

— Hayır, lütfen izin verin. Doğruları söylemeyi severim ve en azından içimdeki bu duygunun körelmemiş olmasıyla gurur duyarım.

— Rica ederim, kendinize haksızlık etmeyin ve ben, aslında...

— Hayır efendim, kesinlikle doğruyu söylüyorum. –Yaroslav İlyiç beklenmedik bir hararetle itiraz etti.– Sizinle karşılaştırıldığında ben kimim ki? Doğru değil mi efendim?

— Tanrı aşkına, lütfen!

— Öyle efendim, öyle...

Bir sessizlik oldu.

— Tavsiyenize uyarak pek çok kaba insanla ahbaplığımı kestim ve bazı kaba alışkanlıklarımı bıraktım. –Yaroslav İlyiç, biraz utangaç ve kendi sevdirmeye çalışan bir sesle devam etti.– İşten artakalan zamanda çoğunlukla evde oturuyorum; akşamları da elime geçen yararlı bir kitabı okuyorum... ve tek arzum, Vasiliy Mihayloviç, vatanıma elimden geldiğince faydalı olabilmek...

— Sizi her zaman son derece asil bir insan olarak gördüm Yaroslav İlyiç.

— Her zaman içimi ferahlatırsınız... çok asil bir genç adamsınız...

Yaroslav İlyiç, Ordınov’un elini hararetle sıktı.

— Siz içmiyor musunuz? –diye sordu heyecanı biraz yatışınca.

— Maalesef, biraz hastayım.

— Hasta mısınız? Gerçekten mi! Uzun süredir mi, nasıl oldu, nasıl hastalandınız? Arzu ederseniz size... Hangi doktora gidiyorsunuz? Arzu ederseniz, hemen özel doktorumuza haber vereyim. Hemen bizzat giderim. Çok yetenekli bir doktordur!

Yaroslav İlyiç şapkasını almıştı bile:

— Çok teşekkür ederim. Ne doktora giderim ne de doktorlardan hoşlanırım...

— Neden efendim? Neden böyle diyorsunuz? Çok yetenekli, çok iyi eğitim almış bir doktordur, –Yaroslav İlyiç yalvarırcasına devam etti,– daha geçen gün, ama izin verin anlatayım aziz Vasiliy Mihayloviç, birkaç gün önce bir tesviyeci geldi: “Elime –dedi,– çalıştığım aleti elime batırdım, tedavi eder misiniz?..” Talihsiz adamın kangren olma tehlikesini gören Semyon Pafnutiç, iltihaplanmış uzvu kesip adamcağızı kurtardı. Gözlerimin önünde yaptı. Ama bunu öyle asil... yani mahirane yaptı ki, insanın içinde acıma duygusu olmasa, ilgi çekici bir şey gibi zevkle seyredilebilir. Peki siz nerede ve nasıl hasta oldunuz?

— Taşınırken oldu... Yeni ayağa kalktım.

— Ama hâlâ çok hastasınız, dışarı çıkmamalıydınız. Demek o evde kalmıyorsunuz artık. Neden ayrıldınız?

— Ev sahibem Peterburg’dan ayrıldı.

— Domna Savvişna mı? Gerçekten mi? Ne iyi, ne soylu bir kadındı! Bilir misiniz? O kadını öz annemmiş gibi sayardım. O kadının neredeyse son günlerine gelmiş yaşamında atalarımızın görkemli günlerinden kalma bir şeyler parıldıyordu ve o parlak geçmiş sanki onun o ak düşmüş saçlarında vücut buluyordu... yani bundan şunu... yani bu,

anlarsınız, şairane bir şey!.. –Yaroslav İlyiç korka korka sözlerini tamamladı ve kulaklarına kadar kızardı.

— Evet, iyi bir kadındı.

— Peki, şimdi nereye taşındığınızı öğrenebilir miyim?

— Buraya yakın, Koşmarov’un evine.

— Onunla tanışmıştım. Azametli bir ihtiyardır. Yakın dost olduğumuzu söyleyebilirim. Asil bir adam.

Yaroslav İlyiç’in dudakları mutluluktan neredeyse titriyordu. Bir bardak votka ve pipo istedi.

— Müstakil bir daire mi tuttunuz?

— Hayır, tek başıma değilim.

— Kim var başka? Belki onu da tanıyorumdur.

— Murin adında bir tüccar, uzun boylu bir ihtiyar...

— Murin, Murin; arka avluda, tabutçunun üstünde oturan değil mi?

— Evet, evet, arka avludaki.

— Hımm... Rahat mısınız bari?

— Daha yeni taşındım.

— Hımm... demek istiyorum ki, hımm... tuhaf bir şeyler fark etmediniz mi?

— Aslında...

— Tabii odanızı beğendiyseniz rahat edeceğinizden eminim... bunu belli bir maksatla söylemedim, ama karakterinizi biliyorum... İhtiyar tüccar hakkında ne düşünüyorsunuz?

— Çok hasta birine benziyor.

— Evet, sağlığı oldukça bozuk... Ama başka bir şey fark etmediniz mi? Onunla konuştunuz mu?

— Çok az, o kadar yabanıl, hırçın bir adam ki...

— Hımm... –Yaroslav İlyiç düşünceye daldı.

— Talihsiz bir adam! –dedi Yaroslav İlyiç sessizce.

— O mu?

— Evet, hem bahtsız hem de oldukça garip ve ilgi çekici bir insan. Tabii eğer sizi rahatsız etmiyorsa. Bu konuya dikkat çektiğim için beni bağışlayın, ama ben de çok merak etmiştim...

— Aslında ben de merak ediyordum... Kim olduğunu öğrenmeyi ben de çok isterdim. Sonuçta birlikte oturuyoruz...

— Dinleyin o zaman: Bu adamın vaktiyle çok zengin olduğunu söylerler. Bir zamanlar ticaretle uğraştığını muhtemelen siz de duymuşsunuzdur. Bazı talihsizlikler yüzünden fakir düşmüş, yük dolu birkaç mavnası fırtınaya yakalanıp parçalanmış. Anlatılanlara göre, yakın ve çok sevdiği bir akrabasının işlettiği fabrikası yangın felaketine uğramış, akrabası da alevlerin arasında kalıp ölmüş. Korkunç bir kayıp, değil mi efendim! Murin de, anlatılanlara göre, o günden sonra büyük bir ıstıraba düşmüş; aklını kaybetmesinden korkmuşlar, gerçekten de Volga üzerinde ticaret yapan başka bir tüccarla giriştiği kavgada öyle garip ve beklenmedik, aklı başında bir insanın yapmayacağı şeyler yapmış ki benim bile artık deli olduğuna inanasım geliyor. Tuhaflıkları hakkında bir sürü şey duydum; nihayet öyle garip, hatta talihsiz bir şey olmuş ki buna ancak feleğin sillesini yemek denilebilir.

— Nasıl bir şey? –diye sordu Ordınov.

— Anlatılanlara göre, bir delilik anında eskiden çok sevdiği genç bir tüccarın canına kıymış. Aklı başına gelince bu yaptığı için o kadar üzülmüş ki kendini öldürmek istemiş, en azından anlatılanlar böyle. Sonra neler olduğunu ben de bilmiyorum, ama bildiğim kadarıyla birkaç yıl kilise cezası[4] almış... İyi misiniz Vasiliy Mihayloviç, anlattıklarım mı sizi yordu?

— Yoo hayır, Tanrım... Kilise cezası aldığını söylüyorsunuz, ama tek başına kalmıyor.

— Bilmiyorum. Bir tek onun ceza aldığını söylemişlerdi. En azından o suçu tek başına işlemiş. Zaten daha sonra olanları duymadım, tek bildiğim...

— Evet?

— Tek bildiğim – başka bir şey bildiğim de yok zaten... tek söylemek istediğim, onda garip, alışılmadık bir tavır görürseniz bunun tek nedeni birbiri ardına yaşadığı talihsizliklerdir...

— Çok dindar, yobaz bir adama benziyor.

— Sanmıyorum Vasiliy Mihayloviç, çok acı çekti, bence kalbi temiz bir adam.

— Aslında pek de deliye benzemiyor, iyileşmiş gibi.

— Tabii canım, bu konuda size garanti verebilirim, aklı tamamen yerinde, sizin de fark etmiş olduğunuz gibi sadece biraz garip ve dindar. Çok da akıllı bir adamdır. Ateşli, cesur ve son derece kurnazca konuşur. Geçirdiği fırtınalı hayatın izleri yüzünden okunabilir. Çok meraklı ve kitap düşkünüdür.

— Din kitapları okuyor galiba, değil mi?

— Sofudur.

— Öyle mi?

— Evet, sofudur. Ama bu aramızda kalsın. Size bir sır daha vereyim; bir süre gözetim altında kaldı. Bu adamın kendisine gelenlerin üzerinde korkunç bir etkisi var.

— Nasıl bir etki?

— İnanmayabilirsiniz, ama bir olay anlatayım; bu olay olduğunda başka bir yerde oturuyormuş, günün birinde Aleksandr İgnatiç adında, namuslu, herkesin sevip saydığı bir adam, yanında sadece meraktan ona katılan teğmenle birlikte Murin'e gelmiş. Murin onları kabul etmiş ve dik dik yüzlerine bakmış. İlgilenmek istediklerinin yüzlerine hep böyle bakarmış; ilgilenmek istemediklerini kabul etmez ve hatta anlatılanlara göre son derece kaba bir biçimde terslermiş. Gelenlere sormuş: "Ne istiyorsunuz, beyler?" – "Sizin yeteneğimiz bunu bilmek değil mi zaten," diye cevap vermiş Aleksandr İgnatiç. "Buyurun, –demiş Murin,– öbür odaya geçelim." Ve kendisinden yardım almak için geleni başka bir odayı götürmüş. Aleksandr İgnatiç odada olanları daha sonra anlatmamış, ama çıktığında yüzü kireç gibiymiş. Soylu bir kadının başına da aynı şey gelmiş: O da odadan kireç gibi bir yüzle, ağlayarak, Murin'in kâhinlik ve hitabet yeteneğinden hayrete düşmüş bir halde çıkmış.

— Çok garip. Ama artık böyle işlerle uğraşmıyor galiba?

— Sert bir yasak geldi. Birkaç garip olay olmuş. Soylu bir ailenin göz bebeği olan genç bir teğmen ihtiyara bakarken gülmüş. "Neden gülüyorsun? –diye kızgın bir biçimde sormuş ihtiyar,– üç gün sonra işte böyle olacaksın!" demiş ve ölülere yapıldığı gibi ellerini çapraz bir biçimde tutmuş.

— Eee, sonra?

— Ben pek inanmak istemiyorum, ama söylenilenlere göre kehaneti doğru çıkmış. Onda garip bir güç var Vasiliy Mihayloviç... İçinizden bu anlattıklarıma gülmek geliyor, biliyorum. Benden çok daha bilgili olduğunuzun

farkındayım, ama ben ona inanıyorum: O bir şarlatan değil. Puşkin de eserlerinde bu tür şeylerden bahseder.

— Hımm. Size karşı çıkacak değilim. Sanırım, yalnız oturmadığını söylemiştiniz.

— Bilmiyorum... kızıyla birlikte kalıyor galiba.

— Kızı mı?

Öyle galiba, belki de karısıdır; tek bildiğim bir kadınla birlikte oturduğu. Birkaç kere gördüm, ama pek dikkat etmedim.

— Hımm. Çok garip...

Genç adam düşünceye, Yaroslav İlyiç de hayran hayran onu seyretmeye dalmıştı. Eski bir dostu görmenin ve ona ilgi çekici bir şeyler anlatmanın hazzı içindeydi. Piposunu içerek, gözlerini Vasiliy Mihayloviç'ten ayırmadan oturuyordu, ama birdenbire yerinden fırladı ve koşuşturmaya başladı.

— Bir saat olmuş bile, nasıl da fark etmedim! Aziz Vasiliy Mihayloviç, bizi yeniden bir araya getiren kadere teşekkür borçluyum, ama gitmek zorundayım. Bilim yuvanızda sizi ziyaret etmeme izin verir misiniz?

— Rica ederim, çok memnun olurum. Vaktim olduğunda ben de sizi ziyarete gelirim.

— Gerçekten mi? Lütfedersiniz efendim, benin için onurdur. Beni ne kadar sevindirdiğinizi tahmin bile edemezsiniz!

Lokantadan çıktılar. Sergeyev onları görür görmez koşarcasına geldi ve Yaroslav İlyiç'e telaşla, Vilyam Yemelyanoviç'in gelmek üzere olduğunu söyledi. Gerçekten de uzaktan iki güçlü atın koşulu olduğu, hızla gelen bir araba görüldü. Atlar, özellikle yedekte olan, çok güzeldi. Yaroslav İlyiç en iyi dostunun elini mengeneyle sıkar gibi

sıktı, elini şapkasına götürerek selam verdi ve yaklaşan arabayı karşılamak için hızla uzaklaştı. Giderken iki kere daha dönerek başıyla Ordınov'a veda etti.

Ordınov kendini o kadar yorgun, o kadar bitkin hissediyordu ki ayaklarını güçlükle sürüyordu. Eve zar zor ulaşabildi. Kapıda, Yaroslav İlyiç'le vedalaşmasından beri onu dikkatle takip eden ve yanına çağırır gibi işaretler yapan kapıcıyla karşılaştı. Ama genç adam hiçbir şey söylemeden geçti. Odasının kapısında bakışları yerde Murin'in kapısından çıkan kısa boylu, ak saçlı bir adamla çarpıştı.

— Tanrım, günahlarımı affet! –diye mırıldandı adam patlayan bir mantar çevikliğiyle yana doğru sıçrarken.

— Bir yanınızı mı incittim?

— Hayır efendim, ilginize teşekkür ederim... Aman Tanrım, aman Tanrım!

Sessiz ihtiyar, ahlayıp oflayarak, kendi kendine bir şeyler mırıldanarak, yavaş yavaş merdivenlerden inmeye başladı. Bu adam kapıcının pek korktuğu ev sahibiydi. Ordınov adamı apartmana taşındığı gün Murin'in dairesinde gördüğünü hatırladı.

Sinirlendiğini, sarsıldığını hissediyordu; olaylardan kolayca etkilendiğini ve hayallere daldığını biliyordu, duygularına aldırmamaya karar verdi. Vücudu yavaş yavaş uyuşmaya başladı. Göğsünde ağır, boğucu bir duygu hissetti. Kalbi yerinden çıkmış gibi ağrıyordu ve ruhunun derinlikleri bitmez tükenmez yaşlarla doluydu.

Katerina'nın onun için hazırladığı yatağa uzandı ve tekrar yan odayı dinlemeye başladı. İki soluk duyuyordu: Biri sert, acı dolu, kesik kesik, diğeri sessiz ama düzensiz çıkıyordu ve sanki orada da aynı istekle, aynı tutkuyla çarpan bir kalp

vardı. Katerina’nın elbisesinin hışırtısını, yavaş, yumuşak adımlarını duyuyor ve ayaklarından gelen bu sesler bile kalbinde dayanılmaz, aynı zamanda tatlı bir sızı uyandırıyordu. Kısa bir süre sonra kulağına hıçkırıklar, huzursuz bir iç çekiş ve sonunda yine kadının dua okuyan sesi geldi. Kadının ikonanın önünde diz çökmüş ve büyük bir ümitsizlikle el açmış olduğunu biliyordu. Kimdi bu kadın? Kimin için dua ediyordu? Hangi ümitsiz tutku yüreğini sıkıştırıyordu? Bu tutku neden onu bu kadar yaralıyor, üzüyor ve sıcak, ümitsiz gözyaşları dökmesine neden oluyordu?

Ordınov, Katerina’nın söylediklerini anımsamaya başladı. Söylediği her söz hoş bir müzik gibi yeniden kulağına geliyor ve bu sözleri hatırladıkça kalbi büyük bir aşkla çarpıyordu... Bir an için bunların hepsinin bir düş olduğunu sandı. Kadının sözleri, sıcak nefesi ve öpücüğü tekrar hayalinde canlanınca tüm varlığını öldürücü bir hüzün kapladı. Gözlerini kapattı ve her şeyi unuttu. Bir yerlerde saat çaldı, vakit hayli geç olmuştu, alacakaranlık çökmüştü.

Ordınov’a birdenbire Katerina yine üzerine eğilmiş, parlak, mutluluk gözyaşlarıyla ıslanmış, sıcak bir öğleden sonra göğü kadar mavi gözleriyle onun gözlerine bakıyormuş gibi geldi. Yüzünde öyle derin bir sükûnet parıldıyordu, gülümseyişinde öyle sonu gelmez bir mutluluk okunuyordu ve omzuna yasladığı başında öyle bir merhamet, öyle çocukça bir heyecan vardı ki Ordınov’un halsiz göğsünden bir inilti koptu. Katerina, Ordınov’a bir şey söylemek istiyordu; ona tatlı dille bir sırrını açıyordu. Ordınov’un duyduğu müzik sanki yeniden kalbine işliyor gibiydi. Katerina’nın verdiği nefesle ısınmış, elektriklenmiş havayı büyük bir açgözlülükle içine çekiyordu. Özlemle kollarını uzattı, iç çekti, gözlerini açtı... Katerina, korkudan atmış benziyle, gözyaşları içinde, heyecandan tir tir titreyerek üzerine eğilmiş bir halde karşısındaydı. Ordınov’a bir şeyler

söylüyor, yarı çıplak kollarını ona doğru uzatmış sanki yalvarıyordu. Ordınov onu kollarına aldı, göğsüne çektiği kadının bütün vücudu titriyordu...

İkinci Bölüm

I

— Ne oldu? Neyin var? –Ordınov tamamen kendine gelmişti ve kadını güçlü, sıcak kolları arasında sıkıyordu,– Neyin var Katerina, neyin var sevgilim?

Katerina kızarmış yüzünü Ordınov'un göğsüne gömmüş, gözlerini yere indirmiş, sessizce ağlıyordu. Uzun süre konuşamadı, bütün vücudu korkmuş gibi titriyordu.

— Bilmiyorum, bilmiyorum, –dedi sonunda duyulur duyulmaz bir sesle, tıkanarak ve sözcükleri yutarak,– buraya, senin yanına nasıl geldiğimi hatırlamıyorum... –Daha güçlü bir şekilde, daha büyük bir heyecanla Ordınov'a sokuldu ve karşı konulamaz bir duyguyla omzunu, ellerini ve göğsünü öptü; büyük bir ümitsizliğe düşmüş gibi elleriyle yüzünü örttü, dizlerinin üzerine çöktü ve başını Ordınov'un kucağına koydu. Bastırılamaz bir hüzün yaşayan Ordınov, Katerina'yı kaldırıp yanına oturttuğunda, Katerina'nın yüzü utançtan kıpkırmızı kesilmişti, yaşlı gözleri af diliyordu ve dudaklarındaki zorlama gülümseyiş karşı konulmaz yeni duygularını gizlemeye çalışıyordu. Ordınov'un elini bir şeylerden korkmuş gibi güvensizlikle itiyor, yüzüne zorlukla bakıyor, sorduğu sorulara başı önünde, çekingen bir fısıltıyla cevap veriyordu.

— Belki de korkunç bir kâbus gördün, –dedi Ordınov,– belki de gözüne bir şeyler göründü... Değil mi? Belki de o seni korkutmuştur... Kendini bilmeden sayıklayıp duruyor... Yoksa duymaman gereken bir şey mi söyledi?.. Bir şey mi duydun? Duydun, değil mi?

— Hayır, uyumuyordum –Katerina, heyecanını bastırmaya çalışarak cevap verdi,– Kâbus da görmedim. O da sessizce

yatıyordu ve beni sadece bir kere çağırdı. Ona yaklaştım, seslendim, onunla konuştum; çok korktum; uyanmadı ve beni duymadı. Çok hasta, Tanrı yardımcısı olsun! Kalbimde bir hüzün duydum, içimi sıkıntı bastı! Dua ettim, hep dua ettim ve bu hale geldim.

— Yapma Katerina, yapma hayatım! Dün korktuğun için öyle olmuştur...

— Yoo, ben dün korkmadım...

— Başka zaman da böyle oluyor musun?

— Evet, oluyorum. –Katerina'nın tüm vücudu titremeye ve kadın korkmuş bir çocuk gibi yeniden Ordınov'a sokulmaya başladı.– Bir şey söyleyeceğim, –dedi hıçkırarak,– sana sebepsiz yere, boş yere gelmedim, önemli bir nedenim vardı, –Ordınov'un elini minnetle sıkarak devam etti.– Yeter artık, başkasının derdi için gözyaşı dökmeyi bırak! Yalnız kalacağın, ihtiyaç duyduğunda yanında kimsenin olmayacağı günler için sakla!.. Söylediklerime kulak ver, sevgilin var mıydı?

— Hayır... senden önce yoktu...

— Benden önce mi... Beni sevgili mi sayıyorsun?

Katerina şaşırmış, bir şey söylemek istermiş gibi aniden Ordınov'a baktı, ama hiçbir şey söylemedi, bakışlarını indirdi. Yüzü yeniden yavaş yavaş kızarmaya başlamıştı; yaşları henüz kurumamış olan gözleri parlamış, dudağının ucuna bir soru gelmişti. Utangaç, sinsi bakışlarla iki kere Ordınov'a baktı ve bakışlarını aniden tekrar indirdi.

— Hayır, ilk aşkın olamam ben, –dedi, bir süre düşündükten sonra kafasını sallayarak ve yüzünde yeniden hafif bir gülümsemeyle,– hayır, olmaz, –diye tekrarladı,– hayır, –dedi en sonunda gülerek,– hayır tatlım, ben senin sevgilin olamam.

Ordınov’a baktı, ama yüzünde birdenbire bütün varlığını ümitsiz bir kederin sardığını, Ordınov’un düştüğü sıkıntıya şefkat gösteren kalbinden fışkıran beklenmedik üzüntüyü gösteren bir hüzün belirdi; Ordınov da tarif edilemez bir işkence çekiyormuş gibi Katerina’ya bakıyordu.

— Söylediklerime kulak ver, –Ordınov’un ellerini ellerine almış, hıçkırıklarına engel olmaya çalışarak, kalbi delen bir sesle konuşuyordu,– beni iyi dinle, tatlım! Duygularına hâkim ol ve beni şu anda sevdiğin gibi sevme. Senin için daha kolay olur, için daha rahat, daha huzurlu olur, hem kendini kötü bir düşmandan kurtarır hem de seni seven bir kardeş kazanırsın. O zaman istersen yanına gelirim, sana bakarım ve seni tanımış olmaktan utanmam. O korkunç hastalığın boyunca iki gün yanında kalmıştım! Kardeşin gibi sana bakmıştım! Seninle boş yere kardeş gibi olmadık, Meryem Ana’ya senin için boş yere dua etmedim! Böyle bir kardeş bulamazsın! Bütün dünyayı dolaşsan, tüm gökyüzünü gözlesen – böyle kalpten gelen bir sevgi bulamazsın. Seni hep böyle seveceğim ve kalbin son derece temiz, son derece aydınlık olduğu için seveceğim; sana ilk görüşte ısındığım, misafir olarak kabul ettiğim, bize gelmen nedensiz olmadığı için seveceğim; bana baktığın zaman gözlerinden sevgi okunduğu, gözlerin kalbini yansıttığı ve o anda kalbindeki duyguları görebildiğim için seveceğim ve ayrıca sevgine karşılık vermek, bu sevgiyi taşıyan kalbin kölesi olmak mutluluk verici olduğu için seveceğim... Ama ne yazık ki yaşamım kendime değil başkasına ait, iradem başkasının elinde! Kardeşim ol, beni de kardeşin say; hüzünlü, korkunç hastalığa tekrar yakalanırsam beni kalbine kabul et; yalnız bunu öyle yap ki utanmadan senin yanına gelebileyim, geceleri yanında uzun süre oturabileyim. Anladın mı? Kalbini bana açtın mı? Söylediklerime aklın yattı mı?.. –Katerina bir şeyler daha söylemek istedi, Ordınov’a baktı, elini omzuna koydu ve bitkin bir halde göğsüne

yaslandı. Sesi, tutkulu hıçkırıklarla titriyor, göğsü heyecanla inip kalkıyordu ve yüzü, akşam güneşi gibi kızarmıştı.

— Hayatım! –Ordınov, gözü kararmış, ruhu sıkılmış bir halde fısıldadı.– Tatlım! –Ne dediğini bilmeden, hatırlamadan, anlamadan ve gözlerinin önünde beliren güzel hayali tek bir soluk alarak kaybedebileceği korkusuyla devam etti.– Bilmiyorum, seni anlamıyorum, söylediklerini unuttum bile, aklım çalışmıyor, kalbim sızlıyor göğsümde, tanrıçam benim!..

Ordınov'un heyecandan yine sesi kesilmişti. Katerina gittikçe sokuluyor, daha hararetli sarılıyordu. Ordınov oturduğu yerden kalktı ve heyecandan bitkin düşmüş bir halde kendine hâkim olamayarak dizlerinin üstüne çöktü. Göğsünden gelen ağrıyla hıçkırarak ağlıyordu ve kalbinden gelen sesi heyecandan, mutluluktan bir tel gibi titriyordu.

— Kimsin sen, kimsin, hayatım? Nereden geldin, tatlım? –Hıçkırıklarını bastırmaya çalışarak sordu.– Cennetin neresinden benim göğüme süzüldün? Sanki bir düşteyim; gerçekten var olduğuna inanamıyorum. Beni ayıplama... konuşmama müsaade et, izin ver her şeyi söyleyeyim!.. Uzun uzun anlatayım... Kimsin sen, kimsin, canım?.. Kalbime nasıl girdin? Söyle bana, uzun süredir mi kardeşimsin?.. Bu zamana kadar nerelerde olduğunu anlat – yaşadığın yerleri anlat, oralarda sevdiğin, hoşuna giden, üzüldüğün şeyler nelerdi?.. Havası sıcak, göğü berrak mıydı?.. Kimleri sevdin, benden önce kimler seni sevdi, kalbin ilk olarak kime meyletti?.. Annen öz annen miydi, çocukken seni bağrına bastı mı, yoksa sen de benim gibi kimsesiz miydin? Söyle, her zaman böyle miydin? Neler hayal ederdin, gelecek için kurduğun düşlerden hangileri gerçekleşti, hangileri gerçekleşmedi – her şeyi anlat... Genç kızken kalbin ilk olarak kimin için sızladı, ona kalbini niçin verdin? Söyle kalbini kazanmak için ne yapayım, sana ne vereyim?.. Söyle

bana, aşkım, nurum, kardeşim, söyle kalbini nasıl kazanayım?..

Ordınov yeniden sessizleşti, başını eğdi. Ama gözlerini kaldırınca dehşetten buz kesti ve tüyleri diken diken oldu.

Katerina, yüzü kâğıt gibi bembeyaz olmuş bir halde oturuyordu. Hiç hareket etmeden havaya bakıyordu, dudakları, bir ölünün dudakları gibi mosmor kesilmişti ve gözleri işkence çekiyormuş gibi acılı bir ifadeyle sessizce bakıyordu. Yavaşça kalktı, iki adım attı, acı, tiz bir çığlıkla ikonanın önüne yığıldı... Göğsünden anlamsız, kesik kesik sözcükler kopuyordu. Bayılmıştı. Korkudan titremekte olan Ordınov, Katerina'yı kaldırdı ve yatağına yatırdı; aklı başından gitmiş halde önünde duruyordu. Katerina, birkaç dakika sonra gözlerini açtı, yatakta doğruldu, etrafına bakındı, Ordınov'un elini tuttu. Kendine doğru çekti, solgun dudaklarıyla bir şeyler mırıldanmaya çalıştı, ama sesi hâlâ düzgün çıkmıyordu. Gözlerinden yaşlar boşandı; sıcak damlalar Ordınov'un soğuk elini yakıyordu.

— Kötüyüm, çok kötüyüm, vaktim doldu artık! –dedi derin bir ıstırapla.

Bir şeyler daha söylemeye çalıştı, ama uyuşup, katılaşan dili izin vermedi. Ne dediğini anlamayan Ordınov'a ümitsizlikle bakıyordu. Ordınov, Katerina'ya doğru eğildi ve ne dediğini duymaya çalıştı... Sonunda kadının fısıltısını gayet açık bir biçimde duydu:

— Çok kötüyüm, mahvoldum, beni mahvettiler!

Ordınov kafasını kaldırdı ve büyük bir şaşkınlıkla Katerina'ya baktı. Bir an için aklından kötü bir düşünce geçti. Katerina, Ordınov'un yüzündeki acılı ifadeyi, yüzünü buruşturduğunu gördü.

— Evet! Mahvoldum, –diye devam etti,– acımasız adam beni mahvetti – beni bu hale o getirdi!.. Ona ruhumu sattım... neden, neden annemi hatırlattın? Neden bana bu azabı çektirdin? Tanrı günahlarını affetsin!..

Katerina birkaç dakika sonra sessizce ağlamaya başladı; Ordınov'un kalbi şiddetle atmaya ve Ordınov dayanılmaz bir acı hissetmeye başladı.

— Diyor ki, –gizemli bir sesle zorlanarak fısıldadı,– öldüğüm zaman günahkâr ruhumun peşinden gelecekmiş... Ona, ruhumu ona sattım... Bana eziyet etti, bana kitaplarını okudu... Bak işte, bak kitabına! İşte burada. Bağışlanmaz bir günah işlediğimi söylüyor... Bak, işte...

Kitabı Ordınov'a uzattı; Ordınov kitabı nereden aldığını hiç fark etmemişti bile.

Eski tarikatların daha önce de gördüğü el yazması kitaplarına benzeyen kitabı dalgın bir tavırla aldı. Ama dikkatini başka bir şeye verebilecek ve kitaba bakabilecek bir durumda değildi. Kitap elinden düştü. Aklını başını toplamasına yardım edebilmek için yavaşça Katerina'yı kollarının arasına aldı.

— Yeter artık, topla kendini! –dedi Ordınov,– Korkutmuşlar seni, ben yanındayım artık, benim yanımda güvendesin tatlım, aşkım, göz nurum!

— Hiçbir şey bilmiyorsun, hiçbir şey! –Katerina, Ordınov'un ellerini sımsıkı tutuyordu.– Ben hep böyleyim!... Hep korku içindeyim... Yeter, üzme beni artık!..

— Kendimi kötü hissettiğim zaman ona gidiyorum, –bir an susup nefes aldıktan sonra devam etti,– bazen birkaç söz söylüyor bazen de kitaplarının en büyüğünü alıyor, bana dönüp bir şeyler okuyor. Hem de öyle korkunç şeyler okuyor ki! Ne okuduğunu bilmiyorum ve tek kelimesini bile

anlamıyorum, ama korkuyorum, sesini dikkatlice dinlediğimde sanki o değil, ne kadar yalvarırsan yalvar merhamet göstermeyecek, zalim bir adam konuşuyor... o zaman üzüntüm çok daha artıyor!

— Gitme ona! Neden ona gidiyorsun? –Ordınov ne dediğinin pek de farkında olmadan sordu.

— Sana neden geldim? Kendi kendime soruyorum – bunun da cevabını bilmiyorum... Bana her zaman aynı şeyi söylüyor: Dua et, dua et! Bazen gece karanlığında kalkıyorum ve saatlerce dua ediyorum; dua ederken uykum geliyor, ama korku, korkudan gözlerim kapanmıyor; çevremde fırtınalar kopacak, bana zarar verecek, beni paramparça edecek ve azizler de benim için dua edip beni bu korkunç acıdan kurtaramayacak gibi geliyor. Ruhum, bütün vücudum gözyaşlarından erimek istermişçesine parçalanıyor... Böyle hissedince, yeniden dua etmeye başlıyorum ve Meryem Ana, ikonasından bana sevgiyle bakana kadar dua ediyorum. Sonra kalkıp yatağa gidiyorum, ölü gibi uyuyorum; bazen ikonanın karşısında diz çökmüşken uyuyakalıyorum. Bazen o da uyanıyor, beni yanına çağırıyor, benimle ilgilenmeye, sevip okşamaya, rahatlatmaya başlıyor ve benim bütün dertlerimi, korkularımı geçiriyor. O kadar etkili konuşur ki! Sözleri kalbine işler!

— Başına nasıl bir felaket geldi?.. –Ordınov ümitsizlikle ellerini birleştirdi.

Katerina'nın yüzü bembeyaz oldu. Bağışlanma umudu olmayan bir idam mahkûmu gibi bakıyordu.

— Benim mi?.. Ben lanetlenmiş bir caniyim, annem beni lanetledi! Öz annemi mahvettim ben!..

Ordınov, Katerina'yı sessizce kollarının arasına aldı. Katerina titreyerek Ordınov'a sokuldu. Ordınov, Katerina'nın

tüm vücudunun titrediğini ve sanki ruhunun vücudunu terk ettiğini hissediyordu.

— Onu bataklığın içine ittim, –dedi geçmişin, ömrü boyunca aklından çıkmayacak hatıralarının hüznüyle,– uzun süredir bunları anlatmak istiyordum, ama bana rica etti, sitem etti, ağır sözler söyledi, bazen de düşmanım ve hasmımmış gibi üzdü beni. Ama her şey –bu akşam olduğu gibi– hep aklıma geliyor... Anlatayım da dinle! Çok uzun süre önceydi, zamanını unuttum bile, ama olaylar dün olmuş gibi, kalbimi daha dün gece sıkıştırmış gibi aklımda. Kederim yüzünden uzun süre önce olmuş gibi geliyor. Gel otur yanıma: Otur da derdimi dökeyim; Tanrı çarpsın, lanetlendim, annemin lanetine uğradım... Sana yaşamımın sırrını vereyim...

Ordınov, Katerina'yı susturmak istedi, ama Katerina sevgisi hatırına ilgilenmesini talep edip ellerini kavuşturduktan sonra büyük bir heyecanla anlatmaya başladı. Dürüstçe konuşmasına rağmen dağınık anlatıyordu, ama yaşamı artık Ordınov'un yaşamı, kederi Ordınov'un kederi haline geldiği için Ordınov gayet iyi anlıyordu – çünkü Ordınov'un düşmanı, Katerina'nın her sözüyle karşısında biraz daha canlanıyor, ete kemiğe bürünüyor, büyüyor, kalbine büyük bir sıkıntı veriyor, onun öfkesine küfrediyordu. Kanı hızla akıp kalbine hücum ediyor, düşüncelerini bulandırıyordu. Düşlerindeki acımasız ihtiyar (Ordınov adam hakkında böyle düşünüyordu) gözlerinin önünde hayat buluyordu.

— Aynı böyle bir geceydi, –Katerina anlatmaya başladı,– hatta daha korkunçtu ve rüzgâr ormanımızda daha önce hiç duymadığım bir şiddetle uğulduyordu... o gece felaketimin başladığı geceydi! Rüzgâr penceremizin önündeki meşe ağacını yıkmıştı; bize gelen yaşlı, beyaz saçlı, fakir bir ihtiyar bu ağacın çocukluğundan beri orada olduğunu söylemişti... Yine o gece –daha dün gibi anımsıyorum!– fırtına babamın nehirdeki mavnalarını parçalamıştı ve

balıkçılar fabrikaya koşup babama haber verince, hasta olmasına rağmen hemen nehrin kıyısına koşmuştu. Biz annemle yalnız kaldık, ben uyukluyordum, annemin canı nedense sıkkındı ve acı acı ağlıyordu... aslında neden ağladığını biliyordum! Hastalıktan yeni kalkmıştı, yüzü solgundu ve bana sürekli kefenini hazırlamamı söylüyordu... gece yarısı birdenbire dış kapı vuruldu; yerimden fırladım, kalbim hızla çarpmaya başladı, annem çığlık attı... anneme bakmadım, korkmuştum, feneri aldım, kapıyı açmaya gittim... Gelen oydu! Çok korkmuştum, çünkü çocukluğumdan beri, kendimi bildim bileli her geldiğinde ürkerdim. O zaman daha saçları beyazlaşmamıştı; sakalları katran gibi simsiyahtı, gözleri kömür gibi yanıyordu ve o zamana kadar bana hiç sevgiyle bakmamıştı. “Annen evde mi?” diye sordu. Kapıyı kapatırken “Babam evde yok,” dedim. “Biliyorum,” dedi – ve birdenbire bana baktı, hem de öyle bir baktı ki... bana ilk defa böyle bakıyordu. Ben içeri girdim, o kapıda kaldı. “Niye girmiyorsun?” – “Bir şey düşünüyorum.” İkimiz de içeriye, aydınlığa girmiştik. “Neden annen evde mi diye sorduğumda babam evde yok dedin?” Ses çıkarmadım... Annem çok şaşırdı – hemen kalktı... anneme göz ucuyla baktı – bunların hepsini gördüm. Sırılsıklamdı, titriyordu: Fırtınada yirmi kilometre gelmişti – ama nerede olduğunu, nereden geldiğini ne ben ne de annem biliyorduk; dokuz haftadır onu görmemiştik... şapkasını bir kenara attı, eldivenlerini çıkardı – ne ikonalara dua etti ne de bize selam verdi – ateşin başına oturdu...

Katerina onu sıkan ve bunaltan bir şey varmış gibi elini yüzüne götürdü, ama bir dakika içinde kafasını yeniden kaldırdı ve anlatmaya devam etti:

— Annemle Tatarca konuşmaya başladı. Annem Tatarca biliyordu, ama ben tek kelime bile anlamıyordum. O geldiğinde bazen beni dışarı gönderirlerdi, ama bu sefer annem öz kızına bir şey söylemeye çekinmişti. Ruhuma

şeytan girmişti artık ve anneme kurum satarak bakıyordum. Bana bakarak, benim hakkımda konuşuyorlardı; annem ağlamaya başladı; adamın bıçağına sarıldığını gördüm, zaten son zamanlarda annemle benim yanımda konuşurken eli sık sık bıçağına gidiyordu. Ayağa kalktım ve kemerini yakaladım, o pis bıçağı çekmesini önlemeye çalıştım. Dişlerini gıcırdattı, bağırdı ve beni savuşturmak istedi – ama itmedi, göğsüme vurdu. O an öleceğimi sandım, gözlerim karardı, yere düştüm – ama bağırmadım. Hayal meyal kemerini çıkardığını, bana vurduğu kolunu sıvadığını, bıçağını çıkarıp bana uzattığını ve şöyle dediğini hatırlıyorum: “Hadi, kes şunu, sana vurduğum için öcünü al, bunu yaparsan yerlere kadar eğilip sana saygımı sunmaktan onur duyarım.” Bıçağı bir kenara attım: Kanım beynime çıkmıştı, hatırlıyorum da ona hiç bakmadan, dudaklarımı açmadan gülümsedim, annemin üzgün yüzüne kızgın kızgın baktım ve dudaklarımda hâlâ o arsız gülümseme vardı, annem ise beti benzi atmış, ölü gibi oturuyordu...

Ordınov, Katerina’nın dağınık anlattığı bu hikâyeyi büyük bir dikkatle dinliyordu.

Katerina’nın heyecanı anlattıkça azalmıştı, daha sakin anlatmaya başlamıştı, zavallı kadın anılara dalmış, sıkıntısı engin bir denizin içinde kaybolmuştu.

— Bize selam vermeden şapkasını aldı. Annem hasta olmasına rağmen onu geçirmek istemişti, ama feneri ben aldım ve geçirmeye çıktım. Kapıya kadar birlikte yürüdük; sessizce kapıyı açtım, köpekleri kovaladım. Ona bakıyordum – şapkasını çıkardı ve başıyla selam verdi. Elini koynuna soktu, kırmızı, sahtiyan bir kutu çıkardı, kapağını açtı; kutuya baktım: İçinde inci bir gerdanlık vardı – başıyla bana selam verdi. “Sevgilim bu yakınlarda oturuyor, ona götürüyordum, ama kısmet değilmiş –dedi,– sen al güzel kız, güzelliğine güzellik katsın, ayağının altında çiğneyecek olsan bile al.” Aldım, ayağımın altında çiğneyip fazla gururlu

görünmek istemiyordum, ama yılan gibi, hiç ses çıkarmadan aldım. İçeri döndüm ve annemin önündeki masaya bıraktım – zaten bunun için almıştım. Anneciğim bir dakika hiçbir şey söylemedi, yüzü kâğıt gibi bembeyazdı, benimle konuşmaya korkuyor gibiydi. “Bu ne, Katya?” diye sordu. “Bilmiyorum anacığım, tüccar sana getirmiş,” yanıtını verdim. Annemin gözünden yaşlar boşandığını, içinin daraldığını gördüm. “Bana değil Katya, bana değil kötü yürekli kızım, bana değil.” Bu acı, sanki gözyaşlarıyla birlikte yüreğindeki her şeyin döküldüğü bu acı sözler hafızamdan hiç silinmeyecek. Başımı kaldırıp yüzüne baktım, ayaklarına kapanmak istedim, ama birdenbire sanki şeytan dürttü ve “Aslında sana değil babama getirmiş; döndüğü zaman ona veririm, tüccarın birinin unuttuğunu söylerim...” dedim. Bunu duyunca anacığımın gözlerinden birkaç damla yaş süzüldü... “Hangi tüccarın geldiğini ve ne getirdiğini ben kendim söyleyeceğim... Senin nasıl edepsiz bir kız olduğunu anlatacağım! Artık benim kızım değilsin, zehirli bir yılandan farkın yok benim için! Lanet olsun senin gibi evlada!” Hiçbir şey söylemedim, gözümden tek damla bile yaş gelmedi... Ah! Sanki bütün duygularım ölmüştü... Odama kapandım, gece boyunca fırtınayı dinledim ve fırtınanın sesi kafamda bazı düşüncelerin doğmasına neden oldu.

Beş gün böyle geçti. Beş gün sonra akşama doğru babam geldi, canı sıkkın, suratı asıktı, yolda hastalanmıştı. Baktım, eli sarılıydı; besbelli birileri yolunu kesmişti; yolunu kesenler onu hırpalamış, hasta düşmesine neden olmuştu. Yolunu kimin kestiğini biliyordum, her şeyin farkındaydım. Annemle tek kelime konuşmadı, beni de sormadı, adamlarını çağırdı, fabrikayı durdurmalarını, eve göz kulak olmalarını emretti. O an evde kötü bir şeyler olacağını hissettim. Bekledik, karlı, fırtınalı bir gece daha geçti, heyecandan içim içime sığmıyordu. Pencereyi açtım – yüzüm yanıyor, gözlerimden yaşlar süzülüyor, içimi ateşler basıyordu; sanki alevlerin ortasına düşmüştüm: Kendimi bu alevlerin arasından

kurtarmak, dünyanın bir ucuna, şimşeklerin, fırtınaların doğduğu yere atmak istiyordum. Genç kız yüreğim deli gibi çarpıyordu... saat oldukça ilerlemişti – bir ara içim geçmiş, dalmışım – birdenbire birinin pencereye vurduğunu duydum: “Pencereyi aç!” diyordu. Baktım, bir adam ipe tutunmuş, tırmanmaya çalışıyordu. Bu davetsiz misafirin kim olduğunu hemen anladım, pencereyi açtım ve içeri girmesine izin verdim. Gelen oydu! Şapkasını çıkarmadan sedire oturdu, peşinden kovalamışlar gibi nefes nefese, ruhunu teslim edecek gibiydi. Ben köşede duruyordum ve sapsarı kesildiğimin farkındaydım; “Baban evde mi?” – “Evde.” – “Annen?” – “O da evde.” – “Sessiz ol, dinle!” – “Dinliyorum.” – “Ne duyuyorsun?” – “Pencerenin altından ıslık sesi geliyor!”– “Düşmanın kafasını kopartmak, babanı çağırıp canımı almak istiyor musun, güzel kız? Bir genç kızın isteklerine karşı çıkmam; işte ip, içinden öç almak geliyorsa al, bağla beni.” Karşılık vermedim. “Neyin var, tatlım? Neden bir şey söylemiyorsun?” – “Ne istiyorsun?” – “Düşmanımdan uzaklaşmak, işler kötüye gitmeden eski sevgilime veda etmek ve senin gibi genç, güzel bir kıza gönlümü sunmak istiyorum.” Güldüm, bu sinsi sözler nasıl oldu da kalbime işledi ben de bilmiyorum. “İzin ver güzel kız aşağıya ineyim, anne babana saygılarımı sunup, duygularımı aktarayım.” Zangır zangır titriyordum, dişlerim birbirine vuruyordu, kalbim demir gibi kaskatı kesilmişti. Aşağı indim, kapıyı açıp içeri davet ettim, ama eşikte kendimi zorlayarak, “Al şunları! –dedim,– Al şu incilerini, bir daha da bana hiçbir şey getirme,” ve kutuyu ona doğru fırlattım.

Katerina soluk almak için durdu; ilk başta yaprak gibi titriyordu, yüzü bembeyaz olmuştu, sonra kan beynine sıçradı ve durunca da yanakları ateş gibi kızardı, gözlerinde yaşlar parıldadı, kesik kesik soluk alıyor, göğsü inip kalkıyordu. Ama aniden yine rengi soldu, sesi zayıfladı, hüzün ve kederle titremeye başladı.

— Odada tek başıma ve sanki korkunç bir fırtınanın ortasında kalmıştım. Aniden birtakım bağrışmalar duydum, fabrikaya doğru koşuşan insanların sesini duydum, “Fabrika yanıyor,” diye konuştuklarını duydum. Bir köşeye saklandım, evdeki herkes kaçıp gitmişti; sadece annemle ben kalmıştık. Ben, bu lanetli kız, annemin son anlarını yaşadığını, üç gündür ölüm döşeğinde olduğunu biliyordum... Birdenbire öbür odadan, bir çocuğun korkunç bir rüya görürken attığına benzer, zayıf bir çığlık geldi, sonra her yer sessizliğe büründü. Mumu söndürdüm, buz kesmiştim, ellerimle yüzümü kapattım, bakmaya korkuyordum. Birdenbire yakınlardan gelen bir çığlık duydum, fabrikadan koşarak gelenlerin seslerini duydum. Kafamı pencereden uzatıp baktım: Babamın ölü bedenini taşıdıklarını gördüm; kendi aralarında, “Merdivende ayağı kaymış, kaynar kazanın içine düşmüş; besbelli, şeytanın işi bu,” diye konuşuyorlardı. Kendimi yatağa attım, neyi ve kimi beklediğimi bilmeden donmuş gibi hareketsiz yattım, yüreğim yanıyordu. Ne kadar öyle yattığımı hatırlamıyorum; her şeyin sallanmaya başladığını, başımın ağırlaştığını, gözlerimin dumandan yandığını hatırlıyorum; ayrıca ölümüm yaklaştı diye de seviniyordum! Birdenbire birinin beni omuzlarımdan yakalayıp kaldırdığını hissettim. Görebildiğim kadar baktım; Yüzü gözü kapkaraydı ve dokunulamayacak kadar sıcak kaftanından dumanlar tütüyordu.

“Senin için geldim güzel kız, içine soktuğun bu beladan kurtar bakalım beni, senin için ruhumu kirlettim, Tanrı bu gece işlediğim günahları bağışlamayacak! Birlikte dua edersek belki!” Zalim adam gülüyordu. “Yolu göster –dedi,– kimseye görünmeden geçebileceğim bir yol göster!” Elinden tutarak yolu gösterdim. Koridoru geçtik – anahtarlar yanımdaydı – kilerin kapısını açtım ve pencereyi gösterdim. Pencereden bahçeye çıkılıyordu. Beni güçlü kollarıyla yakaladı, kucakladı ve pencereden dışarıya atladık. El ele tutuşup koşmaya başladık, epey koştuk. Gür, karanlık bir

ormana girdik. Etrafı dinlemeye başladı: Peşimizden geliyorlar, Katya! Peşimizdeler güzel kız, ama canımızı vereceğimiz an daha gelmedi! Öp beni güzel kız, aşkımız ve ebedi mutluluğumuz için öp!" – "Ellerin neden kan içinde?" – "Kan mı dedin, hayatım? Köpeklerinizi öldürdüm, geç vakitte gelen misafire acı acı havladılar. Gidelim hadi!" Yeniden koşmaya başladık, patikada babamın atını gördük, dizginlerini koparıp ahırdan kaçmıştı, ateşte kavrulmak istememişti besbelli! "Binelim, Katya! Tanrı bize yardım gönderdi!" Karşılık vermedim. "İstemiyor musun yoksa? Beni dinsiz kâfirin biri mi sandın, istersen istavroz çıkarayım," dedi ve gerçekten de istavroz çıkardı. Ata bindim, göğsüne yaslandım, orada uyuyakalmışım, gözümü açtığımda geniş bir ırmağın kenarında olduğumuzu gördüm. Attan önce kendisi indi, sonra beni indirdi ve bir sazlığa doğru yürüdü: Kayığını oraya saklamıştı. Oturduk. "Elveda güzel at, yeni sahibine git, eskilerin hepsi seni bıraktı!" Ata koştum, sıkıca sarılıp veda ettim. Sonra kayığa bindik, o küreklere asıldı ve kısa süre içinde kıyı gözden kayboldu. Kıyı gözden kaybolunca baktım, kürekleri bırakmış nehri seyrediyordu.

"Merhaba anacığım –dedi,– Tanrı kullarına su veren, bana sütannelik eden coşkun nehir! Söyle bana, ben yokken mallarıma sahip çıkıp onlara bir zarar gelmesini önledin mi?" Ses çıkarmadan önüme bakıyordum, yüzüm utançtan alev gibi yanıyordu. Konuşmaya devam etti: "Ey taşkın, doymak bilmez nehir, her şeyimi al, sadece değerli incimi koruyup kollayacağına söz ver! Sen de bir şey söyle güzel kız, güneşin önündeki bulutları dağıt, kara geceyi aydınlat!" Konuşurken gülümsüyordu; kalbi benim için yanıp tutuşuyordu, utancından gülümsüyordu, ama ben buna katlanamıyordum; birkaç kelime etmek istedim, ama çekindim, hiçbir şey söylemedim. "Peki, öyle olsun!" – ben hiçbir şey söylemeyince bu karşılığı verdi, oldukça kederlenmiş gibi konuşmuştu. "Zorla güzellik olmaz. Yine de Tanrı seni korusun, kibirli, nazlı, güzel kız! Demek ki ya

benden ölesiye nefret ediyorsun ya da ışıltılı gözlerine yeterince güzel gözükmüyorum.” Onu hem dinliyor hem de kendi kendime kızıyordum, sevdiğimden kızıyordum; duygularıma hâkim oldum ve şöyle dedim: “Seni sevip sevmediğini ben değil, gece karanlığında odasının namusunu hiçe sayan, kalbine engel olamayarak ruhunu korkunç bir günaha satan o budala, arsız kız bilir; bir başkasının felaketinden hiç sıkılmadan mutlu olanlar, genç kız kalbiyle alay edenler için gözyaşı döken bilir!” Sözlerimi bitirdikten sonra dayanamadım ağlamaya başladım... Bir şey söylemedi, yalnız öyle bir baktı ki yaprak gibi titredim. “Dinle beni güzel kız –dedi, gözlerinde tuhaf bir parıltı vardı,– sana şimdi öylesine değil, gayet ciddi bir söz söyleyeceğim: Beni mutlu ettiğin sürece senin beyin olarak kalacağım ve sevgin geçtiği zaman – tek bir söz söyleme, açıklamaya çalışma, kendini sıkıntıya sokma, samur kaşını kaldır, kara gözlerinle bir bak, küçük parmağını oynat yeter, aşkını da paha biçilmez özgürlüğünü de sana geri vereceğim, ama şunu da bil gururlu, zalim, güzel kız, bu hayatımın sonu olacak!” Tüm bedenim bu sözler karşısında gülümsedi.

Heyecanı Katerina’nın hikâyeye devam etmesine engel oldu. Soluk aldı, aklına gelen bir şeye gülümsedi, ama devam etmek üzereyken, parıldayan gözleri Ordınov’un çakmak çakmak, sabit bir noktaya bakan gözleriyle karşılaştı. Ürperdi, bir şey söylemek istedi, ama yüzü kıpkırmızı kesildi... Kendinden geçmiş gibi yüzünü elleriyle kapattı ve başını yastığa gömdü. Ordınov tüm benliğiyle sarsıldı. Anlaşılmaz acı bir duygu, belirsiz bir şaşkınlık damarlarında zehir gibi yayılıyor ve Katerina anlattıkça şiddetleniyordu: Ümitsiz bir arzu, karşı konulmaz, açgözlü bir tutku düşüncelerine egemen olmuş, duygularını harekete geçirmişti. Öte yandan ağır, sonsuz bir hüzün gitgide kalbini sıkıştırıyordu. Bazen susması için Katerina’ya bağırmak, ilk aşk ıstıraplarının, o eski, saf duygularının geri dönmesi için

ayaklarına kapanıp ağlamak istiyordu, ama ne yazık ki gözyaşları uzun süre önce kurumuştu. Kalbi acıyla kanıyor, yaralı ruhunu gözyaşlarıyla iyileştiremiyordu. Katerina'nın anlattıklarını anlamamıştı ve heyecan içindeki zavallı kadını yaralayan duygular onun aşkını da ürkütmüştü. O an tutkusuna lanet okudu: Katerina'nın anlattıkları onu boğmuş, yormuş ve damarlarında kan yerine kurşun dolaşıyormuş gibi hissetmesine neden olmuştu.

— Aslında kederimin nedeni, –Katerina kafasını yastıktan aniden kaldırmıştı,– bu anlattıklarım değil, bunlara üzülmüyorum, –yeni, beklenmedik bir duygunun etkisiyle sesi bakır gibi çınlayarak devam etti, yüreğinde saklı, çaresiz gözyaşlarıyla tüm ruhu parçalanıyordu sanki,– kaygılanmamın nedeni çektiğim keder, sıkıntı değil! Dünya gözüyle tekrar göremeyeceğim anneme de üzülmüyorum! Ölüm döşeğinde bana beddua ettiği için de sıkılmıyorum! Eski hayatımı, sıcak odamı, özgür genç kızlığımı da aramıyorum! Ruhumu şeytana satıp, kendi mutluluğum için affedilmez bir günah işlemiş olmam da umurumda değil! Bunların hepsi çok büyük suçlar olmasına rağmen, kederimin nedeni bunlar değil. İçimi acıtan ve kalbimi yaralayan, onun onursuz bir kölesi haline gelmiş olmam, onu hâlâ utanmadan sevmem ve açgözlü kalbimin bu sevgiden zevk alması, mutlu olması – onun bu yaptıklarına karşı koymamam ve ona karşı bir kin duymamamdır!..

Zavallı kadının içi daraldı ve yüreğinden gelen, isterik bir ağlama nöbeti sözlerine ara vermesine neden oldu. Sıcak, düzensiz soluğu dudaklarını yakıyor, göğsü, derin derin aldığı solukla kalkıp iniyor, gözleri anlaşılmaz bir öfkeyle parlıyordu. Ama o anda yüzünü öyle bir güzellik kapladı ki yüzünün her çizgisinde, her kasında görülen bu tutkulu duygu yoğunluğu, bu benzersiz, dayanılmaz güzellik Ordınov'un kara düşüncelerini dağıttı, yüreğindeki kederi dindirdi. Kalbi Katerina'nın kalbine yaslanmak, bu aşırı

heyecanla, aynı ihtirasla, aynı bilinmez tutkunun gücüyle onunla birlikte uyum içinde çarpmak istiyordu. Ordınov'un donuk bakışını gören Katerina gülümsedi ve bu gülümseme Ordınov'un kalbindeki ateşi büyüttü. Kendini kaybetmemeye çalışıyordu.

— Acı bana, üzme beni! –Katerina'nın gözlerinin içine bakıp titreyen sesine hâkim olmaya çalışarak fısıldadı. Katerina'nın üzerine eğilmiş, elini omzuna koymuştu ve birbirlerine o kadar yakınlaşmışlardı ki solukları karışıyordu.– Beni harap ettin! Kederinin nedenini bilmiyorum, ama benim de ruhum sıkıldı... Kalbinin neden sızladığını anlayamıyorum! Söyle, nedir arzun... ne istersen yaparım. Hadi gel benimle, gidelim, beni öldürme, üzme beni!..

Katerina hiç kıpırdamadan Ordınov'a bakıyordu, akan gözyaşları sıcak yanaklarında kurumuştu. Ordınov'un sözünü kesmek, elini tutmak, bir şeyler söylemek istiyordu, ama sanki söyleyecek bir şey bulamıyordu. Dudaklarında garip, hemen arkasından bir kahkaha gelecekmiş gibi bir gülümseme belirdi.

— Sana galiba her şeyi anlatmadım, –dedi kararsız bir sesle.– Bekle de hepsini anlatayım, ama beni dinleyebilecek misin, kor yüreklim? Kulak ver kardeşine! Kardeşinin korkunç hüznünü pek anlayamadın! Sana bu adamla geçirdiğim bir yılı anlatacaktım, ama boş ver... Bir yıl sonra arkadaşlarıyla birlikte nehre açıldı, ben de onun analığıyla birlikte iskelede beklemeye başladım. Bir iki ay geçti – bir gün o civarda genç bir tüccarla karşılaştım ve yüzüne bakar bakmaz aklıma eski güzel günler geldi. "Sevgili kardeşim! –dedi sanki daha önceden tanışıyormuşuz gibi.– Ben Alyoşa, beşik kertmen, bizim ihtiyarlar biz daha küçükken söz kesmişler; hatırlamıyor musun, aynı kasabadanız..." – "Kasabada benim için neler diyorlar?" – "El âlem senin kızlık onurunu hiçe sayıp, adı caniye çıkmış bir eşkıyaya gönül vererek iffetsizlik ettiğini söylüyor," dedi Alyoşa gülerek. "Peki ya sen ne

diyordun?” – “Buraya gelirken aklımda söyleyecek çok şey vardı –yüreğinde mahcubiyet hissediyor gibiydi– söylemek istediğim çok şey vardı, ama seni gördükten sonra artık içimden hiçbir şey söylemek gelmiyor; beni harap ettin! –dedi.– Kalbimi de al, aşkımla dalga geçecek olsan bile al güzel kız. Artık kimsem kalmadı, başıma buyruk yaşıyorum, kalbimi de bazı vefasızların yaptığı gibi satmadım, ama bedavaya vermeye hazırım!” Güldüm, bunları da öyle sadece bir iki kere söylemedi hani – mallarını satmış, adamlarına yol vermiş, bir aydır tek başına bir çiftlikte oturuyormuş. Bu yetimin döktüğü gözyaşlarına acıdım. Bir sabah, “Hava karardıktan sonra beni iskelede bekle Alyoşa, kaldığın yere gideriz! Bu sefil hayattan bıktım artık!” dedim. Hava kararınca bir çıkın hazırladım, ama sızlayan yüreğim içimde kıpır kıpırdı. Bir de baktım, efendim hiç beklenmedik bir anda, habersizce geliverdi. “Merhaba, hadi gidelim; nehirde fırtına çıkacak, acele etmek lazım.” dedi. Peşinden gittim; nehre yaklaştık, biraz açıkta bir kayık vardı; baktık, kayık ve tanıdık sahibi birini bekliyormuş gibi duruyordu. “Merhaba Alyoşa, Tanrı yardımcın olsun! Ne yapıyorsun? Gecenin bu vaktinde iskelede ne işin var, neden bu kadar acele ediyorsun? Karımla beni de evimize götürür müsün nazik beyefendi; kayığımı gönderdim, yüzerek de gidemem.” – “Buyurun, oturun, –dedi Alyoşa, sesini duyunca içim öyle ezildi ki anlatamam.– Sen de karın da buyurun oturun; Tanrının rüzgârından herkes faydalanabilir ve kayığımda sizin için her zaman yer bulunur.” Bindik; karanlık bir geceydi, yıldızlar saklanmıştı, rüzgârın uğultusu duyuluyordu, dalgalar yükselmişti ve kıyıdan bir mil kadar açılmıştık. Üçümüz de konuşmuyorduk. “Fırtına geliyor! –dedi efendim.– İyiye işaret değil bu! Hem de bu nehirde şimdiye kadar görülmemiş bir fırtına kopacak! Kayığımız çok ağır! Üçümüzü birden taşımaz!” – “Evet, taşımaz, –diye cevap verdi Alyoşa,– anlaşılan birimiz fazla geliyor,” sesi yay gibi titriyordu. “Neyin var, Alyoşa? Seni küçüklüğünden beri tanırım, babanla iyi dosttuk, yediğimiz içtiğimiz ayrı

gitmezdi, – Söyle bakalım Alyoşa, kayık olmadan kıyıya ulaşabilir misin, yoksa suyun dibini mi boylarsın?” – “Ulaşamam! – Peki sen dostum, aynı şey senin başına gelse, sulara mı gömülürsün, kıyıya mı çıkarsın?” – “Sulara gömülürüm elbet; bu azgın nehir, aman vermez bana! – Şimdi beni biraz dinle Katerina, kıymetli incim! Böyle bir geceyi hatırlıyorum, yalnız o gece dalga yoktu, yıldızlar parlıyor, ay ortalığı aydınlatıyordu... Yoksa sen unuttun mu?” – “Unutmadım,” dedim... “Peki, bir delikanlının güzel bir kızı, kızın sevgisi bitince delikanlıya bunu söylemesi için ikna ettiğini unuttun mu?” – “Hayır, bunu da unutmadım,” dedim, ama yarı diri yarı ölü donakalmıştım. “Unutmadın demek! Görüyorsun, kayığımızın yükü fazla. İçimizden birinin zamanı doldu galiba. Söyle canım, söyle güvercinim, bize tatlı bir söz söyle...”

— Bir şey söyleyemedim! –dedi Katerina solgun bir yüzle... Sözünü tamamlayamadı.

— Katerina! –diye boğuk, kısık bir ses duyuldu arkalarından.

Ordınov irkildi. Murin kapıda duruyordu. Üzerindeki tüylü battaniye vücudunu zar zor örtüyordu, yüzü ölü gibi beyazdı, çılgın gibi gözlerle onlara bakıyordu. Katerina’nın yüzü daha da sararmıştı ve büyülenmiş gibi hiç kıpırdamadan ihtiyara bakıyordu.

— Yanıma gel, Katerina! –diye zar zor duyulan, hasta bir sesle fısıldadı ve odadan çıktı. Katerina ihtiyar hâlâ önünde duruyormuş gibi kıpırdamadan boşluğa bakıyordu. Ama birdenbire solgun yanaklarına kan hücum etti ve yavaşça yataktan kalktı. Ordınov’un aklına ilk karşılaşmaları geldi.

— Yarın görüşmek üzere gözümün yaşı! –Yüzünde garip bir gülümseme vardı.– Yarın görüşürüz! Kaldığım yeri unutma: “İkimizden birini seç: Hangimizi seviyor hangimizi sevmiyorsun güzel kız!” Bunları unutmayacak, beni bir gece

bekleyeceksin, değil mi? –ellerini Ordınov’un omzuna koymuş, sevecen gözlerle bakıyordu.

— Katerina gitme, kendini mahvetme! Delinin teki o! –Ordınov kadın için kaygılanarak fısıldadı.

— Katerina! –diye tahta bölmenin diğer tarafından bir ses geldi.

— Ne olacak ki? Beni öldürecek mi? –dedi Katerina gülerek.– İyi geceler bir tanem – ateşli güvercinim, can kardeşim! –Gözleri birdenbire yaşla dolmuştu ve genç adamın yüzünü göğsüne bastırıyordu.– Bunlar son gözyaşlarım. Hadi artık uyu ve bu gecenin kederini unut, tatlım, yarın daha keyifli uyanırsın. –Ve Ordınov’u tutkuyla öptü.

— Katerina! Katerina! –Ordınov, dizlerinin üstüne çöküp, onu durdurmaya çalışarak fısıldadı.– Katerina!

Katerina arkasını döndü, gülümseyerek başıyla selam verdi ve odadan çıktı. Ordınov onun Murin’in odasına girdiğini duydu; soluğunu tutarak dinlemeye başladı, ama başka bir şey duymadı. İhtiyarın sesi çıkmıyordu, belki de yine kendini kaybetmişti... Ordınov da oraya, Katerina’nın yanına gitmek istiyordu, ama bacaklarında derman kalmamıştı... İyice yorulmuştu ve yatağa çöktü.

II

Ordınov yeniden kendine gelince uzun süre saatin kaç olduğunu anlayamadı. Ya sabaha karşıydı ya da henüz akşam oluyordu; odası hâlâ karanlıktı. Ne kadar uyuduğunu kestiremedi, ama pek de sağlıklı bir uyku olmadığını hissetti. İyice kendine gelince, uykusunu ve gece gördüğü hayalleri dağıtmak istiyormuşçasına elini yüzünde gezdirdi. Ama yataktan kalkmak istediğinde vücudunda büyük bir kırıklık hissetti, yorgun uzuvları ona itaat etmiyordu. Başı hem ağrıyor hem dönüyor, bütün vücudu kâh ürperiyor, kâh ateşleniyordu. Bilinciyle birlikte hafızası da geri geldi ve önceki gece yaşananlar gözünün önüne gelince yüreği titredi. Kalbinin aklına verdiği cevap öylesine sıcak, duyguları öylesine tazeydi ki, sanki Katerina'dan ayrılalı koca bir gece, uzun saatler değil sadece bir dakika geçmişti. Gözlerindeki yaşların henüz kurumadığını hissetti – yoksa bunlar ateşli ruhundan bir kaynak gibi fışkıran yeni, taze yaşlar mıydı? Çok garipti! Böyle bir baskıya dayanamayacağını tüm varlığıyla hissetmesine rağmen duyduğu ıstırap ona adeta zevk veriyordu. Ölüme ve onu özel bir misafir olarak karşılamaya hazır olduğunu hissettiği bir an oldu: Tutkusunun yeniden harekete geçirdiği bu güçlü dürtü, ruhuna dolan bu heyecan duygularını o kadar germişti ki sıkıntılı gelişmelerin hızlandırdığı yaşamı kırılmaya, parçalanmaya, bir anda çürümeye ve sonsuza kadar yok olmaya hazırdı. Ordınov tam bu sırada, duyduğu bu hüzne, titreyen kalbine bir karşılık olarak tanıdık bir ses – bir insanın yaşamının sevinçli bir anını, rahat bir mutluluk anını anımsatan bir şarkı– Katerina'nın yalın, berrak sesini duydu. Sessizce başlayan hazin şarkı çok yakında, neredeyse yatağının başucunda söyleniyordu... Üzgün bir kalpte saklı duran bastırılmış duyguların, ortaya çıkmak isteyen sıkıntıların acısını taşıyan ses kâh yükseliyor kâh alçalıyor, titreyerek gücünü kaybediyordu; ihtiras içinde

yanan, titreyen, coşkunluk denizine, aşkın, seslerin yarattığı ilk mutluluk anı gibi, uçsuz bucaksız bir denize benzer bir bülbül şakıması gibiydi. Ordınov şarkının sözlerini de seçebiliyordu: Basit, samimi, uzun süre önce yalın, saf, temiz duygularla yazılmış sözlerdi. Ama sözleri umursamadan sadece ezgiyi dinliyordu. Şarkının naif ezgisi, göğsünü dolduran, Katerina'ya duyduğu tutkunun en gizli, en bilinmedik kıvrımlarına cevap veren, tüm bilinciyle kavradığı arzularını yansıtan başka düşünceleri aklına getiriyordu. İlkönce hâlâ tutkusunu kaybetmemiş olan kalbin son inlemesi, sonra da zincirlerini kırıp, geçilmez, engin aşk denizinin sularında özgürce yol alan irade ve ruhun mutluluğu duyuldu; seven bir kadının yanaklarını kızartan ilk utancıyla, dualarla, gözyaşlarıyla, gizemli ve utangaç bir fısıltıyla ettiği ilk yemin duyuldu; içkiden mahmurlaşmış gözleriyle, hiçbir örtü, hiçbir sır olmadan kahkahalar atan, kendi güçlerinden gurur ve memnuniyet duyan Bakkhus rahibelerinin arzularının sesi duyuldu.

Ordınov şarkının bitmesini beklemeden yataktan kalktı. Şarkı o anda kesildi. Katerina'nın sesi duyuldu:

— Günaydını da, iyi günleri de kaçırdın tatlım! Bu saatte sana ancak iyi akşamlar denir! Kalk, bizim odaya gel de için açılsın biraz; seni bekliyoruz, biz aslında iyi insanlarız, emrindeyiz; gücendirecek bir şey yaptıksa bağışla bizi. Gel de tatlı bir şeyler söyle!..

Ordınov, Katerina'nın daha ilk seslenişinde odasından çıkmış ve farkına bile varmadan ev sahiplerinin odasına doğru yürümeye başlamıştı bile. Kapı açıldı ve ev sahibesinin güneş gibi parlak gülümsemesi parlamaya başladı. Bu anda ondan başka hiçbir şeyi görmüyor, duymuyordu. Bir anda bütün yaşamı, bütün mutluluğu yüreğinde –Katerina'sının parlak görüntüsünde– toplandı.

— Seninle vedalaştıktan sonra, –Katerina ellerini Ordınov’a uzatmıştı,– iki şafak geçti; bak pencereden, ikinci gün de bitiyor. Güzel bir genç kızın ruhuna benzeyen iki şafak, –dedi Katerina gülümseyerek,– birincisi genç bir kızın kalbini ilk açışında utancından yanaklarında beliren kızıllığa benzeyen şafak, ikincisi bu utancı unuttuğunda damarlarında ateş gibi yanan kanın göğsüne baskı yaptığı ve yüzüne hücum ettiği zaman beliren kızıllığa benzeyen şafak... Buyur, içeri gel canım! Niye kapıda duruyorsun? Ev sahibi olarak sana sevgimizi sunmak, seni ağırlamak bizim için şereftir!

Bir melodi gibi uyumlu bir gülüşle Ordınov’u elinden tutup odaya soktu. Ordınov biraz utangaç davranıyordu. Yüreğindeki bütün ateş, bütün alev sanki bir anda zayıflamış, sön-müştü; mahcup bir edayla gözlerini indirmiş, Katerina’nın yüzüne bakamıyordu. Onun güzelliğine, sıcak bakışlarına kalbinin dayanamayacağını hissediyordu. Katerina’sının bu halini şimdiye kadar hiç görmemişti. Yüzü ilk defa gülümseme ve neşeyle aydınlanmış, siyah kirpiklerindeki hüzünlü gözyaşları kurumuştu. Ordınov’un, Katerina’nın tuttuğu eli titredi. Gözlerini kaldırsaydı, Katerina’nın sevinçli bir gülümsemeyle ve parıldayan gözlerle mahcubiyet ve tutkudan kızarmış yüzüne baktığını görecekti.

— Kalk hadi, ihtiyar! –Katerina nihayet birdenbire kendine gelmiş gibi ihtiyara seslendi,– misafirimize hoş geldin de. Misafir insanın kardeşi gibidir! Kalk bakalım inatçı, kibirli ihtiyar, kalk da misafirimize selam ver, soframıza buyur et!

Ordınov gözlerini kaldırdı ve sanki o anda kendine gelebildi. Murin’in varlığını ancak o anda hatırlamıştı. İhtiyarın ölüm kederiyle sönmüş gözleri üzerine dikilmişti; Ordınov keder ve kızgınlıkla çatılmış kaşların altında parlayan gözlerin son görüşmelerinde de bu şekilde olduğunu üzülerek anımsadı. Başı dönüyordu. Etrafına

bakınca her şeyi açık ve net olarak kavramaya başladı. Murin yataktaydı, ama daha bu sabah kalkmış ve dışarı çıkmış gibi giyinikti. Boynunda her zaman olduğu gibi kırmızı bir atkı, ayağında iskarpinler vardı; hastalığı geçmişe benziyordu, ama yüzü hâlâ solgun ve sapsarıydı. Katerina elini masaya dayamış, karyolanın yanında duruyor, ikisine de dikkatle bakıyordu. Ama o sıcak gülümsemesi hâlâ kaybolmamıştı. Elini oynatsa her şeyi harekete geçirebilecek gibi duruyordu.

— Vay, sen misin? –Murin yatağın içinde doğrulup oturdu.– Kiracım gelmiş. Kusura bakma bey, geçen gün farkında olmadan sana karşı kusur işledim, günaha girdim, tüfeğime sarıldım. Sende de kara hastalık[5] olduğunu nereden bilecektim? Bazen bana da oluyor, –boğuk, acı dolu bir sesle, kaşlarını çatıp, bakışlarını elinde olmadan Ordınov'dan kaçırarak ekledi,– bela insanı bulur – hem de kapıyı çalmadan, hırsız gibi sinsi sinsi gelir! Kendimi kaybettiğimde az kalsın göğsüne bıçağı saplayacaktım... –Başıyla Katerina'yı işaret ediyordu.– Hastayım, arada bir yokluyor, ama senden yana bir şikâyetim yok! Otur bakalım – misafirimiz ol!

Ordınov hâlâ gözlerini dikmiş ona bakıyordu.

— Otursana! –İhtiyar sabırsızlanarak bağırdı.– Ona bu kadar hayransan otur şuraya! Aynı karından çıkmış iki kardeş misiniz, nesiniz! Yoksa sevişen iki âşık mısınız!

Ordınov oturdu.

— Kız kardeşine baksana, ne kadar güzel, –ihtiyar, gülerek ve iki sıra beyaz, eksiksiz dişlerini göstererek devam etti,– bağışla beni evladım! Kız kardeşin sana iyi davranıyor mu beyim? Cevap versene! Bak, yanakları nasıl da alev gibi kızardı. Dön bir bak da güzelliğinin ışığı seni aydınlatsın. Onu ne kadar tutkuyla sevdiğini göster!

Ordınov kaşlarını çattı ve öfkeyle ihtiyara baktı. Karşısındakinin bu bakıştan tüyleri ürpermişti. Ordınov’un göğsünde azgın bir öfke kabarmaya başladı. Bu adamın, can düşmanı olduğunu hissediyordu. Ona karşı ne yapması gerektiğini kestiremiyordu, beyni çalışmayı reddediyordu.

— Öyle bakma! –diye arkasından bir ses geldi, Ordınov dönüp baktı.

— Öyle bakma, bakma diyorum, içine şeytan girdi galiba, sonra pişman olursun, –dedi Katerina gülerek ve birdenbire elleriyle Ordınov’un gözlerini kapattı; sonra ellerini hemen çekti ve kendi yüzünü örttü. Ama parmaklarının arasından yüzünün kızardığı görülebiliyordu. Ellerini çekti, yüzü ateş gibi yanıyordu ve diğerlerinin kahkahalarını ve meraklı bakışlarını sakince karşılamak için kendini hazırlamıştı. Ama ikisi de ona hiçbir şey söylemeden –Ordınov aşkın verdiği hayranlıkla, bu güzellik kalbine ilk defa işlemiş gibi, ihtiyar ise dikkatli, soğuk bir bakışla– bakıyorlardı. İhtiyarın solgun yüzünde hiçbir ifade yoktu; sadece dudakları morarmıştı ve hafifçe titriyorlardı.

Katerina gülmeyi keserek masaya yaklaştı, üstünde kitap, kâğıt, mürekkep hokkası ne varsa toplayıp pencerenin önüne koydu. Sık ve kesik kesik nefes alıyor, zaman zaman kalbi sıkışmış gibi derin derin iç geçiriyordu. Dolgun göğsü dalgaların sahile vurup çekilmesi gibi kalkıp iniyordu. Bakışlarını yere indirdi ve siyah, ok ok kirpikleri, ucu sivri iğneler gibi beyaz yanaklarında parladı...

— Sultanım! –dedi ihtiyar.

— Tanrıçam! –diye fısıldadı Ordınov, tüm vücudu ürpererek. İhtiyarın bakışlarını üzerinde hissedince toparlandı: Hırs, nefret ve küçümseme dolu bu bakış yıldırım gibi aniden parlamıştı. Ordınov oturduğu yerden kalkacak oldu, ama sanki görünmeyen bir güç ayaklarından tutuyordu. Tekrar oturdu. Düş görmediğinden emin olmak için arada bir

yumruğunu sıkıyordu. Hâlâ huzursuz, rahatsız bir uykuda olduğunu ve karabasanlarla boğuştuğunu sanıyordu. Ama işin tuhafı, bu uykudan uyanmak istemiyordu.

Katerina masanın üzerinde örtü yerini tutan eski halıyı kaldırdı, sandığı açtı, parlak ipek sırmalarla işlenmiş pahalı bir örtü çıkardı, masanın üzerine serdi; sonra dolaptan antika, dededen kalma gümüş bir kadeh kutusunu alıp masanın ortasına koydu, içinden üç tane –ev sahibi, misafir ve kendisi için– kadeh çıkardı; sonra ciddi, hatta düşünceli bir bakışla ihtiyarı ve misafiri süzdü.

— Burada kim kimi seviyor, kim kimi sevmiyor? –diye sordu.– Kimsenin sevmediği biri varsa ben onu severim ve onunla kadeh tokuştururum. Ben ikinizi de kardeşim gibi severim: Hadi sevginin ve beraberliğin şerefine içelim.

— İçelim, kara düşüncelerimizi içkiyle dağıtalım! –İhtiyar sesi değişmişti.– Doldur Katerina!

— Sen de ister misin? – diye Katerina Ordınov'a bakarak sordu.

Ordınov sessizce kadehini uzattı.

— Dur bir dakika! Kimin ne isteği, dileği varsa, hepsi gerçekleşsin! –İhtiyar kadeh kaldırmıştı.

Kadehlerini tokuşturdular ve içkilerini içtiler.

— Hadi ihtiyar, gel seninle de içelim! –Katerina yüzünü ev sahibine dönmüştü.– Yüreğinde bana karşı sevgi varsa içelim! Yaşadığımız mutluluklar için, geçirdiğimiz yılları neşe ve sevgiyle anarak içelim! Kalbinde benim için bir ateş yanıyorsa uzat bardağını!

— İçkin sertmiş güvercinim, ama sen pek içmiyorsun! –İhtiyar gülerek kadehini uzattı.

— Ben bir yudum alana kadar sen kadehi boşaltıyorsun!.. Peşinden ağır düşünceleri sürükleyerek yaşamanın ne anlamı var ihtiyar, böyle ağır düşünceler sadece yüreğinin sızlamasına yarar. Böyle düşünceler keder getirir, acı verir; mutlu olmak istiyorsan böyle şeyleri düşünmeyeceksin! İç ihtiyar! Bu düşünceleri içkide boğ!

— Bu kadar şikâyet ettiğine göre senin de büyük bir kederin olmalı! Sanırım, geçmişinden kurutmak istiyorsun beyaz güvercinim. İçelim öyleyse Katya! Ayıptır sorması, senin de kederin var mı bey?

— Herkesin kederi kendine, –diye Ordınov gözlerini Katerina'dan ayırmadan mırıldandı.

— Duydun mu ihtiyar? Ben de uzun süre kendimi bilemedim, aklımı başıma alamadım, ama zaman içinde her şeyi anladım, her şeyin farkına vardım. Başımdan geçen her şeyi doymak bilmez ruhumda tekrar yaşadım.

— Kafayı geçmişe takmak insana acı verir, –dedi ihtiyar düşünceli bir tavırla.– Geçmişte yaşananlar içilmiş içki gibidir! Mutluluğu geçmişte aramanın ne anlamı var? Kaftan eskimişse, çıkar at!

— Sonra da yenisini al, değil mi! –Katerina zorlukla gülerek lafın gerisini getirdi. Kirpiklerinin ucundaki iki damla yaş elmas gibi parlıyordu.– Ama genç bir kızın kalbinin bir an için hızlı çarpması ömrü boyunca hızlı çarpacağı anlamına gelmez! Anladın mı ihtiyar? Bak, gözyaşım kadehine damladı!

Ordınov heyecandan titreyen sesiyle:

— Ama hüznünü ne kadar mutluluk karşılığında satın aldın? –diye sordu.

— Galiba sende satılık çok beyim! –diye ihtiyar karşılık verdi,– yoksa böyle davet edilmeden burnunu sokmazdın. –

Ordınov’a küstahça bakarak nefret dolu, sessiz bir gülüşle gülüyordu.

— Ne kadar gerekiyorsa o kadarının karşılığında, –Katerina alınmış, hatta kırılmış gibiydi.– Kiminin gözüne az, kiminin gözüne çok gelebilir. Kimi her şeyini vermek ister, karşılığında hiçbir şey alamaz, kimi hiçbir şey vaat etmez, itaatkâr bir kalp peşinden gider. Kimseyi ayıplama, –Katerina hüzünlü bir şekilde Ordınov’a bakıyordu,– insanlar çeşit çeşit ve kalp kimi, niçin ister bilinmez! Doldur kadehini ihtiyar! Sevgili kızının, ilk tanıştığın günkü kadar sessiz, uysal kölenin şerefine iç. Kaldır kadehini!

— Öyle olsun! Kendine de koy! –dedi ihtiyar içkiyi alarak.

— Dur ihtiyar! İçmeden önce bir şey söyleyeceğim!..

Katerina elleriyle masaya dayandı, ateşli, heyecanlı gözlerini ihtiyara dikti.

Gözlerinde garip, kararlı bir ifade vardı. Ama hareketleri huzursuz, tavırları ani, beklenmedik ve hızlıydı. Sanki ateşin içine düşmüş gibi garip davranıyordu. Ama bu heyecan ve canlılık güzelliğini büsbütün artırıyordu. İki sıra beyaz, inci gibi düzgün dişin göründüğü gülümseyen dudaklarının arasından düzensiz nefes alıyor, burun delikleri hafifçe oynuyordu. Göğsü hızla inip kalkıyordu; ensesinde üç kez doladığı saç örgüsü hafifçe sol kulağına doğru kaymış, sıcak yanağının bir kısmını örtmüştü. Şakakları hafifçe terlemişti.

— Falıma bak ihtiyar! İçki seni sarhoş etmeden falıma bak lütfen; al şu bembeyaz ellerimi, bak! İnsanlar sana boşu boşuna büyücü demiyor ya. O kara kitaplardaki her şeyi biliyorsun! Bak şu falıma ihtiyar, kötü kaderimde ne yazıyorsa hepsini söyle; bak, ama yalan söyleme. Ne görüyorsan onu söyle – kızın mutlu olacak mı, yoksa onu affetmeyip başına uğursuzluklar mı saracaksın? Söyle, sıcak bir yuvam olacak mı, yoksa güzel bir yer bulabilmek için

göçmen kuş gibi oradan oraya mı uçacağım? Söyle düşmanım kim, kim beni seviyor, kim benim için hain planlar hazırlıyor? Söyle, genç, ateşli kalbim yalnız mı sönecek, yoksa uyum içinde, mutlu bir şekilde yaşayacağı birini mi bulacak... ve bu kişiyle hep mutlu mu olacak? Bir kerecik olsun falıma bak ihtiyar, şahinim denizlerin, ormanların ardındaki hangi mavi gökte yaşıyor, keskin gözleriyle nereden izliyor, aşkını nerede bekliyor, sevdaya düşüp bu sevdadan çabuk mu sıkılacak, beni aldatacak mı aldatmayacak mı? Son olarak söyle ihtiyar, ömrümüzün sonuna kadar bu sevimsiz odada oturup kara kitapları mı okuyacağız; söyle ihtiyar, bana baktığın, yedirdiğin içirdiğin, masallar anlattığın için teşekkür edip elveda dememe daha ne kadar var?.. Falıma bak da söyle ihtiyar, ama sakın yalan söyleme; zamanı geldi, göster marifetini!

Son sözleri söylerken Katerina'nın coşkusu artmıştı, ama aniden, kalbinde fırtınalar kopuyormuşçasına heyecandan sesi kesildi. Gözleri parlıyor, üst dudağı hafifçe titriyordu. Her sözünde acı bir alay gizli olduğu belliydi, ama gülerken aynı zamanda ağlıyor gibiydi. Masanın üzerinden ihtiyara doğru eğilmişti, büyük bir dikkatle, gözünü bile kırpmadan bulanık gözlerine bakıyordu. Ordınov, sözünü bitirdiğinde Katerina'nın kalbinin nasıl çarptığını duymuştu; Katerina'ya baktı, hayranlığını gizleyemeden bağırdı ve oturduğu yerden hafifçe kalktı. Ama ihtiyarın sert bakışlarını aniden ona çevirmesiyle yeniden oturdu. Ordınov'u her karşılaştığında ürperten, her karşılaştığında yüreğini kin, sıkıntı ve faydalanacak kadar güçlü olmadığı bir öfkeyle dolduran bu bakışlarda küçümseme, alay, sabırsızlık, sinir bozucu bir huzursuzlukla karışık şeytanca, sinsi bir merak vardı.

İhtiyar düşünceli bir tavırla ve adeta hüzün dolu bir merakla Katerina'sına bakıyordu. Söyledikleri kalbini

kırmıştı. Ama kaşı bile oynamadı. Katerina sözünü bitirince sadece gülümsedi.

— Her şeyi hemen öğrenmek istiyorsun henüz tüylenmiş, uçmayı yeni öğrenmiş kuşum! Ama önce kadehimi ağzına kadar doldur. Huzur için, iyi dileklerin şerefine içelim; bu iyi niyetimin üzerine kimsenin kem gözü düşmesin. Şeytan güçlüdür! İnsanı günaha sokacak kadar güçlü!

Kadehini kaldırdı ve içti. İçtikçe rengi soluyordu. Gözleri kor gibi kırmızıydı.

Gözlerindeki ateşli parıltıdan ve yüzünün aniden ölü gibi morarmasından kısa süre içinde nöbete yakalanacağı anlaşılıyordu. İçki o kadar sertti ki Ordınov sadece bir kadeh içmiş olmasına rağmen gözleri bulanmaya başlamıştı. Kanı damarlarında kızgın lav gibi akıyordu: Kalbine doluyor, aklını karıştırıyor, zihnini bulandırıyordu. Huzursuzluğu gittikçe artıyordu. Kadehini tekrar doldurdu, heyecanını bastırmasına yardımı olup olmayacağını bilmeden bir yudum aldı ve kanı damarlarında daha hızlı akmaya başladı. Kendini kaybetmiş gibiydi, tüm dikkatini vermesine rağmen garip ev sahipleri arasında geçenleri zorlukla takip edebiliyordu.

İhtiyar gümüş kadehi masaya sertçe vurdu.

— Doldur Katerina! –diye bağırdı.– Doldur kötü yürekli kız, körkütük olana kadar doldur! İhtiyarı son uykusuna yatır, bu ona yeter! Doldur güzelim, kadehimi boş bırakma! Karşılıklı içelim! Sen neden az içtin? Yoksa içtin de ben mi görmedim...

Katerina ihtiyara karşılık verdi, ama Ordınov ne dediğini anlayamadı: İhtiyar sözünü bitirmesine izin vermedi, yüreğinde biriken güce daha fazla engel olamıyormuşçasına Katerina’nın elini yakaladı. Yüzü bembeyazdı, gözleri kâh bulanıklaşıyor kâh ateş gibi parlıyordu, solgun dudakları

titriyordu, garip bir heyecanın sezildiği kararsız, şaşkın bir sesle konuştu:

— Ver elini güzelim! Ver de bakayım falına, söyleyeyim gerçekleri. Ben gerçekten büyücüyüm; bu konuda yanılmadın Katerina! Altın kalbin benim bir büyücü olduğum ve bunu saklayamayacağım gerçeğini nasıl da sezdi! Yalnız bir şeyi bilemedin: Sana akıl vermek benim, bir büyücünün işi değil! Kız kısmına akıl vermek bir işe yaramaz, gerçeği duysa da bilmezden, görmezden gelir! Yüreği kan ağlasa bile kafası yılan gibi sinsice çalışır! Sürünerek, şeytanlık yaparak her türlü bela arasından yolunu bulur! Bazı yerlerde işini aklıyla görür, aklını kullanamadığı zaman güzelliğini kullanır, kara gözleriyle sersemletir – hiçbir güç güzelliğe karşı koyamaz; demirden bir kalp bile orta yerinden çatlayıverir! Bakalım, hayatını değiştirecek kederler görecek misin? İnsanın kederi ağır olur! Talihsizlik zayıf yüreklere uğramaz! Güçlü yürekleri bulur, kendisini beklemeyen iyi insanların utanarak kan ağlamalarına neden olur: Senin kederin de kızım, kumun üzerindeki, yağmurun yıkayacağı, güneşin kurutacağı, güçlü bir rüzgârın sürükleyip götüreceği izlere benziyor! Fal bitmedi, daha söyleyeceklerim var: Seni her kim severse onun kulu kölesi olacaksın, özgürlüğünü kendi elinle teslim edecek ve geri almayacaksın; zaman içinde sevgine söz geçiremeyeceksin; tohumu ekeceksin, ama tüm başaklarına zarar verecekler! Sevgili yavrum, akıllı kızım, kadehime bir inci damlası düşürdün de onu bile çok gördün, ama sonra dertlerin, sıkıntıların yüzünden yüz damla daha döktün! Döktüğün bu gözyaşı, cennetten gelen bu çiy tanesi için üzülüp kederlenmene gerek yok. Kötü talihsizliklerin, kirli düşüncelerin içini kemireceği uzun, uykusuz gecelerde bu incileri fazlasıyla dökeceksin – gözyaşlarının döküldüğü kalbine bir başkasının kanlı, üstelik ılık değil erimiş bir kurşun gibi sıcak yaşları damlayacak ve sen bu kanlı, sıcak yaşlar beyaz göğsünü yakana kadar, yağmurlu günlerin hüzünlü, kasvetli sabahlarına kadar

yatağında çırpınıp duracaksın ve kan sızan yaranı ertesi sabaha kadar iyileştiremeyeceksin! Doldur Katerina, doldur kadehimi güvercinim, verdiğim bu öğütler hatırına bir kadeh daha doldur; zaten söyleyecek başka sözüm de kalmadı...

Sesi zayıfladı ve titremeye başladı: Göğsünden bir hıçkırık kopacak gibiydi...

Bardağına yeniden içki doldurdu ve son damlasına kadar içti, kadehi tekrar masaya vurdu. Donuk bakışları yeniden alevlendi.

— Eh, vade dolunca her şey boşuna! –diye bağırdı.– Giden günler geri gelmez. Bir kadehçik daha ver de şu kafa omuzlardan ayrılsın, ruh bedene veda etsin! Sabahı olmayan uzun bir uykuya yatır da her şey unutulsun. İçkiye verilen şey, çar çur edilmiş şeydir! Tüccar elindeki mallar çok bekleyip bozulursa bedavaya vermek zorunda kalır. Ama elindeki malı bekletmemek için düşük fiyata satarsa rakipleri kan döker, masum insanların kanı dökülür ve aynı zamanda hayatından da olur tatlım! Doldur kadehimi Katerina!..

Ama ihtiyarın kadehi uzatan eli donmuş gibi hareketsiz kaldı; Ağır ağır, güçlükle nefes alıyordu ve başı kendiliğinden öne düşüyordu. Donuk bakışlarını son bir defa Ordınov'a dikti, ama kısa bir süre sonra bu bakış da söndü, gözkapakları kurşun ağırlığıyla kapandı. Yüzü ölü gibi bembeyazdı... Dudakları bir şey söylemeye çalışıyormuş gibi oynadı, titredi –birdenbire sıcak, iri bir gözyaşı damlası kirpiklerinin ucundan solgun yanaklarına düştü ve yavaş yavaş aktı... Ordınov daha fazla dayanamadı. Oturduğu yerden kalktı, sendeleyerek bir adım attı, Katerina'ya yaklaşıp elini tuttu, ama Katerina sanki onu fark etmemiş, hiç tanımıyormuş gibi bakmadı bile...

Katerina da bir düşünce, sabit bir fikir tüm benliğini ele geçirmişçesine, bilincini kaybetmiş gibiydi. Uyuyan yaşlı

adamın göğsüne yattı, beyaz kolunu boynuna doladı, ateş gibi parıldayan gözlerini ihtiyara dikti. Ordınov'un elini tuttuğunu hissetmemişti sanki. Sonunda başını Ordınov'a çevirdi ve insanın içine işleyen bakışlarla uzun uzun baktı. Nihayet Ordınov'u anlamışa benziyordu, dudaklarında acı, şaşkınlık dolu bir gülümseyiş belirdi...

— Çekil, git buradan, –diye fısıldadı,– hem sarhoş hem de kötüsün! Misafirim değilsin artık!.. –Tekrar ihtiyara döndü ve gözlerini ayırmadan bakmaya başladı.

Aldığı her nefesi dikkatle dinliyor ve bakışlarıyla uyuyup uyumadığını kontrol ediyor gibiydi. Kendisi nefes almaktan korkarmışçasına deli gibi atan kalbine engel olmaya çalışıyordu. Kalbinde öyle coşkun bir tutku vardı ki Ordınov'un içini ümitsizlik, öfke ve korkunç bir hiddet kapladı...

— Katerina! Katerina! –diye kadının elini mengene gibi sıkarak seslendi.

Katerina'nın yüzünden bir ıstırap dalgası geçti, kafasını yeniden kaldırdı ve Ordınov'a öyle alaylı, öyle küçümser bir bakışla baktı ki Ordınov neredeyse dengesini kaybediyordu.

Sonra Ordınov'a uyuyan ihtiyarı gösterdi ve –Ordınov'un düşmanının tüm alaycılığı sanki Katerina'nın gözlerinde vücut bulmuştu– ıstırap veren soğuk bakışlarla yeniden Ordınov'a baktı.

— Ne var? Beni öldürecek misin yoksa? –dedi Ordınov öfkeden kendini kaybetmiş bir halde.

Sanki içindeki şeytan, Katerina'nın onu anladığını kulağına fısıldamıştı. Ve Katerina'nın bunu anlamasına için için güldü...

— Ruhuma sahip olmak istiyorsan, seni tüccarın elinden alırım güzelim! Merak etme, bu onu öldürmez!..

Katerina'nın yüzünde hâlâ Ordınov'un tüm benliğini öldüren o gülümseme vardı.

Yüzündeki alaylı ifade Ordınov'un kalbini parçalıyordu. Bilinçsiz bir hareketle, ne yaptığının farkında olmadan elini duvara uzattı ve ihtiyarın değerli, antika kamasını, asılı olduğu çividen aldı. Katerina'nın yüzünde şaşırmış gibi bir ifade belirdi, ama aynı zamanda gözlerinde ilk defa öfke ve küçümseme vardı. Bu ifadeyi gören Ordınov kendini kötü hissetti... Elini tutan, onu çılgınlık yapmaya iten biri vardı sanki; kamayı kınından çıkardı... Katerina soluğunu tutmuş, hiç kıpırdamadan onu izliyordu...

Ordınov ihtiyara baktı...

Tam o anda ihtiyarın tek gözü yavaşça açılmış ve gülerek kendisine bakıyor gibi geldi. Bakışları karşılaştı. Ordınov birkaç dakika gözlerini ayırmadan ihtiyara baktı... Birdenbire ihtiyarın gülmeye başladığını ve odayı şeytani, öldürücü, tüyler ürperten kahkahalara boğduğunu sandı. Çirkin, karanlık bir düşünce yılan gibi kafasının içinde süründü. Titremeye başladı; elindeki kama düştü ve gürültüyle yerde sekti. Katerina uykudan, bir kâbustan, korkunç bir karabasandan uyanmış gibi çığlık attı... Yüzü bembeyaz kesilen ihtiyar yavaşça yataktan kalktı ve kamaya öfkeyle bir tekme atarak odanın öbür ucuna gönderdi. Katerina solgun, ölü gibi bembeyaz yüzüyle kıpırdamadan duruyordu; gözleri kapalıydı, çektiği dayanılmaz acı yüzüne yansımıştı, elleriyle yüzünü kapattı ve yürekleri parçalayan bir çığlık atarak bitkin bir halde ihtiyarın ayaklarının dibine yığıldı...

— Alyoşa! Alyoşa! –diye bir ses daralmış göğsünden koptu.

İhtiyar, Katerina'yı güçlü kollarının arasına aldı ve adeta göğsünde ezdi. Ama Katerina başını ihtiyarın göğsüne gömünce, ihtiyarın yüzünün her çizgisinde öyle belirgin, öyle utanmaz bir neşe belirdi ki Ordınov'un tüm benliğini bir

korku kapladı. Bu zavallı, parçalanmış görünen kalpte aslında bir aldatmaca, hesap, soğuk, kıskanç bir zalimlik ve korku vardı – Ordınov ihtiyarın arsızca, gizlemeye gerek duymadığı kahkahasından bunu anlıyordu...

III

Ordınov ertesi sabah saat sekize doğru, bir gün önce yaşadığı sıkıntının etkisini henüz üzerinden atamamış, telaşlı bir halde, sapsarı bir suratla, nedenini kendisi de bilmeden, Yaroslav İlyiç'i görmeye gittiğinde Murin'in de orada olduğunu gördü ve eşikte put gibi kalakaldı. İhtiyarın rengi Ordınov'dan da solgundu ve ayakta duracak hali yok gibi görünüyordu; yine de bu ziyarete çok sevinen Yaroslav İlyiç'in tüm ısrarlarına rağmen oturmak istememişti. Yaroslav İlyiç ise Ordınov'u görünce bir sevinç çığlığı kopardı, ama sevinci hemen o anda söndü, masanın yanındaki sandalyeye giderken yerini, nedenini kendisinin de anlamadığı bir kafa karışıklığına bıraktı. Ne söyleyeceğini, ne yapacağını bilmediği belliydi, böyle nazik bir anda misafirini buyur etmeden bir köşede bırakıp piposunu tüttürmenin uygunsuz bir hareket olduğunu fark etmesine rağmen (kafası öyle karışmıştı ki) piposundan güçlü nefesler çekmeye devam etti. Ordınov nihayet odaya girdi. Göz ucuyla Murin'e baktı. İhtiyarın yüzünde önceki gün Ordınov'da öfke ve ürperti uyandıran o pis gülümseme vardı. Ama bu düşmanca ifade kısa süre içinde kayboldu ve yerini kendi kabuğuna çekilmiş, yanına varılmaz bir adam ifadesine bıraktı. Kiracısını eğilerek selamladı... Bütün bu sahne Ordınov'u nihayet kendine getirebildi. Neler olduğunu anlayabilmek için gözlerini dikmiş Yaroslav İlyiç'e bakıyordu. Yaroslav İlyiç heyecandan ne yapacağını bilemedi, ezildi büzüldü.

— Buyurun, girin, –diyebildi sonunda,– içeriye buyurun aziz Vasiliy Mihayloviç, ziyaretinizle bu odaya... bütün bu sıradan eşyaya... –Yaroslav İlyiç eliyle odanın bir köşesini gösterdi ve başladığı şatafatlı cümlenin sonunu getiremediği için kıpkırmızı kesilmiş, morali bozulmuş bir halde sandalyeyi sürüyerek odanın ortasına getirdi.

— Rahatsız etmedim ya Yaroslav İlyiç, sadece bir iki dakika.

— Rica ederim efendim! Sizin beni rahatsız etmeniz mümkün mü... Çay alır mısınız, Vasiliy Mihayloviç? Hey! Oğlum, bak buraya! Siz de bir çay daha alır mısınız efendim?

Murin evet anlamında başını salladı.

Yaroslav İlyiç odaya giren uşağa gayet sert bir tavırla üç bardak çay getirmesini söyledi ve Ordınov'un yanına oturdu. Bir süre için başını sağa sola, Murin'den Ordınov'a, Ordınov'dan Murin'e oyuncak bir kedi yavrusu gibi çevirdi durdu. Oldukça tatsız bir durumdaydı. Bir şeyler söylemek istediği belliydi, ama söyleyeceğinin iki taraftan biri için nazik bir sorun yaratacağı açıktı. Bütün gayretine karşın ağzından tek bir sözcük bile çıkmıyordu... Ordınov da şaşırmışa benziyordu. Bir ara aynı anda konuşmaya başladılar... Onları sessizce ve merakla izleyen Murin ağır ağır sırıttı ve eksiksiz dişlerini gösterdi...

— Size, –Ordınov aniden söze girdi,– talihsiz bir olay nedeniyle evimden ayrılmak zorunda kaldığımı söylemek için geldim...

— Sahiden çok garip bir durum! –Yaroslav İlyiç aniden sözünü kesti.– Bu sabah şu saygıdeğer beyefendiden kararınızı öğrenince ben de çok şaşırdım. Ama...

— Size o mu söyledi? –diye Ordınov, Murin'e bakarak hayretle sordu.

Murin sakalını sıvazladı ve eliyle ağzını kapatarak güldü.

— Evet, aslında, –diye toparladı Yaroslav İlyiç,– ben de yanlış anlamış olabilirim. Ama size şunu temin ederim ki –şerefim üzerine yemin ederim bu saygıdeğer yaşlı beyin sözlerinde sizi incitecek hiçbir şey yoktu!..

Yaroslav İlyiç kızardı ve heyecanını gizlemeye çalıştı. Murin, ev sahibi ve misafirin şaşkınlığıyla yeterince eğlendikten sonra bir adım ilerledi.

Ordınov'a doğru eğilerek, nezaketle selam verdikten sonra söze başladı:

— Sorun şudur ki beyim, sizin gibi yüce bir insan için beyefendiden küçük bir ricada bulundum... Ricam beyim –siz de biliyorsunuz– ben de ev sahibeniz de, yani şöyle söyleyeyim, sizden son derece memnunuz, hiçbir şikâyetimiz yok... Ama halimi siz de gördünüz, biliyorsunuz beyim! Tanrının yardımıyla ayakta duruyorum ve bunun için gece gündüz dua ediyoruz; siz de görüyorsunuz beyim, bu yaşama dayanmak kolay mı? –Murin tekrar sakalını sıvazladı.

Bu konuşma Ordınov'u kötü etkiledi.

— Evet, hani size ondan bahsetmiştim: Hasta, malheur[6] yani... Fransızca açıklamak istedim, ama kusuruma bakmayın Fransızcam pek iyi değildir de...

— Öyle mi?

— Evet, yani...

Ordınov ile Yaroslav İlyiç oturdukları yerden birbirlerine hafifçe selam verdiler ve hafif bir gülümsemeyle aralarındaki tatsız durumu sona erdirdiler. Yaroslav İlyiç hemen durumu toparladı:

— Ben yine de bu dürüst beyefendiye ayrıntılı olarak sordum, –diye başladı,– bana kadının hastalığından bahsetti...

Oldukça nazik bir insan olan Yaroslav İlyiç, yüzünde tekrar beliren şaşkınlık ifadesini saklamaya çalışarak meraklı bakışlarını hızla Murin'e çevirdi.

— Evet, bizim hanımefendi...

Nazik Yaroslav İlyiç fazla üstelemedi.

— Hanımefendi, yani sizin eski ev sahibeniz, yanılmıyorum... değil mi? Kadıncağız biraz rahatsız galiba. Size engel olduğunu söylüyor... çalışmalarınızda, hatta o da... Ama siz de bana çok önemli bir olayı söylememişiniz Vasiliy Mihayloviç!

— Hangi olay?

— Tüfek konusu, –Yaroslav İlyiç gayet yumuşak bir sesle, neredeyse fısıldayarak söylemişti. Sesinde dostça bir serzeniş de vardı.– ama, –diye hemen devam etti,– her şeyi biliyorum, bana her şey anlattı ve siz de istemeden işlediği kusuru bağışlamakla gayet soylu bir davranışta bulunmuşunuz. Yemin ederim, anlatırken gözleri yaşardı!

Yaroslav İlyiç yine kızarmıştı; gözleri parlamaya başlamış, duygulanmış bir halde sandalyesinde kıpırdandı.

— Ben, yani biz beyim, yani ben ve benim hanım, sizin için Tanrıya dua ediyoruz, –Murin, Ordınov’a dönerek konuşmaya başladı, Yaroslav İlyiç ise her zamanki heyecanıyla Murin’e bakıyordu,– ama siz de biliyorsunuz beyim, o akılsız, hasta bir kadın; ben de ayaklarımın üzerinde zor duruyorum...

— İstiyorsanız, –diye araya girdi Ordınov,– ben çıkmaya hazırım, hemen şimdi bile çıkabilirim!..

— Hayır, öyle demek istemedim beyim, zatıâlinizden son derece memnunuz (Murin saygıyla eğildi). Size başka bir şey anlatayım beyim – aslında biz onunla akrabayız beyim, ama uzaktan, yedinci göbekten derler ya, konuşmamızın da kusuruna bakmayın beyim, cahil insanlarız – medeniyet bilmeyiz! Bu kadın da ormanda, köylüler, mavna yedekçileri, fabrika sahipleri arasında büyüdü, hep böyle hasta, hırçındı; bir de bunların evi yanmış, annesi beyim, zavallı anneciği

yangında ölmüş, babası da yangında can vermiş, – Tanrı bilir size nasıl anlattı... Ben pek karışmak istemiyorum, ama Moskova’da bir ce... cer... cerrah heyeti onu muayene etti... yani beyim diyeceğim o ki aklını tamamen kaçırmış! Benden başka kimsesi yok, benimle yaşıyor. Tanrıya dua edip yaşayıp gidiyoruz, Tanrıdan ümit kesilmez, ben de hep huyuna gidiyorum...

Ordınov’un yüzü değişti. Yaroslav İlyiç bir ona bir Murin’e bakıyordu.

— Her istediğini yapmıyorum... hayır! –Kafasını hayır anlamında sallayarak durumu toparladı.– Başında kavak yelleri esen, uçarı, kafasında sevda, coşku, gönül arkadaşlığı işlerinden başka şey olmayan bir kadındır, –ayıptır söylemesi– kendisine gönül eğlencesi arıyor: Kafayı bununla bozmuş. Ben de onu masallarla avutuyorum, yani avutmaya çalışıyorum. Ben, aslında beyim, onun sizinle nasıl, sözlerimi bağışlayın, ama, –diye devam etti Murin eğilip, selam verip sakalını sıvazlayarak,– yakınlaştığını da gördüm; siz, yani nasıl desem, onunla bir gönül ilişkisine girmek istiyor gibiydiniz...

Yaroslav İlyiç kızardı ve sitemle Murin’e baktı. Ordınov sandalyesinden düşecek gibi oldu.

— Hayır... yani ben öyle demek istemedim... beyim, benim kötü bir niyetim yoktu, köylülüğüme verin, emrinizdeyim beyim... biz cahil insanlarız, biz beyim, köleniziz, –dedi ve tekrar yerlere kadar eğildi,– karımla sizin için Tanrıya dua edeceğiz!.. Elimizden başka ne gelir? Aç kalmayalım, sağlıklı olalım, başka bir isteğimiz yok; daha ne yapayım beyim, elimden başka bir şey gelmiyor. Siz de biliyorsunuz beyim, başımızda zaten bir sürü dert var, bir de aşk meşk işleriyle uğraşmayalım!.. Kaba konuştuysam affedin beyim... biz köylüyüz, siz ise beyefendi... siz beyim, genç, gururlu, ateşli bir beyefendisiniz, o ise beyim, biliyorsunuz, akılsız, küçük

bir çocuktan farksız – şeytana hemen uyuverir! Dinç, hoş, şirin bir köylü kadın, bense hasta, yaşlı bir adamım. Öyle değil mi? Siz de şeytana uydunuz herhalde beyim! Artık onu masallarla da avutamıyorum. Sizin için Tanrıya dua ederiz beyim! Ölene kadar duacınız oluruz! Hem siz ne yapacaksınız onu beyim, hoş, ama pasaklı, ne dediğini bilmez, aptal bir köylü kadını, ancak benim gibi bir köylüye layık! Köylü kadınlarla vakit geçirmek sizin gibi soylu birine yakışmaz beyim!.. ama sizin için Tanrıya dua ediyor beyim, hem de bütün gün!..

Murin konuşmasını bitirdikten sonra yerlere kadar eğildi ve sakalını sıvazlayarak uzun süre doğrulmadan kaldı. Yaroslav İlyiç nerede duracağını bilemedi.

— Evet, bu iyi adam, –kafası karışmış bir halde konuşmaya başladı,– aranızdaki bazı karışık durumlardan bahsetti; bunlara pek inanasım gelmiyor Vasiliy Mihayloviç... Rahatsızlığınızın hâlâ geçmediğini duydum, –iyiden iyiye şaşırmış bir halde, heyecandan yaşarmış gözlerle Ordınov'a baktı.

— Evet, daha geçmedi... –Ordınov vakit kaybetmeden Murin'e sordu.– Size borcum ne kadar?

— O nasıl söz beyim? Yapmayın! Siz bizi Yahuda[7] mı sandınız? Bu yaptığınız bize hakarettir! Kendinizden utanmalısınız; karımla benden ne fenalık gördünüz? Rica ederim!

Yaroslav İlyiç:

— Ama bu yaptığınız çok garip dostum; beyefendi odanızı kiraladı, para almak istememekle ona hakaret ettiğinizi düşünmüyor musunuz? –diyerek Murin'e bu tavrının garipliğini anlatmaya çalıştı.

— Merhamet edin beyefendi! Ne demek istiyorsunuz? Merhamet lütfen! Size hizmette bir kusur mu ettik? Elimizden geleni ardımıza koymadık, merhamet edin! Lütfen beyim, rica ederim! Rica ederim, İsa adına merhamet edin! Kâfir miyiz biz? Keşke bizimle otursaydın, keşke sağlıklı köy yemeklerimizden yeseydin, bizimle yaşasaydın – bir şey der miydik... tek kelime eder miydik, ama şeytan burnunu soktu bir kere, ben de benim kadın da hasta insanlarız – elden ne gelir! Hizmetini görecek kimse olsa, başımızın üzerinde yerin var. Ve senin için dua edeceğiz hem de ömrümüzün sonuna kadar edeceğiz!

Murin hafifçe eğilerek selam verdi. Yaroslav İlyiç'in heyecan dolu gözlerinden yaşlar boşaldı. Coşkuyla Ordınov'a baktı.

— Ne kadar soylu bir davranış, değil mi! Rus halkının geleneksel misafirperverliğinin ne güzel bir örneği!

Ordınov sertçe Yaroslav İlyiç'e baktı. Adeta dehşete düşmüştü... Yaroslav İlyiç'i tepeden tırnağa süzdü.

— Haklısınız beyefendi, misafirlerimizi ağırlamaktan onur duyarız! –dedi Murin sakalını sıvazlayarak.– Şimdi bile aklımdan şöyle geçiyordu: Keşke bizimle birkaç gün daha kalsaydınız, –Ordınov'a yaklaşarak devam etti,– birkaç gün daha beyim, keşke kalabilseydiniz. Ne yazık ki günah işlendi, bizim kadın zaten hasta! Hasta olmasaydı! Söz gelimi evde tek başıma olsaydım: Size hizmette kusur etmezdim beyim! Size hizmet etmeyeceğim de kime edeceğim beyim? Hastalığınızı da iyi ederdim, o hastalığın ilacını biliyorum... Keşke kalabilseydiniz beyim, Tanrı şahidim olsun doğru söylüyorum, keşke kalabilseydiniz!..

— Gerçekten çaresini biliyor musunuz? –diye sordu Yaroslav İlyiç... Murin daha konuşmasını tamamlamamıştı.

Ordınov biraz önce Yaroslav İlyiç'i sert bir şekilde baştan ayağa süzmekle hata etmişti.

Yaroslav İlyiç dünyanın en dürüst, en kibar insanlarından biriydi, ama neler döndüğünü daha yeni anlamış, çok zor bir durumda kaldığını daha yeni fark etmişti. Deyim yerindeyse, kahkahayı koyuvermek istiyordu. Sadece Ordınov'la ikisi –iki yakın dost!– olsaydı, kendini tutmaz ve neşenin kollarına bırakırdı. Tabii bunu son derece kibar bir şekilde yapar, gülmesi bittikten sonra elini sıkar, ona karşı iki kat saygı duyduğunu, mazur gördüğünü göstermek için içtenlikle yatıştırırdı... gençlikte böyle şeylerin olabileceğini de söylerdi. Ama o anda şu bilinen nezaketi yüzünden çok zor bir durumdaydı ve yer yarılsa da içine girsem diye düşünüyordu.

— Bu hastalığın çaresi, yani ilacı var! –Yaroslav İlyiç araya girdiği için yüzünü ekşiten Murin devam etti,– beyim, benim şu köylü aklıma göre, –bir adım daha ilerledi,– siz fazla kitap okumaktan bu hale gelmişiniz, beyninizi kitaplarla doldurmuşunuz; biz köylüler halk dilinde buna okumaktan beyniniz sulanmış deriz...

— Yeter, kes! –diye Yaroslav İlyiç sertçe araya girdi...

— Ben gidiyorum, –dedi Ordınov,– teşekkür ederim Yaroslav İlyiç, sonra yine uğrarım, –Yaroslav İlyiç kibarca onu durdurmaya çalıştı.– Hoşça kalın, görüşmek üzere...

— Güle güle beyim, güle güle; bizi unutmayın, tekrar buyurun.

Ordınov başka bir şey duymadı, deli gibi sokağa fırladı.

Daha fazla dayanamazdı, beyninden vurulmuşa dönmüştü, aklı durmuştu. Hastalığının yeniden başladığını hissetti, içini derin bir ümitsizlik kapladı ve sadece göğsüne saplanan, göğsünü parçalayan ve harap eden acıyı duydu. O anda ölmekten başka isteği yoktu. Dizleri tutmaz oldu, yoldan gelip geçenlere, çevresinde toplanan kalabalığa ve meraklı sorular soranlara aldırmadan bir duvarın dibine çöktü. Ama

çevresinde uğuldayan seslerin arasından bir anda Murin'in sesini duydu. Ordınov başını kaldırdı. İhtiyar gerçekten karşısındaydı; solgun yüzü ciddi ve düşünceliydi. Karşısında duran adam Yaroslav İlyiç'in odasında Ordınov'la küstahça alay eden adamdan bambaşka adamdı. Ordınov doğruldu, Murin elinden tuttu ve kalabalığın arasından çıkardı.

— Eşyalarını da alman gerekiyor, –Ordınov'a göz ucuyla bakıyordu.– Üzülme beyim! –diye bağırdı Murin.– Daha gençsin, ne üzülüyorsun!

Ordınov yanıt vermedi.

— Gücendin mi beyim? Çok kızmış gibisin... kızacak ne var; herkes elindekine arka çıkar, elindekini korur.

— Sizi tanımıyorum, –dedi Ordınov,– sırlarınızı da bilmek istemiyorum. Ama o! Katerina!.. –dedi ve gözlerinden üç büyük yaş damlası hızla döküldü. Rüzgâr yanaklarına damlayan bu yaşları bir bir uçurdu... Ordınov yanaklarını sildi. Tavrı, bakışı, moraran dudaklarının hareketine engel olamaması cinnet geçirmek üzere olduğunu gösteriyordu.

— Size söyledim, –Murin kaşlarını çatmıştı,– delinin teki o! Neden ve nasıl delirdi... bunu öğrenip de ne yapacaksın? O sadece benim... canım! Onu canımdan çok sevdim ve kimseye vermem. Anladın mı!

Ordınov'un gözlerinde bir alev parladı.

— Peki, ama ben neden... ben neden canımı kaybetmiş gibi hissediyorum? Neden kalbim sızlıyor? Katerina'yı neden tanıdım?

— Neden mi? –Murin gülümsedi ve düşünceye daldı.– Nedenini ben de bilmiyorum, –dedi bir süre düşündükten sonra.– Kadın doğası çok derin değildir, gördün mü anlarsın, ama kadınlar kurnazdır, inatçıdır, azimlidir! İstediklerini elde etmek için her şeyi yaparlar! Galiba beyim, sahiden beni

bırakıp sizinle gitmek istiyordu, –düşünceli bir tavırla devam etti,– bu ihtiyardan iğrenmeye başlamıştı, nasıl olursa olsun kurtulmak istiyordu! İlk başta sizde ondan çok hoşlandınız galiba! Kim olsa hoşlanırdı... Onun hiçbir isteğine karşı çıkmam; istesin, kuşsütü bulur getiririm, öyle bir kuş yoksa kendim yaratırım! Kibirlidir! Özgürlüğünü arıyor, ama kendisi de ne istediğini bilmiyor ve şu ihtiyarı da düşünmüyor! Sen daha çok gençsin beyim! Yüreğin hâlâ gözündeki yaşları kurulayan terk edilmiş bir genç kız yüreği gibi yanıyor! Şunu bil beyim: Zayıf insan tek başına yaşayamaz! Ona her şeyi ver, hepsini sana geri getirir, çarlık topraklarının yarısını ver, bak gör bir şey yapabilir mi – sence yapabilir mi? Pabuca sığacak kadar küçülür, saklanır. Özgürlük ver, paket yapar geri getirir. Özgürlük, akılsız yüreğe göre değildir! Sen böyle huylara kapılma! Sana bunları anlatıyorum – daha çok gençsin! Yoksa bana ne? Geldin, gidiyorsun – ha sen ha başkası, benim için fark etmez. Böyle olacağını başından beri biliyordum zaten. Ama engel olamadım! Mutluluğunu devam ettirmek isteyince bazı ters gelecek şeyleri söyleyemiyorsun. Bunları zaten sen de biliyorsundur beyim, –Murin felsefesini anlatmaya devam etti,– bunlar sadece lafta kalıyor: Neler olmuyor ki? Kimi bıçağa sarılıyor, kimi de silahı bile olmadan saldırıp dişlerini düşmanının boynuna geçiriyor. Ama eline bıçağı geçir, düşmanın da karşına geçip bağrını açsın, o zaman bir adım gerilersin.

Avluya girdiler. Tatar kapıcı, Murin’i daha uzaktan görünce şapkasını çıkarmış, sinsi gözlerini Ordınov’a dikmişti.

— Annen ne yapıyor? Evde mi? –diye seslendi Murin.

— Evde.

— Söyle de beyefendinin eşyalarını taşımasına yardım etsin! Sen de koş, hadi!

Merdiveni çıktılar. Murin’in yanında çalışan ve gerçekten de kapıcının annesi olan kocakarı eski kiracının eşyalarıyla uğraşıyor, söylene söylene büyük bir denk halinde bağlıyordu.

— Dur bir dakika; sana ait bir şey getireceğim, içeride kaldı.

Murin kendi odasına gitti. Bir dakika sonra döndü ve Ordınov’a ipek ve yünle işlenmiş, kıymetli bir yastık uzattı, – Ordınov hastalandığında Katerina’nın getirdiği yastıktı bu.

— Bunu sana yolladı, –dedi Murin.– Kendini daha fazla sıkıntıya sokmadan git artık, ama dikkat et, kendini fazla kaybetme, –babacan bir tavırla ekledi,– kötü şeyler yapma.

Kiracısını kırmak istemediği belliydi. Ama ona son bir kez bakınca, yüzünde korkunç bir öfke belirmesine engel olmadı. Ordınov’un arkasından kapıyı adeta nefretle kapattı.

Ordınov iki saat sonra Alman Şpis’in evine taşınmıştı. Onu gören Tinhen bir çığlık kopardı. Hemen sağlığını sordu ve hastalığını öğrenir öğrenmez tedaviye girişti. İhtiyar Alman, Ordınov’un verdiği kaparonun süresi o gün bittiği için kapıya kiralık ilanını asmak üzere olduğunu anlattı. İhtiyar, Almanların doğruluğunu ve dürüstlüğünü övme fırsatını kaçırmamıştı. Ordınov o gün hastalandı ve ancak üç ay sonra yataktan kalkabildi.

Yavaş yavaş iyileşti ve dışarı çıkmaya başladı. Alman’ın evindeki yaşam tekdüze ve sakindi. Alman son derece sıradan bir adamdı; güzel bir kız olan Tinhen de temel görgü kurallarına uyduğu müddetçe iyi bir kızdı – ama yaşam Ordınov için tüm rengini kaybetmişti. Düşünceler içinde ve hırçın bir adam haline gelmişti; aşırı duygusallığı bir hastalık haline gelmiş, farkında olmadan korkunç, amansız bir karasevdaya tutulmuştu. Haftalardır kitap açmamıştı. Gelecek onun için ölmüştü, elindeki para da günden güne

eriyordu; ileride ne yapacağını da düşünmüyordu. Bazen eskiden içinde yanan bilim ateşi tekrar önünde parlamaya başlıyor, ama bu ateş onu sarmıyor, tersine enerjisini tüketiyordu. Fikirleri hayata geçmiyordu. Bilinci durmuştu. Yarattığı bütün fikirler, yaratıcılarının zayıflığına gülmek için dev gibi büyüyorlarmış gibi geliyordu. Kendisini elinden olmadan, ustasının sırrını çalarak süpürgeye su taşımasını emreden, ama nasıl “Dur!” denileceğini unuttuğu için bu suyun içinde boğulan çırakla karşılaştırıyordu.[8] Belki o da kendine ait, özgün bir fikir ortaya koyabilecekti. Belki de bilim alanında bir sanatçı olacaktı. En azından daha önceleri buna inanıyordu. İnsanın içinden gelen inanç geleceğin temelidir. Ama artık bu kör inanca gülüp geçiyor ve olduğu yerde sayıyordu.

Başından geçen olaydan altı ay önce, pek de yaratıcı olmadığı bir dönem de olsa (gençliğinin de etkisiyle) en maddi umutlarını yansıttığı bir eser tasarlamış ve eskizini kâğıda geçirmişti. Yapıtı kilise tarihiyle bağlantılıydı ve en ateşli, en içten görüşleri kaleminden kâğıda dökülmüştü. Ordınov bu eskize yeniden göz attı, değiştirdi, üzerine düşündü, çizdi, altüst etti ve artakalanların üzerine yeni hiçbir şey koymadan tamamen reddetti. Ruhunu yavaş yavaş mistisizme, kaderciliğe ve bilinmezciliğe benzeyen bir şey kapladı. Talihsiz adam acı çekiyor ve şifayı Tanrıdan diliyordu. Alman’ın hizmetçisi olan dindar, yaşlı Rus kadın sessiz kiracılarının nasıl dua ettiğini, kilise sıralarında saatlerce nasıl hareket bile etmeden yattığını büyük bir keyifle anlatıyordu...

Başından geçenleri hiç kimseye anlatmamıştı. Ama bazen, özellikle alacakaranlık çöktüğünde, çan sesleri ona kilisede Katerina’nın yanında ilk defa diz çöktüğü, göğsünün o zamana kadar bilmediği bir duyguyla sızladığı, titremeye başladığı, her şeyi unutarak sadece Katerina’nın ürkek ürkek çarpan kalbini duyduğu ve bu kalp atışının, yalnız hayatına

giren yeni parlak umudu, heyecan ve mutluluk gözyaşlarıyla yıkadığı anı hatırlıyordu – bunları hatırladıkça kalbinde fırtınalar kopuyordu. Yüreği titriyor, kalbinde yeniden alevlenen aşk ateşi içini yakıyordu. Hüzün ve tutku yüreğini kavuruyor ve aşkı büyük bir ıstırapla büyüyordu. Bazen saatlerce kendini, günlük yaşamı, dünya üzerindeki her şeyi unutarak tek başına, üzgün bir halde olduğu yerde kalıyor, ümitsizce kafasını sallayıp, sessizce ağlayarak, “Katerina! Sevgili güvercinim! Biricik kardeşim!” diye mırıldanıyordu.

Kötü bir düşünce ona gittikçe daha fazla işkence etmeye başlamıştı. Bu düşünce gitgide Ordınov’u sarıyor, gün geçtikçe gerçekliğine daha fazla inandığı bir ihtimale dönüşüyordu. Ordınov, Katerina’nın aklından bir zoru olmadığını, ama Murin’in de ona zayıf yürekli demekle kendi açısından haklı olduğunu düşünmeye –ve sonunda buna iyice inanmaya– başlamıştı. Ona göre Katerina’yı ihtiyar adama bağlayan bir sır vardı, ama bir güvercin kadar saf olan Katerina, suç işlediğinin farkında bile olmadığı bu adamın kontrolü altına girmişti. Bu ikisi neyin nesiydi? Bunu bilmiyordu. Ama bu biçare, savunmasız varlığın üzerindeki yoğun, insafsız baskı aklından çıkmıyordu; içi sıkılıyor ve çaresizliği öfkelenmesine neden oluyordu. Ordınov’a göre Katerina’nın korkmuş gözleriyle aniden gördüğü içinde bulunduğu durum, onun düşkün halini haince daha da zorlaştırıyor, zayıf, biçare yüreğine haince işkence ediyor, gözlerinin önündeki gerçeği görmesini engelliyor, gerektiği zaman düzensiz, şaşkın yüreğinin taşkınlıklarına kurnazca iltifat ediyor, serbest bir ruhun kanatlarını yavaş yavaş kesiyor ve başkaldıramaz ya da hayatı özgürce arzulayamaz hale getiriyordu...

Ordınov gitgide, eskisinden de yabani oluyordu ve doğrusunu söylemek gerekirse, Alman ev sahipleri bunun önüne geçmek için hiçbir şey yapmıyorlardı. Sokaklarda uzun uzun, hiçbir amacı olmadan dolaşmayı seviyordu. Bu

gezintiler için çoğunlukla karanlığın bastığı saatleri ve insanların olmadığı tenha, sessiz sokakları seçerdi. Yağmurlu, insanı hasta edecek bir bahar akşamı arka sokaklardan birinde Yaroslav İlyiç'le karşılaştı.

Yaroslav İlyiç hissedilir biçimde zayıflamış, parlak gözleri donuklaşmıştı, sanki hayal kırıklığına uğramış gibiydi. Önemli bir işin peşinden koşturuyordu, ıslanmıştı, üstü başı çamurlanmıştı ve bir yağmur damlası soğuktan morarmış kibar burnunun ucunda bütün gece anlaşılmaz bir biçimde durmuştu. Ayrıca favori de bırakmıştı.[9] Yaroslav İlyiç'in favorileri ve sanki onunla karşılaşmak istemiyor gibi bakması Ordınov'u şaşırtmıştı... çok garip bir tavırdı! Hatta o zamana kadar kimsenin merhametine ihtiyaç duymamasına rağmen bu tavır kalbini kırmıştı. Sade, iyi huylu, naif –hadi açıkça söyleyelim– biraz aptal olan, ama olduğundan daha kötümser ya da akıllı görünme iddiaları olmayan eski Yaroslav İlyiç daha çok hoşuna gidiyordu. Doğrusu biraz aptal olan ve belki de bu aptallığı yüzünden sevdiğimiz birinin birdenbire akıllanması pek de hoşa gidecek bir şey değildir. Ama Ordınov'a bakarken takındığı kuşkulu ifade hemen kayboldu. Bilindiği gibi insanların, kendilerine zarar vermesine rağmen, can çıkmadıkça çıkmayan huyları vardır ve Yaroslav İlyiç de büyük bir keyifle Ordınov'un dost kalbine girmek için atıldı. İlkönce işlerinin yoğunluğundan ve birbirlerini uzun süredir görmediklerinden söz etti, ama konuşmaları birdenbire garip bir yöne saptı. Yaroslav İlyiç insanların genellikle yalan söylediklerinden, dünyadaki hiçbir şeyin güvenilir olmadığından, tüm canlıların ölümlü olduğundan söz etti, arada büyük bir kayıtsızlıkla Puşkin'e değinmeyi ihmal etmedi, iyi ahbap denilen insanları horladı ve nihayet sözü dünya kuruldu kurulalı gerçek dost diye bir şey olmadığına, kendilerine dost diyenlerin yalancılıklarına, ikiyüzlülüklerine getirdi. Uzun lafın kısası, Yaroslav İlyiç akıllanmıştı. Ordınov söylediklerinin hiçbirine karşı çıkmadı, ama içten içe üzüldü: Sanki en iyi dostunu kaybetmişti!

— Bir şey daha var – az kalsın söylemeyi unutuyordum, – Yaroslav İlyiç sanki aniden ilginç bir şey anımsamıştı,– size bir haber! Ama kimseye söylemeyin! Oturduğunuz evi hatırlıyor musunuz?

Ordınov ürperdi ve sarardı.

— O evde geçenlerde bir hırsız çetesi basıldı beyefendi, yani orası tam bir batakhaneymiş; kaçakçılar, dolandırıcılar, daha neler neler! Bir kısmı yakalandı, diğerlerinin de peşindeler, yakalama emri çıkarıldı. Düşünebiliyor musunuz: O evin sahibi görünüşte ne kadar dindar, saygılı, kibar bir adamdı...

— Eee, yani!

İnsanoğlunun nasıl bir yaratık olduğunu buradan anlayabilirsiniz! Adam çetenin elebaşıymış! Ne kadar saçma bir durum, değil mi?

Yaroslav İlyiç gayet içten konuşuyor ve bir adamın yaptıkları yüzünden tüm insanlığı mahkûm ediyordu, çünkü başka türlü düşünemezdi; karakteri böyleydi.

— Peki ya diğerleri? Murin? –diye fısıldadı Ordınov.

— Murin mi? Hayır, Murin saygıdeğer, efendi bir ihtiyardı. Ama bir dakika, o benim aklıma hiç gelmemişti...

— Yani? O da mı çetenin içindeydi?

Ordınov'un kalbi sabırsızlıktan göğsünden fırlayacak gibi atıyordu...

— Belki de haklısınızdır... –diye devam etti Yaroslav İlyiç, donuk gözlerini Ordınov'a dikerek – bu düşündüğüne işaretti:– Yoo, hayır, Murin aralarında olamazdı. Baskından üç hafta önce karısıyla birlikte memleketine gitmişti... Kapıcılarından duydum... Hani Tatar bir kapıcıları vardı, hatırlıyor musunuz?

BAY PROHARÇİN

Ustinya Fedorovna’nın dairesinin en karanlık ve mütevazı köşesinde yaşlı, sağduyulu ve kanaatkâr bir adam olan Semyon İvanoviç Proharçin oturuyordu. Bay Proharçin düşük dereceli bir memur olduğu ve memuriyet derecesinin ölçüsünde maaş aldığı için Ustinya Fedorovna ondan ancak aylık beş ruble kira alabiliyordu. Bay Proharçin’i kiracı olarak tutmasında kendine özgü birtakım hesaplar olduğu söyleniyordu, ama bütün bu kötü söylentilere rağmen Bay Proharçin’deki soylu ve dürüst yönü fark etmişti ve onu en sevdiği kiracısı olarak görüyordu. Özellikle düşkün olduğu et yemeklerini yiyip, kahve içmekten kendini alamayan, son derece saygıdeğer ve şişman bir kadın olan Ustinya Federovna’nın Semyon İvanoviç’ten iki kat fazla kira ödeyen, ama pek de sessiz durmayan, hatta tersine “eşek şakaları” yaparak onun kadınca işleriyle, korunmasız yetimliğiyle dalga geçen ve ödedikleri kira olmasa, değil dairesine, apartmana bile almayacağı kiracıları olduğunu da söyleyelim. İçkiye merakı yüzünden emekli edilmiş, daha doğrusu kovulmuş bir memur, şehirden ayrılıp Volkova’ya çekildikten sonra, Semyon İvanoviç en sevdiği kiracısı haline gelmişti. Bu gözü pek ve müstesna eski kiracı, kendi anlattığına göre, cesareti yüzünden bir gözünü kaybetmiş ve yine cesareti yüzünden bir bacağını kırmıştı – ama yine de Ustinya Fedorovna’nın gözüne girmeyi başarmış ve bundan sonuna kadar faydalanmıştı, acınacak duruma düşecek kadar içmese muhtemelen uzunca bir süre onun yanaşması, dalkavuğu olarak yaşayabilirdi. Bunların hepsi Peski’de Ustinya Fedorovna üç kiracılı bir daireden daha büyük bir daireye taşındığı ve içlerinden sadece Bay Proharçin’in hâlâ kaldığı on yeni kiracı aldığı zaman olmuştu.

Ya Bay Proharçin’in kendine has bazı kusurları ya da arkadaşlarının bazı kusurları vardı – çünkü iki taraf arasında

daha başından beri sanki bir uyumsuzluk yaşanıyordu. Ama şunu da belirtelim Ustinya Fedorovna'nın kiracıları kendi aralarında sanki kardeş gibiydiler; bazıları aynı yerde çalışıyordu, hepsi maaşlarını faro, prafa, bilardo oyunlarında tekrar tekrar birbirlerine kaybediyorlardı, yaşamın ışıltılı anları adını verdikleri, hep birlikte oturup eğlendikleri saati seviyorlardı; ayrıca bazen önemli konuları konuşmayı da seviyor, böyle durumlarda tartışmalar hiç eksik olmuyordu, ama birbirlerine karşı hiçbir önyargıları olmadığı için aralarındaki uyum hiç zarar görmüyordu. Kiracıların arasında dikkate değer kişiler de vardı: Akıllı ve okumuş Mark İvanoviç bunlardan biriydi, bir diğeri Oplevaniyev'di, bir diğer kiracı Prepolovenko da alçakgönüllü ve iyi bir insandı, Zinoviy Prokofyeviç'in en büyük, amacı yüksek sosyeteye girebilmekti, kendi döneminde Semyon İvanoviç'in üstünlüğüne ve gözdeliğine engel olmayı başaramayan kâtip Okeanov, başka bir kâtip Sudbin, avam sınıfından Kantarev ve ayrıca başka kiracılar, ama bu insanların hiçbiri Semyon İvanoviç'i dost olarak görmüyordu. Tabii ki hiçbiri onun kötülüğünü istemiyordu ve en başından itibaren Proharçin'e karşı adil davranmışlardı ve Mark İvanoviç'in Proharçin hakkında söylediklerini benimsemişlerdi, yani onu dünya işleriyle pek ilgisi olmasa da iyi, uysal, dalkavuk değil dürüst bir insan sayıyorlardı; tabii ki bazı kusurları vardı, bazen sıkıntılı görünmesinin sebebiyse sadece hayal gücünün fazla gelişmemiş olmasıydı. Sadece bu kadar da değildi: Hayal gücünün fazla gelişmemiş olmasının yanı sıra Bay Proharçin'in dış görünüşü ve tavırları da fazla dikkat çekici değildi (onunla dalga geçmek isteyenler pek neden bulamazlardı), ama kimseyi kendisine düşman edecek gibi de davranmazdı; üstelik akıllı bir insan olan Mark İvanoviç, Semyon İvanoviç'in himayesini üstlenmiş, son derece başarılı, ayrıca oldukça hoş ve gösterişli bir biçimde, Proharçin'in yaşını başını almış, ağırbaşlı ve kendi çağının hüzünlü havasını uzun süre önce terk etmiş bir insan olduğunu dile getirmişti. Yani Semyon İvanoviç insanlarla

geçinmenin bir yolunu bulamıyorsa bunun tek suçlusu kendisiydi.

Semyon İvanoviç'in dikkatlerini ilk çeken özelliği kuşkusuz cimriliği, eli sıkılığıydı. Semyon İvanoviç'in çok kısa süre için bile olsa hiç kimseye hiçbir surette çaydanlığını ödünç vermemesi bu özelliğinin hemen anlaşılmasını sağlamıştı; üstelik bu konuda o kadar insafsızdı ki kendisi bile neredeyse hiç çay içmez, bir şey içmesi gerekirse dolabında her zaman yeterli miktarda bulundurduğu hoş kokulu doğal bitkileri ya da şifalı otları kaynatıp içerdi. Ayrıca yemekleri de diğer kiracıların yemeklerinden farklıydı. Örneğin, Ustinya Fedorovna'nın kiracıları için her gün hazırladığı akşam yemeklerinin tamamını yemezdi. Akşam yemeğinin fiyatı elli kapikti; Semyon İvanoviç akşam yemeği için sadece yirmi beş bakır kapik ayırır ve bu miktarın üzerine hiç çıkmazdı ve bu nedenle lahana çorbasıyla börek ya da yalnızca et yemeği alırdı, ama çoğunlukla ne lahana çorbası ne de et yemeği yer daha ucuz olan soğan, lor, salatalık turşusu ya da mevsim sebzeleriyle geçiştirir ve ancak dayanamayacak duruma geldiğinde yarım yemeğine dönerdi...

Bu biyografinin yazarı, bu öyküdeki kahramanın baskın bir karakteristik özelliği olmaması durumunda, nazik ve hatta soylu edebi özelliklerin hayranlarını kızdıracak böyle önemsiz, değersiz şeylerden bahsetmeyeceğini itiraf ediyor; Bay Proharçin'in düzenli ve düzgün bir yemek yiyemeyecek kadar fakir olmadığı, tersine utanmaktan ya da dedikodulara konu olmaktan korkmadığı, sadece tutumlu ve aşırı ihtiyatlı olmak gibi garip heveslerini tatmin etmek için böyle davrandığına insanları inandırmaya çalıştığı ileride açıkça görülecek, ama biz yine de okuyucuyu Semyon İvanoviç'in tüm heveslerini anlatarak sıkmamaya ve örneğin okuyucuya ilginç ve gülünç gelebilecek kıyafetini tasvir etmemeye dikkat edelim, ama Ustinya Fedorovna işaret etmese atlayıp

geçeceğimiz, Semyon İvanoviç'in hayatı boyunca çamaşırlarını yıkamaya vermediği ya da çamaşırları olduğu unutulacak kadar nadir verdiği ayrıntısını da es geçmeyelim. Bununla birlikte ev sahibesi Ustinya Fedorovna, "Semen-ot İvanoviç'in[10], yüreğini ısıtan bu biricik yavrucağızın, tüm yaşamı boyunca çorap, atkı ve benzeri şeylerden uzak durduğu için utanmadan yirmi yıldır bu köşede çürüdüğünü ve hatta tahta bölmelerin köhneliği sayesinde, beyaz tenini örtecek hiçbir şeyi olmadığını kendi gözleriyle gördüğünü" de belirtiyor. Bu tür söylentiler Semyon İvanoviç öldükten sonra bile sürüp gitmişti. Ama yaşamı boyunca (geçimsizliğini sergilediği en temel noktalardan biri buydu) en iyi geçindiği dostlarının bile meraklı burunlarını köhne tahta bölmelerin arasından köşesine sokmasına katlanamamıştı. Geçimsiz, sessiz, boş konuşmalara katlanamayan bir adamdı. Kendisine öğüt verenleri sevmezdi, sonradan görmelere yüz vermezdi ve herhangi biri onunla dalga geçmeye ya da sonradan görmenin biri ona öğüt vermeye kalkarsa onu yerin dibine sokup meseleyi kapatırdı. "Bak çocuğum, sen daha başkasına öğüt verecek kadar akıllanmadın; beyefendi, sen önce cebindeki parayı saymayı, ayakkabılarını bağlamayı öğren, anladın mı evladım!" Semyon İvanoviç mütevazı bir adamdı ve herkese sen diye hitap ederdi. Huyunu suyunu bilen birinin münasebetsizlik edip sandığında ne olduğunu sormasına da katlanamazdı... Semyon İvanoviç'in bir sandığı vardı. Bu sandık yatağının altında dururdu ve onu gözü gibi korurdu; sandığın içinde eski püskü paçavralardan, iki üç çift kullanılmayacak hale gelmiş çizmeden ve çerçöpten başka bir şey olmadığını herkesin bilmesine rağmen bu kişisel eşyalara çok önem verirdi, hatta bir keresinde eski, ama iş görür kilidinden memnun olmadığından, farklı bir düzeneği ve gizli bir yayı olan, Alman malı yeni bir kilit almaktan bahsettiğini duymuşlardı. Bir keresinde Zinoviy Prokofyeviç gençliğinin verdiği düşüncesizlikle, çok kaba ve uygunsuz

bir biçimde Semyon İvanoviç'in torunlarına bırakmak için bir şeyler sakladığını söyleyince, oradaki herkes Zinoviy Prokofyiç'in bu münasebetsizliğinin ne gibi sonuçlar doğuracağını nefes bile almadan beklemeye başlamıştı. Bay Proharçin bu kaba ve uygunsuz söz karşısında ne diyeceğini ilk başta bilememişti. Uzun süre boyunca ağzından anlamsız sözler dökülmüş, sonunda bu sözler toparlanmış ve Semyon İvanoviç, Zinoviy Prokofyiç'i çok önceden yaptığı küçük bir cimrilik yüzünden azarlamaya başlamıştı; onu dinleyenler Semyon İvanoviç'in, Zinoviy Prokofyiç'in yüksek sosyeteye hiçbir zaman giremeyeceğini, diktirdiği giysi için hâlâ borçlu olduğu terzinin parasını alamadığı için onu döveceğini, kesinlikle döveceğini ima ettiğini anlamıştı; Semyon İvanoviç sözlerini, "Sen daha çocuksun, süvari okuluna girmek istiyorsun, ama giremeyeceksin, sen git mantar ye[11], amirlerin yaptıklarını öğrenecekler ve seni kâtip yapacaklar; anladın mı ufaklık!" diyerek bitirmişti. Semyon İvanoviç bunları söyledikten sonra sakinleşmiş, ama aradan beş saat geçtikten sonra tekrar Zinoviy Prokofyiç'e dönmüş, onu azarlamaya ve utandırmaya başlayarak herkesi şaşkına çevirmişti. Ama iş bununla kalmamış, akşamleyin Mark İvanoviç ve Prepolovenko çay demleyip dostları kâtip Okeanov'u içmek için davet edince, Semyon İvanoviç de yatağından kalkmış, yirmi ya da on beş kapik verip onlara katılmış, aniden canının çay çektiğini bahane ederek asıl meseleye girmiş ve elinde avucunda hiçbir şey olmayan fakir, zavallı bir insan olduğunu anlatmıştı. Hatta Bay Proharçin kelimenin tam anlamıyla fakir bir adam olduğunu, daha üç gün önce küstah bir adamdan bir ruble borç istediğini, ama artık o çocuğun diline düşmemek için parayı alamayacağını, aldığı maaşın ise karnını doyurmaya bile yetmediğini itiraf etmişti ve son olarak ne kadar fakir olduğunu onların da gördüğünü, Tver'deki yengesine her ay beş ruble gönderdiğini, bu parayı göndermemesi halinde yengesinin öleceğini, kendisine yeni bir elbiseyi bile ancak

eline bakan yengesinin ölmesi durumunda alabileceğini söylemişti... Semyon İvanoviç ne kadar fakir olduğunu, gönderdiği rubleleri ve yengesini uzun uzun anlattıktan ve dinleyicilerin üzerinde güçlü bir izlenim yarattıktan sonra iyice sakinleşmiş, sessizleşmişti; sadece üç gün sonra herkes olanları unutmuş ve kimse ona sataşmayı düşünmezken Zinoviy Prokofyiç'in süvarilere katılması durumunda bir savaşta bacağını kaybedeceğini, bacağının yerine tahta bir bacak takılacağını söylemişti ve o zaman Zinoviy Prokofyiç gelip ona şöyle diyecekti: "Sevgili dostum Semyon İvanoviç, lütfen bana bir dilim ekmek verin!" – İşte o zaman Semyon İvanoviç bir dilim ekmek bile vermeyecek, o azgın Zinoviy Prokofyeviç'in yüzüne bile bakmayacaktı, yüzünü şeytan görsündü.

Bütün bunlar doğal olarak son derece ilgi çekici ve aynı zamanda eğlenceli derecede korkunç görünüyordu. Tüm kiracılar fazla düşünmeden daha fazla araştırma yapmak için birleştiler ve sırf merakları yüzünden Semyon İvanoviç'e karşı hep birlikte nihai saldırıya geçmeye karar verdiler. Bay Proharçin bu grup arasında geçirdiği son zamanlarda, muhtemelen kendisine özgü bazı sebeplerden dolayı her şeyi öğrenmek, soruşturmak ve merak etmek gibi bir hevese kapılınca, hiçbir ön hazırlık olmadan ve özel bir çaba harcamalarına gerek kalmadan kendiliğinden bir ilişki gelişti. Semyon İvanoviç'in karşı tarafa dahil olabilmek için kendine özgü, kurnazca ve bir kısmını okuyucuların da öğrenmiş olduğu bir manevrası vardı: Çay içileceği zaman yatağından kalkar, çay masasının etrafında toplanmış birilerini görürse mütevazı, akıllı ve kibar bir insan edasıyla yirmi kapik verir ve konuşmaya katılmak istediğini söylerdi. Oradaki gençler birbirlerine göz kırpar, Semyon İvanoviç'e karşı birlik olur, nazik ve sakin bir konuşmaya başlarlardı. Sonra aralarından biri farklı bir konuyu, çoğunlukla uydurma ve o andaki konuşmayla hiç de ilgisi olmayan bir haberi ortaya atardı. Örneğin o gün birinin ekselansları Demid

Vasilyeviç'e evli memurların bekâr memurlardan daha sağlam "çıktıklarını" ve yükselme şanslarının daha fazla olduğunu, çünkü evliliğinin becerilerini artırdığını ve bu yüzden kendisinin de becerilerini, yükselme şansını artırmak için elinden geldiğince kısa bir süre içinde Fevronya Prokofyevna'ya evleneceğini söylediğini anlatırdı. Ya da örneğin iş arkadaşlarından bazılarının güzel, hoş, soylu tavırlara sahip olmadıkları, bu yüzden de kadınları etkileyemedikleri ve bu eksikliklerini gidermek için maaşlarının bir kısmını ayırıp toplanan bu parayla dans etmeyi öğrenecekleri, soylu tavırlar, kibarlık, yaşlılara saygı, sağlam bir karakter, iyi, kadirbilir bir kalp ve çeşitli hoş davranışlar edinebilecekleri bir salon kiralamayı düşündüklerini söylerdi. Sonunda, en eskilerden başlayarak bazı memurların, kültürlerini artırmak için her türlü konunun dahil olduğu bir sınava tabi tutulacaklarını[12], böylece ak koyun kara koyunun meydana çıkacağını ve herkesin kartını açık oynamak zorunda kalacağını söylerlerdi – kısacası bunlar gibi binlerce öykü anlatırlardı. Hepsi öyküye inanmış görünür, sorular sorar, birbirlerine bakar hatta aralarından bazıları kafalarını sallayıp herkese, kendi başlarına böyle bir şey gelse ne yapacaklarını sorardı. Bay Proharçin'den daha az iyi huylu ve sakin biri olsaydı, oluşan bu havadan şaşırır ve kafası karışırdı. Üstelik tüm işaretler Semyon İvanoviç'in yeni bir düşünceyi anlama konusunda oldukça geri kafalı ve yavaş olduğunu, öncelikle bu düşünceyi iyice düşünüp hazmetmesi, ne anlama geldiğini incelemesi, kavrayabilmek için kafa yorması ve sonunda becerebilirse düşünceye hâkim olması, ondan sonra da kendine has bir biçimde yorumlayabilmesi gerektiğini gösteriyordu... Böylelikle Semyon İvanoviç'te o güne kadar rastlanmadık bazı gariplikler kendini gösterdi... Bazı söylentiler ve dedikodular ortaya çıktı, bunlar kulaktan kulağa yayılarak çalıştığı daireye kadar ulaştı. Bu gelişme yüzünden ve belki de başka etkenlerin de katkısıyla Bay Proharçin'in bildik bileli aynı

olan dış görünüşü bir anda değişti: Yüzü gittikçe endişeli görünmeye, bakışları, korkulu, utangaç ve biraz da şüpheli olmaya başladı; yürürken daha dikkatli, çekingen davranır, etrafına kulak kesilir, gerçeği bulmak için büyük bir gayretle uğraşır hale geldi. Gerçeği ortaya çıkarma sevdası o boyutlara vardı ki iki kez, Demid Vasilyeviç hakkında her gün sayısı en az onu bulan söylentilerin doğruluğunu araştırma cüretinde bulundu ve eğer burada bu cüretinin sonuçlarından bahsetmiyorsak bunun nedeni Semyon İvanoviç'in ismine duyduğumuz saygıdır. Ama bu tür davranışlarından dolayı onun insanları sevmediği, toplumsal ahlak kurallarına saygı göstermediği düşünülmeye başlandı. İnsanlar onun hayalci olduğunu düşünüyordu ve bu konuda pek de haksız sayılmazlardı, çünkü Semyon İvanoviç'in bazen tamamen kendinden geçtiğine, ağzı açık halde bir yerde oturup kalemini havaya kaldırdığına ve aklı başında bir varlıktan çok, aklı başında bir varlığın silueti gibi davrandığına pek çok kez şahit olmuşlardı. Boş gözlerle etrafa bakarken donuk, sorgulayıcı gözlerini aniden bir beyefendiye diktiğine, titremeye, ürkmeye başladığına ve önündeki kâğıda mürekkep damlattığına ya da anlamsız bir şeyler karaladığına sık sık rastlanır olmuştu. Semyon İvanoviç'in davranışlarındaki uygunsuzluk gerçekten soylu insanları utandırıyor, kırıyordu... Bay Proharçin'in koridorda rastladığı Demid Vasilyeviç'e oldukça garip davrandığı ve adamcağızın korkudan bir adım gerilemek zorunda kaldığı söylentisi, güzel bir sabah vakti dairede yayılınca, Semyon İvanoviç'in hayalciliğinden hiç kimsenin şüphesi kalmadı... Semyon İvanoviç'in garip davranışları hakkında konuşulanlar sonunda kendisine kadar ulaşmıştı. Hakkındaki söylentiyi duyan Semyon İvanoviç hemen yerinden kalktı, masaların ve sandalyelerin arasından geçerek kapıya gitti, kendi eliyle kaputunu aldı, giydi ve çıktı – belirsiz bir süre için ortadan kayboldu. Korkmuş muydu, yoksa başka bir nedenden mi gitmişti – bunu bilmiyoruz, ama bir süre ne evde ne de dairede göründü...

Semyon İvanoviç'in kaderini sadece onun hayalciliğine bağlamayacağız. Ama okuyucuya kahramanımızın nasıl biri –bu dünyayla ilgisi olmayan, sakin, bu kiracıların arasına gelene kadar kimsenin içine giremediği bir yalnızlık içinde yaşayan, sessizliği ve hatta gizemliliğiyle dikkat çeken bir insan– olduğunu hatırlatmadan geçemeyiz; Peski'de bütün vaktini tahta bölmenin arkasındaki yatağında yatarak, kimseyle konuşmadan ve ilişki kurmadan geçirmişti; eski odasını paylaştığı kiracılar da aynı onun gibi yaşıyorlardı: Hepsi gizemli insanlardı ve on beş yıl boyunca kendi köşelerinde yatmışlardı. Babadan kalma bir huzur içinde geçen mutlu, uyuşuk saatler, günler birbirini izlemiş ve her şey o kadar iyi, düzgün gitmişti ki ne Semyon İvanoviç ne de Ustinya Federovna kaderin onları ne zaman bir araya getirdiğini hatırlamıyorlardı. "Bu sevgili adam, can yoldaşım ne zamandır benimle kalıyor hatırlamıyorum, –diye bazen yeni kiracılara anlatıyordu,– on, on beş, belki de yirmi beş yıl olmuştur." Bu yüzden öykümüzün ağırbaşlı, mütevazı, etrafında insanlar olmasına alışık olmayan kahramanının, tam bir yıl önce kendisini aniden on kadar genç çocuğun, yeni oda arkadaşlarının ve dostlarının arasında bulunca oldukça şaşırması, bu durumdan hiç hoşlanmaması son derece doğaldı.

Semyon İvanoviç'in ortadan kaybolması yaşadığı evin köşelerinde az telaş yaratmadı. Bunun ilk nedeni ev sahibinin en sevdiği, ayrıcalıklı kiracısı olması, ikinci nedeni ev sahibesinin elinde olan kimliğinin dikkatsizlik yüzünden kaybolmuş olmasıydı. Ustinya Fedorovna ağlayıp sızlanmaya başladı – bu tür önemli olaylarda hep böyle yapardı; iki gün boyunca kiracılara sitem etti, onları azarladı; tavuklar gibi evine doluştuklarını, "acımasız alaylarıyla" adamcağızı kaçırdıklarını söyledi durdu ve üçüncü gün hepsini Semyon İvanoviç'in peşine taktı, her ne olursa olsun ölü ya da diri onu bulup getirmelerini söyledi. Akşamleyin ilkönce kâtip Sudbin geldi, Semyon İvanoviç'in izini bulduğunu, onu

Tolkuçiy pazarında ve başka yerlerde gördüğünü, peşinden gittiğini, çok yaklaştığını, ama konuşmaya cesaret edemediğini ve Kriv sokağındaki bir evde yangın başladığında ondan da yangından da uzakta olmadığını söyledi. Yarım saat sonra Okeanov ve avam sınıfından Kantarev geldi, Sudbin'in anlattıklarını kelimesi kelimesine onayladılar: Onlar da oldukça yaklaştıklarını, on adım yakınına kadar gittiklerini, ama konuşmaya cesaret edemediklerini ve Semyon İvanoviç'in sarhoş bir dilenciyle birlikte yürüdüğünü fark ettiklerini söylediler. Sonunda bütün kiracılar geldiler, anlatılanları dinledikten sonra Proharçin'in fazla uzakta olamayacağına ve kısa süre içinde geleceğine karar verdiler, ama hepsi o sarhoş dilenciyle dolaştığını daha önceden de zaten biliyorlardı. Sarhoş dilenci iğrenç, arsız dalkavuğun tekiydi ve bütün belirtiler Semyon İvanoviç'i bir şekilde ayarttığını gösteriyordu. Semyon İvanoviç'in ortadan kaybolmasından tam bir hafta önce ortaya çıkmış, arkadaşı Remnev'le birlikte kısa bir süre köşelerden birinde kalmış, taşrada görev yaptığı sırada haksızlığa uğradığını, müfettişin birinin üstlerine geldiğini, kendisinin ve arkadaşlarının doğruyu söyledikleri için işlerinden olduklarını, Peterburg'a geldiğini ve kendisini bir daireye yerleştirmesi için Porfiriy Grigoryeviç'in ayaklarına kapanıp ağladığını, ama kaderin kötü bir oyununun sonucu çalıştığı dairenin lağvedildiğini ve bu yüzden oradaki işini de kaybettiğini anlatmıştı; hem resmi hizmet için yeterli görülmemesi hem de tamamen başka bir konudaki yeterliliği –doğruluğa olan bağlılığı ve ayrıca düşmanlarının entrikaları– yüzünden yeni oluşturulan kadroya dahil edilmemişti. Öyküsünü anlatırken boyuna sert görünümlü ve tıraşsız arkadaşı Remnev'i öpen Bay Zimoveykin öyküsünü bitirince hizmetçi Avdotya da dahil olmak üzere herkesi eğilerek selamlamış, hepsinin iyiliksever insanlar, kendisinin ise hiçbir şeye layık olmayan, sırnaşık, namussuz, arsız ve aptal bir insan olduğunu söylemiş ve bu yüzden iyi insanların onun talihsizliği ve basitliği konusunda acımasız

olmamalarını rica etmişti. Herkesten lütuf gören Bay Zimoveykin çok sevinmiş, şakalar yapmaya başlamış, son derece kötü durumda olduklarını ve soylu bir kadınınkilere benzemediklerini söylemesine rağmen Ustinya Fedorovna'nın ellerini öpmüş, oradaki herkese akşama doğru özgün ve zor bir danstaki yeteneğini göstermeye söz vermişti. Ama oradaki işi ertesi gün üzücü bir sonla bitmişti. Ya özgün dansı fazlasıyla özgün olduğu için ya da Ustinya Fedorovna'ya, kadının anlattığına göre, "hakaret ettiği ve bir gaf yaparak Yaroslav İlyiç'i yakından tanıdığını ve istese önemli bir subayın eşi olabileceğini" söylediği için işi bitmişti – ve Zimoveykin ertesi gün evden ayrılmak zorunda kalmıştı. Gitmiş, tekrar gelmiş, yine onursuzca kovulmuş, sonra Semyon İvanoviç'in ilgisini ve merhametini kazanmış, bu arada onun yeni pantolonunu yürütmüş ve Semyon İvanoviç'i yoldan çıkaran kişi olarak yeniden ortaya çıkmıştı.

Semyon İvanoviç'in sağ salim olduğunu, kimliğini aramaya gerek kalmadığını öğrenir öğrenmez ev sahibesinin üzüntüsü geçti ve sakinleşti. Bu arada kiracılardan bazıları kaçağa görkemli bir karşılama töreni yapmaya karar verdi: Tahta bölmenin cıvatalarını söktüler ve kaçağın yatağının ucundaki perdeyi kaldırdılar, yatağı biraz dağıttılar, meşhur sandığı aldılar, yatağın ayakucuna koydular, yatağına ev sahibesinin eski şalından, şapkasından ve mantosundan yaptıkları, ama herkesi kandırmaya yetecek kadar yengesine benzeyen bir bebeği yatırdılar. İşlerini bitirdikten sonra zavallı yengeciğinin taşradan geldiğini ve onu yatağına yatırdıklarını söylemek için Semyon İvanoviç'in gelmesini beklediler. Ama beklediler, beklediler... Bu bekleme sırasında Mark İvanoviç maaşının yarıya yakınını Prepolovenko ve Kantarev'e kaybetti; üç kart ve burun[13] oynarken Okeanov'un burnu kızarıp şişti; hizmetçi Avdotya iki kere kalkıp sobaya odun attığı için doğru düzgün uyuyamadı ve Zinoviy Prokofyeviç, Semyon İvanoviç'i karşılamak için ikide bir avluya koşmaktan iliklerine kadar ıslandı. Ama hiç kimse

–ne Semyon İvanoviç ne de sarhoş dilenci– gelmedi. Sonunda ne olur ne olmaz diye yengeyi tahta bölmenin arkasında bırakarak yatmaya gittiler; ancak saat dörtte kapının vurulduğu duyuldu, ama kapı öyle güçlü vurulmuştu ki bekleyenlere maruz kaldıkları tüm eziyetleri unutturmuştu. Gelen Semyon İvanoviç'in, Bay Proharçin'in ta kendisiydi, ama öyle bir durumdaydı ki herkes bir çığlık atmış kimsenin aklına yenge gelmemişti. Kaçak hafızasını yitirmiş gibiydi. Gece mesaisindeki bir arabacı onu tir tir titrer, üstü başı sırılsıklam ve paramparça olmuş halde içeri soktu, daha doğrusu omuzlarında içeri taşıdı. Ev sahibesinin, nerede bu hale geldiği, nerede böyle sarhoş olduğu sorusuna arabacı şu cevabı verdi: "Sarhoş değil ki, afyon falan da içmemiş, emin ol, ama bir anda gözü kararmış ya da kendini kaybetmiş olabilir, belki de sağlam bir yumruk yemiştir." Suçluyu, durumunu rahatça görebilmek için, sobanın karşısına yatırıp incelemeye başladılar ve gerçekten de sarhoş olmadığını, yumruk yemediğini, ama Semyon İvanoviç kasıldığı için dilinin hareket etmediğini, etrafını saran şaşkın, gecelikler içindeki kalabalığa sadece göz kırpabildiğini fark ettiler. Arabacıya onu nereden aldığını sormaya başladılar. "Kolomna'da birileri arabaya yerleştirdi, –diye cevap verdi arabacı,– şeytan bilir nasıl insanlar olduklarını, soylu değillerdi, ama güle oynaya gezinen beyefendilerdi, arabaya bindirdiklerinde bu haldeydi, kavga mı ettiler, yoksa bir anda mı böyle kasıldı kaldı, Tanrı bilir, ama neşeli, iyi beyefendilerdi!" Semyon İvanoviç'i kaldırdılar, aralarından kuvvetli olan birkaçı onu omuzlarına aldı ve yatağına götürdü. Semyon İvanoviç yatağına yatırılıp yengesini hissedince ve ayaklarını sevgili sandığının üzerine koyunca tüm gücüyle bir çığlık attı, yatağının içinde doğruldu, titreyerek, ürkek bir biçimde elleriyle, vücuduyla yapabildiği kadar yatakta kendine yer açtı ve orada bulunanlara ölecekmiş, fakir eşyalarının her bir parçasını onlardan birine bırakacakmış gibi, garip – kararlı bir ifadeyle baktı...

Semyon İvanoviç etrafı tahta bölmelerle sıkıca çevrilmiş ve Tanrının dünyasından, onun tüm boş telaşlarından soyutlanmış bir halde iki-üç gün yattı. Ertesi gün doğal olarak herkes onu unutmuştu; zaman akıyor, saatler saatleri, günler günleri izliyordu. Başı ateş gibi yanan hasta, yarı uyku yarı hezeyan halindeydi, ama yine de ses çıkarmadan yatıyor, inlemiyor, şikâyet etmiyordu; tersine susuyor, sesini çıkartmıyor ve avcının sesini duyunca korkudan toprağa yapışan tavşan gibi yatağına gömülüyordu. Bazen tüm daireyi uzun, hüzünlü bir sessizlik kaplıyordu – bu sessizlik bütün kiracıların işe gittiğinin bir işaretiydi ve Semyon İvanoviç duyduğu hüznü sadece ev sahibesinin koşuşturduğu mutfaktan gelen hışırtıları ya da hizmetçi Avdotya'nın inleyip sızlanarak temizlediği, topladığı ve düzelttiği köşeler arasında dolaşırken, giyilmekten yıpranmış ayakkabılarının topuklarından çıkan düzenli tıkırtıları dinleyerek geçiştirebiliyordu. Tüm zamanı böyle uyuklayarak, pinekleyerek, tembellik ederek, sıkıntı içinde, mutfaktaki musluktan lavaboya düzenli aralıklarla damladığını duyduğu su gibi geçiyordu. Nihayet kiracılar teker teker ya da hep birlikte geliyor ve Semyon İvanoviç onların havadan dert yandıklarını, kurt gibi acıktıklarını söylemelerini, çıkardıkları sesleri, sigara içtiklerini, kavga edip barıştıklarını, kâğıt oynadıklarını ve fincanlarını alıp çay içmek için toplandıklarını rahatlıkla duyabiliyordu. Semyon İvanoviç son bir gayretle kalkmak, çay içmek için toplanmış dostlarının arasına katılmak istedi, ama kendinden geçti ve hayalinde uzun süredir çay masasında oturup konuşmaya dahil olduğunu, Zinoviy Prokofyeviç'in daha önceden bir fırsatını bulup konuşmanın yönünü yengelere ve çeşitli iyi insanların onlara karşı sergilediği ahlaki tutuma çevirmiş olduğunu gördü. Semyon İvanoviç kendini temize çıkarmak ve itiraz etmek için atıldı, ama bütün ağızlardan dökülen "bunları çok duyduk" sözleri itirazlarının hepsini başlamadan bitirdi, Semyon İvanoviç farklı bir şeyi, ay başının geldiğini ve maaşını aldığını görmeye başladı. Zarfı

merdivenlerde açınca hızla etrafına bakmış, aldığı ceza karşılığı yarısını ayırmış ve çizmesine saklamış, yatakta hayal gördüğünün farkında olmadan eve gittiğinde ev sahibine kirayı teslim etmeye, sonra bazı ihtiyaçlarını almaya ve ilgilenebilecek herhangi birine sanki şans eseri, kazara karşılaşmışlar gibi davranıp maaşında kesinti olduğunu ve yengesine gönderecek parası kalmadığını söylemeye, biraz da yengesi hakkında acındırmaya, ertesi ve daha ertesi gün onun hakkında konuşmaya devam etmeye ve dostlarının fakirliğini unutmaması için on gün sonra yeniden bu konudan bahsetmeye karar vermişti. Bu kararı verdikten sonra, dairede Semyon İvanoviç'in oturduğu yerin üç ofis ilerisinde çalışan, ufak tefek, kel, sesi soluğu çıkmayan ve yirmi yıl boyunca ona tek kelime bile etmemiş olan Andrey Yefimoviç'in de kafasını iki yana sallayarak gümüş rublelerini saydığı gör-müştü ve adam ona şöyle demişti: "Para beyefendi! Paranız yoksa karnınız doymaz beyefendi, –merdivenlerden inerken sertçe eklemiş ve kapının eşiğinde sözlerini tamamlamıştı,– ve benim beyefendi, doyurmam gereken yedi boğaz var." Bu ufak tefek kel adam da muhtemelen hareketlerinin farkında olmadan, sanki gerçek bir insan değil de hayaletmişçesine elini yerden yetmiş beş santim yükseklikte ve yere paralel şekilde sallamış, büyük çocuğun ilkokula gittiğini mırıldanmıştı; sonra da doyurması gereken yedi boğazın suçlusu Bay Proharçin'miş gibi, Semyon İvanoviç'e öfkeyle bakarak şapkasını gözlerine kadar indirmiş, kaputunu geçirmiş, sola dönüp gözden kaybolmuştu. Semyon İvanoviç oldukça korkmuştu, aynı çatı altında yaşayan yedi nüfusun hiç de hoş olmayan durumlarında kendisinin hiçbir suçu olmadığına emin olmasına rağmen, sanki tek suçlu Semyon İvanoviç'miş gibi bir durum ortaya çıkmıştı. Korkmuş ve kel beyefendi geri dönecek, onu yakalayacak ve üzerini aradıktan sonra yedi nüfusu bahane edip, Semyon İvanoviç'le yengesi arasındaki ilişkiyi kesin bir dille reddederek tüm maaşını elinden alacakmış gibi geldiği için

koşmaya başlamıştı. Bay Proharçin koşmuş, koşmuş, soluk soluğa kalmıştı... onunla birlikte çok sayıda insan daha koşmuştu ve hepsinin de kısa kuyruklu fraklarının arka cebinde maaşları şıngırdıyordu; herkes koşmuş, yangın düdükleri çalmaya başlamış ve bu insan seli onu omzuna alıp sarhoş dilenciyle birlikte seyrettiği yangına götürmüştü. Sarhoş dilenci –namı diğer Bay Zimoveykin– oradaydı, yorgunluktan ölmek üzere olan Semyon İvanoviç'i görmüş, elinden tutmuş ve kalabalığın ortasına götürmüştü. Aynen gerçekte olduğu gibi, etraflarında büyük bir gürültü kopmuş, Fontanka'nın iki köprü arasında kalan kıyıları, çevresindeki bütün sokaklar ve caddeler insan seliyle dolmuştu; sonra kalabalık Semyon İvanoviç'i sarhoşla birlikte parmaklıklara doğru sürüklemiş, sokaklardan, Tolkuçiy pazarından, çevredeki evlerden, lokantalardan, meyhanelerden gelen izleyicilerin doldurduğu geniş odunlukta mengeneye sıkışmış gibi kalmışlardı. Semyon İvanoviç bunların hepsini görmüş ve gerçeğinde hissettiği duyguları hissetmişti; ateşin ve hezeyanın girdabında, gözlerinin önünde farklı farklı, garip yüzler görünüp kaybolmaya başlamıştı. Bazılarını hatırlamıştı. Bir tanesi kahramanımız bulunduğu yüksek yerden genç itfaiyecilerin yangını söndürme çalışmalarını büyük bir heyecanla, ayaklarını yere vurarak desteklerken yangın boyunca Semyon İvanoviç'in arkasında durup onu cesaretlendiren ve herkesi oldukça etkileyen iki metre boyunda, yetmiş santim bıyıkları olan bir adamdı. Bir diğeri – belki birini kurtarabilirim umuduyla parmaklığa tırmanırken kahramanımıza bir yumruk atan ve tırmandığı parmaklığın üzerinde bir güvercin gibi duran iriyarı bir adamdı. Yangından hemen önce peksimet ve kiracısına tütün almak için birkaç apartman ötedeki dükkâna giden, şimdi içinde karısının, kızının ve yatağının altındaki otuz buçuk rublesinin olduğu yanan eve elindeki litrelik süt testisiyle kalabalığı yararak girmeye çalışan yüzü acılı, üzerinde eski, kuşaklı, yün bir cüppe olan ihtiyar gözünün önüne geliyordu. Ama onu çok etkileyen, hastalığı sırasında

birkaç kez hayallerine –gerçek olaydaki kılığıyla– koltuk değnekli, sırtında hasır çantası, eski püskü giysili perişan haliyle giren fakir, günahkâr kadın olmuştu. Koltuk değneklerini ve ellerini sallayarak öz çocuklarının onu evden kovduğunu, bu yangın yüzünden iki beş kapikliğini kaybettiğini itfaiyecilerden ve oradan toplananlardan bile daha yüksek sesle bağırıyordu. Çocuklar ve beşlikler, beşlikler ve çocuklar onun dilinde anlaşılmaz, saçma bir hale dönüşmüş ve herkes boşa çıkan anlama çabalarından sonunda vazgeçmişti, ama kadın durmamış, ne sokaktaki insanların onu sürükleyip getirdiği yangına, ne yanındaki insanlara, ne talihsiz yabancılara, ne de evin yakınlarında duran insanların üzerine yağan kıvılcımlara ve yanan tahta parçalarına aldırış etmeden bağırmaya, feryat etmeye, ellerini sallamaya devam etmişti. Sonunda Bay Proharçin içini bir korku sarmaya başladığını hissetmişti; bütün bu yaşananların belli bir amacı olduğunu ve bu işten yakayı sıyıramayacağını açıkça görmüştü. Gerçekten de yakınlarındaki, giydiği eski kaftan üzerine oturmayan, saçları ve sakalları yanmış bir köylü odun yığınının üzerine çıkmış, Tanrının tüm kullarını Semyon İvanoviç’e doğru harekete geçirmeye başlamıştı. Köylü bağırdıkça kalabalık artmış ve korkudan taş kesilen Bay Proharçin birdenbire bu köylüyü tanımıştı – bu köylü, beş yıl önce parasını ödemeden yan kapıdan kaçarak ve kızgın sac üzerinde yalınayak kalmış gibi hızla koşarak insanlık dışı bir şekilde aldattığı arabacıydı. Bay Proharçin çaresizlik içinde bir şeyler söylemeye, bağırmaya çalışmış, ama sesi çıkmamıştı. Azgın kalabalığın rengârenk bir yılan gibi çevresine dolandığını, onu sıkıp boğduğunu hissetmişti. Büyük bir çaba gösterdi – ve uyandı. Uyanınca yandığını, tüm köşesinin yandığını, tahta bölmelerinin yandığını, Ustinya Fedorovna ve tüm kiracılarla birlikte dairenin yandığını, yatağının, yastığının, battaniyesinin, sandığının ve değerli şiltesinin yandığını gördü. Semyon İvanoviç yataktan fırladı, şiltesini kapıp peşinden sürükleyerek koşmaya başladı. Sırtında bir gömlek

ve yalınayak koşan kahramanımızı ev sahibesinin odasında yakaladılar, sıkıca tuttular ve Semyon İvanoviç'in zannettiğinin aksine ateşler içinde olmayan köşesine apar topar götürmeyi başardılar – ve yatağına yatırdılar. Üstü başı dökülen, tıraşsız, sert laternacının, karışıklık çıkaran, diğer kuklaları sıradan geçiren, ruhunu şeytana satan ve bir sonraki gösteriye kadar şeytanla, zencilerle, Petruşka'yla, Matmazel Katerina ve onun mutlu aşığı komiser yüzbaşıyla aynı kutuya koyduğu Pulcinella gibiydi.

Genç, yaşlı herkes hemen Semyon İvanoviç'in yatağının çevresini sardı ve beklenti dolu gözlerini hastaya dikti. Bu arada Semyon İvanoviç kendine geldi, ya utandığı için ya da başka bir nedenden dolayı, muhtemelen çevresini saranların bakışlarından saklanmak için battaniyeyi tüm gücüyle başına kadar çekmeye başladı. Sonunda sessizliği Mark İvanoviç bozdu ve aklı başında bir insan olarak Semyon İvanoviç'in sakinleşmesi gerektiğini, bu şekilde hastalanmasının kötü ve utanılacak bir şey olduğunu, ancak çocukların böyle davranacağını, bir an önce iyileşip işinin başına dönmesi gerektiğini söyledi. Mark İvanoviç hasta memurların düzenli maaş alamadıkları, derecelerinin düştüğü ve onun düşüncesine göre bu hastalığın pek de kârlı olmayacağı şakasıyla sözlerini bitirdi. Kısacası hepsinin Semyon İvanoviç'in kaderiyle yakından ilgilendikleri ve gayet samimi davrandıkları açıkça görülüyordu. Ama o anlaşılmaz bir kabalıkla yatakta yatmaya, tek kelime bile etmemeye ve battaniyesini ısrarla çekmeye devam ediyordu. Mark İvanoviç yenilgiyi kabul etmedi ve duygularına hâkim olarak, hasta bir insanla konuştuğunu unutmadan Semyon İvanoviç'e yeniden güzel bir şeyler söyledi; ama Semyon İvanoviç bu güzelliği algılamak istemiyordu, tersine en kuşkucu haliyle dişlerinin arasından bir şeyler mırıldandı, kaşlarını çattı ve gözlerini etrafında toplananları bakışlarıyla ezmek ister gibi, düşmanca bir tavırla sağa sola çevirdi. Bu tavır sabırları taşırmıştı: Semyon

İvanoviç'in inadını sürdüreceğini, incindiğini ve kızdığını gören Mark İvanoviç daha fazla dayanamadı ve açık açık, güzel sözlerle lafı dolandırmadan yataktan kalkma vaktinin geldiğini, yan gelip yatmanın kimseye faydası olmadığını, gece gündüz yangınlar, yengeler, sarhoşlar, kilitler, sandıklardan bahsettiği ve Tanrı bilir başka nelerden bahsedeceği için çıkıştı – bunun aptallık, saygısızlık olduğunu, insanları yaraladığını ve eğer Semyon İvanoviç uyumak istemiyorsa en azından başkalarını rahatsız etmemesini, başının çaresine bakmasını söyledi. Konuşma etkisini gösterdi ve Semyon İvanoviç hemen başını Mark İvanoviç'e çevirdi, zayıf, hırıltılı bir sesle, "Kes sesini ufaklık! Boş konuşan ağzı bozuğun tekisin! Anladın mı kalleş herif! Sen kendini ne sanıyorsun, prens mi? Anladın mı dediğimi?" dedi. Bunları duyan Mark İvanoviç çok öfkelendi, ama hasta bir insanla konuştuğunu hatırlayıp karşılık vermedi, tersine Semyon İvanoviç'i mahcup etmeye yeltendi, ama bunu da fazla uzatmadı; çünkü Semyon İvanoviç, Mark İvanoviç gibi şiirler yazarak bile olsa kendisiyle alay edilmesine izin vermeyeceğini söylemişti. İki dakikalık bir sessizlikten sonra içine düştüğü şaşkınlıktan kurtulan Mark İvanoviç dobra dobra, açıkça, kabalığa kaçmadan güzel bir dille Semyon İvanoviç'e kibar insanların arasında olduğunu hatırlattı ve "Beyefendi, kibar insanların arasında nasıl konuşmanız gerektiğini bilmelisiniz," dedi. Mark İvanoviç gerektiği zamanlarda güzel konuşmayı bilirdi ve dinleyenlerini etkilemeyi severdi. Semyon İvanoviç de konuşmaya başladı, ama muhtemelen uzun yılların getirdiği susma alışkanlığı yüzünden kesik kesik konuşuyordu, örneğin uzun bir cümleyle başladı, cümle uzadıkça bir sözcük başka bir sözcüğü açtı, o sözcük üçüncüsünü, üçüncüsü dördüncüsünü açtı, cümle böyle devam ettikçe tıkandı ve sonunda ağzından düzensiz sözcükler dökülmeye başladı. Akıllı bir insan olan Semyon İvanoviç'in bazen saçma sapan konuşmasının nedeni buydu. "Yalan söylüyorsun –diye karşılık verdi,– başıboş gezen koca çocuğun tekisin! Üzerine

bir dilenci elbisesi giy – senin gibi yalvaranlara o yakışır; özgür düşüncelinin[14], ahlaksızın tekisin; sen busun işte, şair bozuntusu!”

— Hâlâ sayıklıyorsunuz galiba, Semyon İvanoviç?

— Beni iyi dinle, –Semyon İvanoviç karşılık verdi,– aptallar sayıklar, sarhoşlar sayıklar, köpekler sayıklar, akıllı insanlar mantıklı konuşur. Kulaklarını iyi aç, hiçbir şeyden haberin yok, boş işlerle uğraşıyorsun, bilimle uğraşıp kitaplar yazıyorsun! Şunu iyi dinle, yanıp kül olacaksın, ama başının yandığını fark etmeyeceksin, anladın mı dediğimi?

— Hayır... yani nasıl... yani, “başının yandığını” derken neyi kast ediyorsunuz, Semyon İvanoviç?..

Mark İvanoviç konuşmasına devam etmedi, çünkü Semyon İvanoviç’in henüz kendine gelmediğinin, hâlâ sayıkladığının hepsi farkındaydı, ama ev sahibesi daha fazla dayanamadı ve Kriv sokağındaki evde çıkan yangının kel bir şırfıntı yüzünden çıktığını söyledi; orada kel bir şırfıntı oturuyormuş, kızın yaktığı mum yüzünden kiler tutuşmuş, her yer yanmasına rağmen ona bir şey olmamış.

— Siz de beni iyi dinleyin, Semyon İvanoviç! –Sabrı iyice taşan Zinoviy Prokofyeviç ev sahibesinin sözünü kesip araya girdi.– Semyon İvanoviç, siz bunamış, işe yaramaz ihtiyarın tekisiniz, hâlâ yengeniz ya da dans sınavları konusunda şakalar yapıldığını mı sanıyorsunuz? Öyle mi ha? Öyle mi düşünüyorsunuz?

— Asıl sen beni iyi dinle, –kahramanımız son kuvvetini toplayıp yatakta doğruldu ve kendisine acıyarak bakanlara öfkeyle karşılık verdi,– kim şaklabanlık yapıyor? Sen şaklabanlık yapıyorsun, köpekler şaklabanlık yapıyor, ama ben sırf sen istiyorsun diye şaka yapmam, soytarı kılıklı herif; ben senin uşağın değilim beyefendi, anladın mı evladım!

Semyon İvanoviç bir şeyler daha söylemek istedi, ama gücü yetmedi ve yatağına düştü. Semyon İvanoviç'in hangi yola adım attığını anlayınca, ona acıyarak bakanların ağızları şaşkınlıktan bir karış açık kalmıştı, ama ne yapacaklarını bilmiyorlardı; aniden mutfağın kapısı gıcırdayarak açıldı, sarhoş dilenci –namı diğer Bay Zimoveykin– çekinerek kafasını uzattı ve her zamanki alışkanlığı gereği ihtiyatla çevresini kokladı. Sanki herkes gelmesini bekliyordu; hepsi elleriyle acele etmesini işaret ettiler ve bundan son derece mutlu olan Zimoveykin aceleyle, paltosunu bile çıkarmadan Semyon İvanoviç'in yatağının başına gitti.

Zimoveykin'in tüm geceyi uyumadan geçirdiği ve bazı önemli işlerin peşinden koştuğu açıkça görülüyordu. Yüzünün sağ tarafı yapış yapıştı, gözlerindeki iltihap şişmiş gözkapaklarına bulaşmıştı, frakı ve tüm giysileri yırtılmıştı ve üstelik giysisinin sol yanı su birikintisinden çamur sıçramış gibi çok kötü kirlenmişti. Koltuğunun altında bir yerlerde satmak için birilerinden aldığı bir keman vardı. Görünüşe göre yardım etmesi için onu çağırmakla hata etmemişlerdi, çünkü ne yaptığını bilen ve karşısındakinin üzerinde etkisi olan biri gibi, bütün bunlara neden olan Semyon İvanoviç'e yönelmişti: "Neyin var, Senka? Kalk hadi! Senka, bilge Proharçin, hadi artık aklını başına topla! Böyle nazlanmaya devam edersen seni yataktan sürükleyerek çıkarırım, bırak nazı!" Bu kısa, ama etkili konuşma herkesi şaşırtmıştı. Bütün bunları duyan ve adamı karşısında gören Semyon İvanoviç'in şaşkına dönmesi, donup kalması, utanması ve zorlukla dişlerinin arasından mırıldanarak itiraz etmesi şaşkınlıklarını daha da artırdı. "Uğursuz herif, git başımdan –dedi,– uğursuz, hırsız herif! Anladın mı beni? Sahtekâr, sahtekârsın sen!"

— Hayır dostum, –Zimoveykin soğukkanlılığını koruyarak ağır ağır cevap verdi,– bu yaptığın hiç hoş değil bilge

dostum Proharçin, senin gibi birine hiç yakışmıyor! –Semyon İvanoviç'in taklidini yaparak ve keyifle etrafına bakarak devam etti.– Hadi bırak nazlanmayı! Sakinleş biraz Senya, sakinleş, yoksa her şeyi anlatırım, anladın mı?

Semyon İvanoviç anlamış görünüyordu, çünkü konuşmanın sonunu duyunca irkilmiş ve hemen düşünceli bir halde çevresindekilere bakmaya başlamıştı. Yarattığı etkiden memnun olan Bay Zimoveykin devam etmek istedi, ama Mark İvanoviç bu kadar heyecanlı davranmaması konusunda onu uyardı, Semyon İvanoviç sessizleşene, sakinleşene, biraz yatışana kadar bekledikten sonra uzun bir konuşmayla sıkıntısını dile getirdi ve "Şu anda onun kafasında olan düşüncelere arka çıkmak birincisi yararsız, ikincisi sadece yararsız değil aynı zamanda zararlı, sadece zararlı değil aynı zamanda ahlak dışı; Semyon İvanoviç'in böyle baştan çıkmasının sebebi herkese verilebilecek kötü bir örnektir." dedi. Herkes bu konuşmadan akılcı bir sonuç çıkmasını umuyordu. Üstelik Semyon İvanoviç artık iyice sakinleşmişti ve mantıklı cevaplar veriyordu. Küçük bir tartışma başlamıştı. Ona dostça neden bu kadar korktuğunu soruyorlardı. Semyon İvanoviç cevapladı, ama cevapları açık değil imalıydı. Ona karşı çıktılar, Semyon İvanoviç de onlara karşı çıktı. Bazen iki taraf da bir düşünceye karşı çıktı, sonra herkes tartışmaya katıldı, genci, yaşlısı, hepsi bir anda olağandışı ve garip bir konuda konuşmaya başladılar, ama bu konuyu nasıl dile getireceklerini bilmiyorlardı. Tartışma sonunda tahammülsüzlüğe, tahammülsüzlük bağrışmalara, hatta bağrışmalar gözyaşlarına neden oldu ve sonunda Mark İvanoviç ağzından köpükler saçarak bu zamana kadar böyle çivi gibi[15] bir adama rastlamadığını söyledi. Oplevaniyev yere tükürdü, Okeanov korktu, Zinoviy Prokofyeviç'in gözleri yaşardı ve Ustinya Fedorovna "zavallı kiracısının aklını kaybettiğini, cebinde kimliği olmadan, kimsenin haberi bile olmadan öleceğini, kendisinin kimsesiz kalacağını, mahvolacağını" söyleyerek ağlamaya başladı. Kısacası hepsi

sonunda ektikleri tohumun beklediklerinden çok ürün verdiğini, toprağın bereketli olduğunu, yardımları sayesinde Semyon İvanoviç'in kafasındaki sorunları bir daha ortaya çıkmayacak şekilde çözebileceğini gördüler. Semyon İvanoviç'e acıyarak bakan arkadaşları onun ürktüğünü hissedince kendileri de ürktüler ve tartışmayı kestiler...

Mark Antonoviç

— Neden, –diye bağırdı,– bu kadar korkuyorsunuz? Neden böyle delirmiş gibi davranıyorsunuz? Kimin sizin için bazı düşünceleri var beyefendi? Böyle korkmaya hakkınız var mı? Kimsiniz siz? Nesiniz? Gözleme gibi yuvarlak bir sıfırsınız beyefendi! Neden böyle söyleniyorsunuz? Kadının biri sokakta yardım istemiş diye sizi ezip geçsinler mi? Sarhoşun biri cebini koruyamıyor diye sizin frakınızın kuyruğu mu kesilsin? Ev yanıyor diye sizin başınızda mı yansın? Bunu mu istiyorsunuz beyefendi? Bunu mu istiyorsunuz azizim? Bunu mu?

Semyon İvanoviç:

— Sen, sen, sen aptalın tekisin! –diye homurdandı.– Burnun düşecek[16] ve sen onu ekmekle yiyip fark etmeyeceksin...

Mark İvanoviç, Semyon İvanoviç'in dediğiyle pek ilgilenmeden,

— Züppenin teki olabilirim, –diye bağırdı,– bana züppe diyebilirsiniz. Ama en azından sınava girmek, evlenmek, dans etmeyi öğrenmek zorunda değilim. Benim ayağımın altındaki toprak sağlam beyefendi. Ne oldu azizim? Sizin böyle duracak rahat bir yeriniz yok mu? Üzerine bastığınız döşeme çatırdıyor mu?

— Bu kadar mı? Sana kimse bir şey sormayacak mı? Bu konuyu böyle kapatacaklar demek.

— Hayır sormayacak. Hangi konuyu kapatacaklar? Orada başınıza başka neler geldi?

— Sarhoşu yaraladılar...

— Doğru, yaralamışlar, ama o sarhoşun teki, sizin benim gibi bir insan değil!

— Evet, değil. Ama o hâlâ yerinde duruyor değil mi...

— Hayır! Siz o derken kimi kastediyorsunuz?

— Bizim daire... dev-let da-i-re-si!!!

— Evet, mübarek adam! Yerinde olsa gerek...

— Yerinde durmalı, anladın mı! Bugün yerinde durmalı, yarın da yerinde durmalı, ama yarından sonra yerinde durmasa da olur. İşte mesele bu...

— Merak etmeyin, yıllık maaşınızı öderler! Kuşkucu Thomas[17] gibisiniz, inançsızın tekisiniz! Başka yerde olsa yaşlılığınızla dalga geçerlerdi...

— Maaş mı? Ya maaşımı harcadıysam ya hırsızlar gelip paramı çalarsa; benim bir yengem var, anlıyor musun? Yenge! Çivi gibi herifin tekisin sen...

— Yengeniz var demek! Sizin gibi bir insan...

— İnsan, evet ben insanım, sen ise okumuş aptalın tekisin; çivi gibi herifin tekisin, anladın mı! Yaptığın şakalardan bahsetmiyorum bile, ama öyle mevkiler vardır ki oralara geldin mi ortadan kalkarlar. Kulaklarını aç da dinle, Demid Vasil-

yeviç öyle bir mevkiden bahsetmişti...

— Ah, bir de kalkmış Demid'den bahsediyorsunuz! Günahkârın birisiniz, aslında...

— Göz açıp kapayıncaya kadar sen de mevkiini kaybedeceksin, buna engel olamayacaksın...

— Siz ya yalan söylüyorsunuz ya da iyice çıldırdınız! Bize açıkça söyleyin, ne yaptınız? Bir günah işlediyseniz itiraf edin! Utanmanıza gerek yok! Beyefendi aklınızı mı yitirdiniz?

— Aklımı kaybettim! Çıldırdım! – Yatağın çevresini saranlar bağrışmaya başladılar, çaresizlikle ellerini ovuşturdular, bu arada ev sahibesi, Semyon İvanoviç'i parçalamaması için Mark İvanoviç'e iki koluyla sarılmıştı.

— Bilge adam, kâfir mi oldun, ruhunu şeytana mı sattın! – Zimoveykin yalvarmaya başladı.– Senya, sen bu kadar alıngan değilsin, iyi, kibar bir insansın! Alçakgönüllü, erdemlisin... duyuyor musun? Bunların hepsi erdemli olduğun için oluyor, oysa ben serseri, aptal dilencinin tekiyim, ama bak, iyi insanlar beni dışarı atmadı; görüyorsun, ne kadar saygılı davranıyorlar, onlara ve ev sahibesine teşekkür ederim, bak hepsini eğilerek selamlıyorum, bak, işte; size olan borcumu ödeyemem, sevgili ev sahibesi! –Zimoveykin gerçekten de büyük bir saygıyla eğildi ve selam verdi. Semyon İvanoviç konuşmasına devam etmek istedi, ama buna izin vermediler; hepsi araya girdi, yalvarmaya, güven vermeye, teselli etmeye başladılar ve Semyon İvanoviç'i utandırma konusunda o kadar başarılı oldular ki sonunda zayıf bir sesle açıklama yapmak için izin istedi.

— Demek böyle, çok güzel, –dedi,– ben hoş, sakin, duydunuz mu, erdemli, işine sadık, dürüst biriyim; kanımın

son damlasına kadar, duyuyor musun küçük bey... sen olduğun mevkide kalacaksın, ama ben fakirim; işimi elimden alırlarsa ne yaparım, dinliyor musun küçük bey – artık biraz sus da anlamaya çalış – alırlarsa sonra... bir an işin var kardeşim, sonra bir bakmışın yok... anlıyor musun? Sonra ben de sırtında çanta olan o kadın gibi olurum, anladın mı kardeşim?

— Senka! –Kendini kaybeden Zimoveykin bağırmaya başladı, sesi tüm gürültüyü bastırmıştı,– özgür düşüncelinin biri olmuşun! Seni hemen ihbar edeceğim. Neler diyorsun? Kendinde misin? Kaz kafalı bir isyankâr mı oldun? Böyle aptallık edip başkaldırırsan, çıkarılma belgeni bile vermeden kovarlar seni. Sen kendini ne sanıyorsun?!

— Aslında durum...

— Neymiş durum?!

— Her şey meydanda işte!..

— Nasıl meydanda, ne demek istiyorsun?

— O özgür ben de özgürüm, ama ben burada yatıyorum da yatıyorum, durum...

— Durum ne?

— Farz edelim ben özgür düşünceliyim...

— Öz-gür dü-şün-ce-li mi? Senka, sen mi özgür düşüncelisin?

— Tamam, yeter! –Bay Proharçin başlayan yaygarayı kesmek için elini sallayarak bağırdı.– Bunu demek istemiyorum... biraz aklını çalıştırıp anlamaya çalış, kalın kafalı: Ben devletime bağlıyım, bugün de bağlıyım yarın da bağlı olacağım, ama sonra bağımı kesip işten atacaklar; özgür düşüncelisin deyip derecemi düşürecekler!..

— Ne diyorsunuz siz? –Mark İvanoviç dinlenmek için oturduğu sandalyesinden ayağa fırladı ve büyük bir heyecan içinde, çıldırmış gibi, tüm vücudu hiddet ve sinirden titreyerek yatağın yanına koştu, gürlemeye başladı,– Ne demek istiyorsunuz? Kalın kafalının tekisiniz! Dikili tek bir ağacınız bile yok. Dünyadaki tek insan siz misiniz? Dünyanın sırf sizin için döndüğünü mü sanıyorsunuz? Kendinizi Napolyon mu sanıyorsunuz? Nesiniz siz? Kimsiniz? Napolyon musunuz yoksa? Napolyon musunuz, değil misiniz?! Söyleyin beyefendi, Napolyon musunuz, değil misiniz?..

Ama Bay Proharçin bu soruya cevap vermedi. Napolyon olmaktan utandığından ya da bu sorumluluğu almaktan korktuğundan değil – hayır, sadece artık tartışacak ya da bir meseleyi konuşacak dermanı kalmamıştı... Durumu iyice ağırlaşmıştı. Birden ateş gibi parlayan gri gözlerinden birkaç damla yaş döküldü. Ateş gibi yanan başını, hastalıktan bir deri bir kemik kalmış ellerinin arasına aldı, yatağında doğruldu ve hıçkırıklarla ağlayarak fakir, talihsiz, mütevazı bir insan olduğunu, aptal ve cahil olduğunu, iyi insanların onu bağışlamasını, korumasını, yedirip içirmesini, başına bir talihsizlik gelirse bırakıp gitmemelerini, onunla ilgilenmelerini rica etti; Semyon İvanoviç'in başka neler söylediğini ancak Tanrı bilir. Bunları söylerken, tavan çökecekmiş ya da yer yarılacakmış gibi büyük bir korkuyla çevresine bakıyordu. Herkes bu zavallı adama acıyarak bakıyordu, hepsinin kalbi yumuşamıştı. Kimsesiz kalacağını düşünen ve köylü kadınlar gibi hıçkırarak ağlayan ev sahibesi hastayı yatağına kendi elleriyle yatırdı. Napolyon'dan bahsetmesinin gereksiz olduğunu anlayan Mark İvanoviç hemen yeniden kibar tavrını takındı ve ev sahibesine yardım etmeye başladı. Diğerleri de bir şeyler yapabilmiş olmak için, böyle durumlarda işe yaradığını ve hastanın da hoşuna gideceğini söyleyerek ahududu çayı yapmayı önerdiler, ama Zimoveykin bu gibi durumlarda

papatya çayının en iyi yöntem olduğunu söyleyerek karşı çıktı. İyi kalpli Zinoviy Prokofyeviç'e gelince, hıçkırıklarla ağlayarak, hastayı böyle saçmalıklarla korkuttukları için pişman olduğunu söyledi ve hastanın son sözlerinden anladığı kadarıyla fakir olduğunu, bu dairenin dışına duyurmadan ona yardım etmeleri gerektiğini ekledi. Herkes ahlayıp ofluyor, adamcağıza acıyor, onun için üzülüyordu ve bu kadar korkması hepsini hayrete düşürmüştü. Bu kadar korktuğu şey neydi? Daha büyük bir yerde yaşasaydı, bir karısı olsaydı, çoluk çocuğa karışsaydı çok daha iyi olurdu; bir suçu varsa mahkemeye çıksaydı çok daha iyi olurdu; aslında Alman kilidiyle kilitlenmiş bir sandığından başka bir şeyi olmayan, yirmi yıldan uzun bir süredir tahta bölmenin arkasında yatan, sesini soluğunu çıkarmayan, dünyadaki sıkıntılardan haberi olmayan, çok tutumlu, önemsiz bir adam aniden kaba, anlamsız sözlerle, kafası tamamen karışmış bir halde, büyük bir korku içinde dünyadaki yaşamın artık iyice zorlaştığını söyleyen bir adama dönüşmüştü... Ama bu yaşamın herkes için zorlaştığı hiç aklına gelmemişti! "Keşke, –demişti sonradan Okeanov,– keşke herkesin hayatının zor olduğunu, herkesin kendi başının çaresine baktığını, ortalığı karıştırmayı bırakıp kendi yolunu çizmesi gerektiğini düşünebilmiş olsaydı." Gün boyunca Semyon İvanoviç'ten başka bir şey konuşulmadı. Yanına gidiyorlar, durumunu soruyorlar, onu rahatlatmaya çalışıyorlardı, ama akşam durumu iyice kötüleşti. Adamcağızın ateşi çıkmış, sayıklamaya başlamıştı; bilincini de kaybedince doktor çağırmayı düşündüler; kiracılar gece boyunca sırayla Semyon İvanoviç'in başında beklemeyi ve bir şey olması durumunda başında bekleyenin hemen diğerlerini uyandırmasını kararlaştırdılar. Kiracılar, hastanın günü köşelerde geçiren ve gece de kalmak için izin isteyen sarhoş arkadaşını yatağın başında bırakarak, uyumamak için kâğıt oynamaya başladılar. Ama oyun veresiye oynandığı ve hiç de eğlenceli geçmediği için çabuk sıkıldılar. Oyunu bıraktılar, bir konu hakkında tartışmaya giriştiler, sonra

seslerini yükseltmeye ve gürültü çıkarmaya başladılar, sonunda köşelerine çekildiler, uzun süre birbirlerine laf yetiştirmeye ve kendi içlerinde de konuşmaya devam ettiler, bu yüzden hepsi sinirlendiler, hastanın başında beklemek istemeyip uyudular. Köşeler kısa süre içinde boş bir mahzen gibi sessizleşti, üstelik hepsi de mahzen kadar soğuktu. En son Okeanov uyudu, "Düş müydü, gerçekte miydi farkında değilim, –diye anlatmıştı sonradan,– ama sabaha karşı iki kişi benim yanımda konuşuyormuş gibi geldi." Okeanov, Zimoveykin'i tanıdığını, Zimoveykin'in yan tarafta yatan yaşlı dostu Remnev'i kaldırdığını ve ikisinin uzun süre fısıldaştıklarını söyledi; sonra Zimoveykin çıkmış, anahtarla mutfak kapısının kilidini açmaya çalıştığı duyulmuştu. Anahtar, ev sahibesinin sonradan söylediğine göre, yastığının altında dururmuş ve o gece kaybolmuş. Okeanov son olarak kendisine, bu ikisi hastanın köşesine girmiş ve orada bir mum yakmışlar gibi geldiğini söyledi. Sonra gözlerinin kapandığını, başka bir şey bilmediğini söylüyordu; sonra köşesinde uyuyan herkes gibi tahta bölmenin arkasından ölüleri bile kaldırabilecek bir çığlık geldiğinde uyanmıştı – pek çoğuna o anda bir mum aniden sönmüş gibi gelmişti. Ortalık karıştı, hepsinin kalbi durdu, hepsi apar topar çığlığın geldiği yere koştu, ama tam bu anda tahta bölmenin arkasından gürültüler, çığlıklar, küfürler ve kavga sesleri de geliyordu. Bir mum yaktılar, Zimoveykin ile Remnev'in kavga ettiğini, birbirlerine hakaret ve küfür ettiklerini gördüler, mum kavga edenleri aydınlattığında biri, "Ben yapmadım, her şeyi bu eşkıya yaptı!", diğeri, yani Zimoveykin, "Çek ellerini, ben hiçbir şey yapmadım; şerefim üzerine yemin edebilirim!" dedi. İkisi de insanlıktan çıkmış gibi görünüyordu, ama o anda daha önemli bir sorun vardı: Hasta yerinde değildi. Kavga edenleri hemen ayırıp götürdüler ve Bay Proharçin'in yatağın altında yattığını gördüler; kendinden tamamen geçmiş bir haldeyken battaniyesini ve yastığını da sürüklemiş olmalıydı, çünkü yatağın üzerinde sadece eski püskü ve kirli

şiltesi kalmıştı (şiltesinin üzerine hiçbir zaman çarşaf olmamıştı). Semyon İvanoviç'i kaldırdılar ve şiltenin üzerine yatırdılar, ama artık onun için endişelenmelerine gerek kalmadığını, iş işten geçtiğini fark ettiler; elleri sertleşmiş, vücudu kaskatı kesilmişti. Hepsi yanına dizildiler: Tüm vücudu ürpermiş titriyor, elleriyle bir şey yapmaya çalışıyor, tek kelime bile söyleyemiyor, ama gözleri cellat tarafından yeni vurulmuş kanlı bir kellenin gözleri gibi kırpışıyordu.

Sonunda vücudun hareketi yavaş yavaş kesildi, son nefesini vermekte olan hastanın titremeleri ve kasılmaları azaldı, Bay Proharçin ayaklarını uzattı ve günahları ile sevaplarının hesabını vermek için yola koyuldu. Semyon İvanoviç bir şeyden mi korkmuştu, Remnev'in sonradan yeminle söylediği gibi, bir rüya mı görmüştü, yoksa başka bir günahı mı vardı – bunu bilmiyoruz; tek söyleyebileceğimiz, eğer o an müdürü daireye gelse ve Semyon İvanoviç'in özgür düşünceli, isyankâr ve alkolik olduğu için işten çıkarıldığını bizzat söylese ya da üstü başı dökülen dilenci bir kadın diğer kapıdan girse ve Semyon İvanoviç'in yengesi olduğunu söylese ya da Semyon İvanoviç iki yüz ruble ödül kazansa ya da ev tutuşsa ve Semyon İvanoviç'in kafası gerçekten yanmaya başlasa, Semyon İvanoviç bu saatten sonra bu gelişmeler karşısında lütfedip parmağını bile oynatamayabilirdi. İlk şaşkınlık geçtikten, orada bulunanlar konuşma güçlerini yeniden kazanıp bağrışmaya, ağlamaya, varsayımlarda bulunmaya, şüphelerini dile getirmeye başladıktan, Ustinya Fedorovna sandığı yatağın altından çıkardıktan ve Semyon İvanoviç'in yastığının, şiltesinin altını, hatta çizmelerini aceleyle aradıktan, Remnev ve Zimoveykin sorgulanmaya başlandıktan sonra, o ana kadar kiracıların en sessiz, sakin ve ilgisizi olan Okeanov birdenbire soğukkanlılığını topladı, Tanrı vergisi yeteneğini kullandı, şapkasını aldı, daire içindeki kargaşadan faydalanarak kimseye fark ettirmeden çıktı. O güne kadar sakin bir yaşamın süregeldiği, ama o an büyük bir heyecanın

yaşandığı köşelerde, karışıklığın yarattığı korku son haddine ulaştığında kapı aniden açıldı ve ciddi görünüşlü, ama yüzündeki ifadeden durumdan pek de hoşnut olmadığı belli olan soylu bir beyefendi, onun arkasından Yaroslav İlyiç, Yaroslav İlyiç'in arkasından yardımcıları ve en arkadan da –utanmış bir halde Bay Okeanov– insanın kafasına düşen kar taneleri gibi girdiler. Ciddi görünüşlü, soylu beyefendi doğruca Semyon İvanoviç'e yöneldi, nabzını yokladı, yüzünü ekşitti, omuzlarını silkti, herkesin zaten bildiği, emin olduğu şeyi, adamcağızın öldüğünü söyledi, son derece saygıdeğer ve önemli başka bir be-

yefendinin de birkaç gün önce, aynı şekilde uykusunda öldüğünü ekledi. Soylu, ama durumdan hoşnut olmadığını belli eden tavırları olan bu beyefendi yataktan uzaklaştı, onu boş yere rahatsız ettiklerini söyledi ve çıkıp gitti. Onun yerini hemen (Remnev ve Zimoveykin'i yardımcılarına bırakan) Yaroslav İlyiç aldı, birkaç kişiye sorular sordu, ev sahibesinin hâlâ açmaya çalıştığı sandığı el çabukluğuyla aldı, çizmelerin delik deşik ve kullanılmayacak durumda olduklarını görüp onları eski yerlerine koydu, yastığı istedi, Okeanov'u çağırdı, sarhoş arkadaşının cebindeki anahtarları istedi ve büyük bir ciddiyetle, yardımcılarının da iştirakiyle Semyon İvanoviç'in eşyalarını ortaya döktü: İki yırtık pırtık giysi, bir çift çorap, yarım parça mendil, eski bir şapka, birkaç düğme, eski ayakkabı tabanları ve çizme konçları – uzun lafın kısası, ufak tefek öteberi, yani süprüntü, paçavra, ıvır zıvır, çok kötü kokan çerçöp; tek işe yarar şey Alman malı kilitti. Okeanov'u çağırdılar ve sert bir biçimde sorguladılar. Ama Okeanov yemin etmeye hazırdı. Yastığı isteyip incelediler: Kirli olması dışında diğer yastıklardan bir farkı yoktu. Şilteyi incelemeye başladılar, kaldırmak istediler, ama ağır bir şey birdenbire hiç beklenmedik bir anda yere düşüp tıngırdayınca düşünmek için bir an durdular. Yere eğildiler ve bir kâğıt rulosu, rulonun içinde de bir on rublelik gördüler. "Aha!" dedi Bay Yaroslav İlyiç ve şiltenin üzerinde, içinden tüyler ve kumaş parçaları sarkan ufak bir delik gösterdi. Bu ufak deliğe baktılar ve bıçakla yeni açıldığını ve yarım arşın uzunluğunda olduğunu söylediler; ellerini delikten içeri soktular, muhtemelen şilte kesildikten sonra aceleyle sokulmuş bir mutfak bıçağı buldular. Yaroslav İlyiç bıçağı çıkaracak ve "Aha!" diyecek zaman bulamamıştı – çünkü delikten yine kâğıt rulosunun içine sarılı iki elli kapiklik, bir yirmi beş kapiklik, birkaç bozukluk, hatta eski, büyük beş kapiklik düşmüştü. Bunlara hemen el koydular. Tüm şilteyi makasla parçalamanın hiç de fena olmayacağını fark ettiler. Makas istediler...

Bu arada eriyip sonuna iyice yaklaşmış olan mumun titrek ateşi izleyiciler için son derece ilgi çekici olan bu sahneyi aydınlatıyordu. Saçları başları dağınık, tıraşsız, yıkanmamış, uykularını alamamış ve uyumaya hazır halleriyle son derece pitoresk bir görüntü oluşturan yaklaşık on kiracı yatağın etrafına dizilmişti. Bazılarının yüzleri solmuş, bazılarının alınları terlemiş, bazıları ürpermiş, bazıları da sıcaklamıştı. İyice aptallaşmış olan ev sahibesi, ellerini kavuşturmuş, Yaroslav İlyiç'ten anlayış bekler bir halde sessizce duruyordu. En arkada, sobanın yanında duran hizmetçi Avdotya ve ev sahibesinin sevgili kedisi kafalarını uzatmış korku dolu bir merakla bakıyorlardı; kırılmış ve devrilmiş tahta bölmenin parçaları etrafa saçılmıştı; kapağı açık sandık içindekileri sergiliyordu, bir kenara atılmış yastık ve battaniyenin üzeri şilteden çıkan kumaş parçalarıyla kaplanmıştı ve üç ayaklı tahta masanın üzerindeki gümüş paralarla diğer bozukluklardan oluşan yığın büyüdükçe daha fazla parlıyordu. Sadece Semyon İvanoviç soğukkanlılığını kaybetmemiş, yatağının üzerinde sessizce yatıyordu ve görünüşe göre, böyle bir yağmaya uğrayacağını önceden sezememişti. Makas getirilince ve yaltaklanarak Yaroslav İlyiç'in gözüne girmek isteyen yardımcısı şilteyi sahibinin altından daha rahat çekebilmek için biraz sabırsızca sallayınca, nezaketiyle bilinen Semyon İvanoviç sırtını araştırmacılara dönüp biraz yer açtı; ikinci sallamada yüzükoyun uzandı ve şiltenin üzerinden çekildi, ama yatağın en kenardaki tahtası eksik olduğu için aniden, hiç beklenmedik bir şekilde o boşluktan baş aşağı kaydı ve bir deri bir kemik kalmış, ince, morarmış bacakları yanmış bir ağacın iki dalı gibi havaya dikildi. Bay Proharçin'in o sabah ikinci kez yatağının altına girmesi hemen bir şüphe uyandırdı ve birkaç kiracı, orada bir şey saklanıp saklanmadığını görme niyetiyle, Zinoviy Prokofyeviç önderliğinde yatağın altına daldılar. Ama kafalarını birbirlerine tokuşturmaları hiçbir işe yaramadı ve Yaroslav İlyiç bağırarak Semyon İvanoviç'i çıkarmalarını emredince,

aralarından daha sağduyulu olan ikisi bu umulmadık kapitalisti bacaklarından tutarak gün ışığına çıkarıp yatağa enlemesine yatırdı. Bu arada tüyler ve kumaş parçaları havalarda uçuşuyor, gümüş yığını büyüyordu – Tanrım! Neler yoktu ki bu yığında... Gümüş rubleler, som metalden bir buçuk rublelikler, elli kapiklik güzel madeni paralar, halk arasında kullanılan çeyrek, yirmi kapiklikler, hatta artık pek kullanılmayan on kapiklikler ve gümüş beş kapiklikler – bu paraların hepsi düzenli bir şekilde ayrı ayrı kâğıtlara sarılmıştı. Nadide parçalar da vardı: İki oyun fişi, bir Napolyon altını, hangi ülkede kullanıldığı bilinmeyen, ama az bulunur bir madeni para... Bazı paraların antika değeri vardı; yıpranmış ve yazıları silinmiş Elizabet paraları, gümüş Alman paraları, Petro ve Katerina paraları; örneğin tamamen yıpranmış durumda olmasına rağmen gerekli yazıları okunabilen, nadir bulunan, küpe olarak kullanılmak üzere delinen on beş kapiklikler vardı; bakır paralar da vardı, ama hepsi paslanmış, yeşilleşmişti... Kırmızı bir banknot da buldular – ama hepsi buydu. Sonunda teşrih işlemini bitirip şilteyi birkaç kere sallayınca, artık hiçbir tıkırtı gelmediğini gördüler, bütün parayı masanın üzerinde topladılar ve saymaya başladılar. İlk bakışta yanılıp bir milyon olduğunu söylemek mümkündü – o kadar büyük bir yığındı! Bir milyon yoktu, ama oldukça önemli bir miktar vardı – tam tamına iki bin dört yüz doksan yedi buçuk ruble... eğer dün Zinoviy Prokofyeviç taahhüdünü yerine getirmiş olsaydı belki de iki bin beş yüz rublesi olacaktı. Paraya el koydular, sandığı mühürlediler, ev sahibesinin şikâyetlerini dinlediler ve merhumun ona olan borcunu alabilmesi için ne zaman ve nereye başvurması gerektiğini anlattılar. Yardımcılardan biri bir makbuz verdi; yengesiyle ilgili bazı imalarda bulunuldu, ama bu yengenin bir çeşit efsane, Semyon İvanoviç'in zaman zaman sitem ettikleri kusurlu hayal gücünün ürünü olduğuna ikna oldular – bu düşünceyi gereksiz, zararlı ve Bay Proharçin'in iyi ismi için tehlikeli bularak bir kenara kaldırdılar; böylelikle konu kapandı. İlk şaşkınlığı

üzerlerinden atınca, akılları başlarına gelip böyle bir insanın öldüğünü idrak edince sakinleştiler, sessizleştiler ve kuşkulu gözlerle birbirlerine bakmaya başladılar. Bazıları Semyon İvanoviç'in bu davranışını, gücenmelerine rağmen son derece içten buldular... Böyle bir servet! Bir insan bu kadar parayı nasıl biriktirirdi! Mark İvanoviç soğukkanlılığını kaybetmeden Semyon İvanoviç'in neden aniden ürkekleştiğini açıklamaya kalkıştı, ama kimse onu dinlemiyordu. Zinoviy Prokofyeviç oldukça düşünceli, Okeanov biraz içkiliydi, diğerleri birbirlerine iyice sokulmuşlardı ve serçe gagasını andıran burnuyla dikkat çeken kısa boylu Kantarev ise sandıklarıyla çantalarını özenle toplayıp bağladıktan sonra merakla bakanlara hayatın çok zorlaştığını, artık buranın kirasının ödeyebileceğinden fazla olduğunu söylemiş ve akşama doğru daireden ayrılmıştı. Ev sahibesi aralıksız ağlıyor ve kendisini böyle bir başına bıraktığı için Semyon İvanoviç'e sitem ediyor, lanetler yağdırıyordu. Mark İvanoviç'e merhumun neden parasını rehin sandığına yatırmadığını sordu.

— Çok basit anacığım, aklı o kadarına ermezdi ki, –diye cevapladı Mark İvanoviç.

Okeanov:

— Siz de çok safmışsınız, anacığım, –diye araya girdi,– yirmi yıldır yanınızda kalan adam bir çırpıda gitti, ama siz de lahana çorbası pişirmekten onun ne durumda olduğunu fark etmemişiniz bile!.. Eh yani, anacığım!..

— Vah zavallım! –Ev sahibesi konuşmayı sürdürdü,– rehin sandığına ne gerek vardı! Keşke parasını bana getirse ve şöyle deseydi: Al bunu sevgili Ustinuşka, bütün param bu, al bu parayı ve toprak ana beni üzerinde taşıdığı sürece bana burada bak – böyle deseydi, şuradaki kutsal ikona şahidim olsun onu yedirirdim, içirirdim, bir an bile yanından

ayrılmazdım. Ah günahkâr, ah düzenbaz! Şu kimsesiz kadıncağızı kandırdı!..

Tekrar Semyon İvanoviç'in yatağına yaklaştılar. Semyon İvanoviç en iyi, daha doğrusu tek takım elbisesi içinde, kaskatı kesilmiş çenesi, alelacele bağlanmış kravatın altında kalmış, yıkanmış, saçları taranmış, ama köşesinde ustura bulunamadığı için tıraşsız bir halde yatıyordu: Dairede sadece Zinoviy Prokofyeviç'in usturası vardı, o da geçen sene körelmiş ve Tolkuçiy pazarında kârlı bir fiyata satılmıştı, diğerleri berbere giderdi. Ortalığı toplayacak zamanı henüz bulamamışlardı. Devrilmiş tahta bölmenin parçaları hâlâ yerdeydi ve Semyon İvanoviç'in, ölümün tüm sırlarımızın, entrikalarımızın, ertelemelerimizin önündeki perdeyi kaldırdığının simgesi gibi görünen yalnızlığını gözler önüne seriyordu. Şiltenin içinden çıkarılan tüyler ve kumaş parçaları da dağınık bir yığın halinde ortada duruyordu. Birdenbire sessizliğe bürünen köşe, şairin "yuvasına bağlı" kırlangıcın bozulmuş yuvasını anlattığı şiirle rahatlıkla kıyaslanabilirdi[18]: Fırtına yuvayı bozmuş, anne ve yavrular ölmüş, tüylerinden, çalı çırpıdan yaptıkları sıcak yatakları dağılmıştı... Ama Semyon İvanoviç daha çok yaşlı, bencil, hırsız bir serçeyi andırıyordu. Suçlu değilmiş ve bütün bu iyi insanları utanmadan, vicdan azabı duymadan, hiç hoş olmayan bir biçimde kandırmak ve tuzağına düşürmek için oyun oynamamış gibi, sessizce, saklanıyormuş gibi yatıyordu. Bir başına kalmış ve kırılmış ev sahibesinin ağlamasını ve hıçkırıklarını artık duymuyordu. Tersine tabutta bile zamanını boşa geçirmek istemeyen, tecrübeli, görmüş geçirmiş bir kapitalist gibi vurgun yapma hesapları içindeydi sanki. Yüzünde düşünceli bir ifade vardı ve dudakları, yaşarken Semyon İvanoviç'ten kesinlikle beklenmeyecek bir ciddiyetle sıkılmıştı. Sanki akıllanmış gibiydi. Sanki sağ gözüyle kurnazca etrafını süzüyordu. Semyon İvanoviç bir şey söylemek, çok önemli bir şeyi bildirmek ve mesele kendini dayattığı için zaman

kaybetmeden, hızlıca bir açıklama yapmak istermiş gibi görünüyordu, ama artık zamanı kalmamıştı... Bununla birlikte sanki söyledikleri işitilebiliyordu: “Hey, neyin var? Kes şunu, aptal kocakarı, duymuyor musun! Kes sızlanmayı! Hey anacığım, duyuyor musun, git uyu! Ben öldüm artık; bir şeye ihtiyacım kalmadı, hem ne gerek var artık! Böyle yatmaktan memnunum... Ben, yani, dinliyor musun, öyle demek istemedim; sen, ihtiyar, çok iyi, gerçekten iyi bir hanımefendisin, bunu bil, ama bak ben öldüm, ama belki de, olmaz ama, belki de ölmemişimdir – duyuyor musun, belki de kalkıveririm ha?”

DOKUZ MEKTUPLUK ROMAN

I

(Petro İvanıç'tan İvan Petroviç'e)

Saygıdeğer Beyefendi ve Değerli Dostum İvan Petroviç!

Doğrusunu söylemek gerekirse, çok önemli bir işi görüşmek için üç gündür peşinizden koşuyorum değerli dostum. Ama size hiçbir yerde rastlayamıyorum. Dün gece Semyon Alekseiç'teyken karım, Tatyana Petrovna ile sizin yerinde durmayan bir çift olduğunuza dair şakalar yaptı. Evleneli üç ay oldu, hâlâ normal ev hayatına geçmediniz. Hepimiz çok güldük –size karşı olan içtenliğimizden cesaret aldığımızı söylememize gerek yok sanırım– ama şaka bir yana, bana çok zahmet verdiniz değerli dostum. Semyon Alekseiç'in dediğine göre, Toplum Birliği Kulübü'nün balosunda kulüpteymişsiniz, öyle mi? Ben de karımı Semyon Alekseiç'in karısıyla bıraktım ve hemen Toplum Birliği'ne koştum. Sevinç ve hüznü aynı anda hissettim! Düştüğüm durumu düşünün: Balodayım – ama yanımda karım olmadan, bir başıma! Beni kapıcı bölmesinin orada karşılayan İvan Andreiç, yalnız başıma olduğumu görünce danslı toplantılara alışılmadık bir tutkum olduğu sonucunu çıkardı (hınzır şey!), kolumdan yakalayıp dans salonuna götürmek istedi ve götürmeye çalışırken de Toplum Birliği'nin onu çok sıktığını, genç ruhunu açacak bir ortam olmadığını ve ağır kokuların da başını ağrıttığını anlattı. Ne sizi, ne de Tatyana Petrovna'yı bulabildim. İvan Andreiç sizin kesinlikle Aleksandr tiyatrosundaki "Akıldan Bela"[19] oyununda olduğunuza dair yeminler etti.

Uçar gibi Aleksandr Tiyatrosu'na gittim: Orada da yoktunuz. Sizi bu sabah Çistoganov'da bulabileceğimi düşündüm –orada da yoktunuz, Çistoganov da Perepalkin'e gitmiş– oraya da baktım, sonuç aynı. Uzun lafın kısası, ayaklarıma kara sular indi; ne kadar yorulduğumu siz

düşünün artık! Size bu mektubu yazmaya karar verdim (başka çare kalmadı!), ama kalemim derdimi anlatmaya yeterli değil (ne demek istediğimi anlarsınız); derdimi sizinle mümkün olduğu kadar çabuk bir biçimde ve yüz yüze konuşsak çok daha iyi olur, bu yüzden Tatyana Petrovna'yla birlikte bu akşam çaya buyurun. Eşim Anna Mihaylovna da bu ziyaretinize çok sevinecektir. Nasıl denir, iki eliniz kanda olsa gelin.

Bu arada değerli dostum –iş buraya, bu satırlara kadar vardı– bana oynadığınız küçük, masum bir oyun yüzünden sizi biraz kınamak, hatta size sitem etmek zorundayım sevgili dostum... hain, vicdansız bir adamsınız! Geçen ayın ortalarında evime bir tanıdığınızı, Yevgeniy Nikolaiç'i getirmiş ve arkadaşınız olarak assurence[20] vermiştiniz ve sizin referansınız benim için çok kutsaldır; ben de o genç beyi memnuniyetle kabul ettim ve kucağımı açtım, ama başıma büyük bir çorap örmüşüm. Basit bir çorap değil, tam anlamıyla bir dalavere. Bunu şimdi açıklayacak vaktim yok, hem de mektupla açıklamam biraz garip olur ve sizden küçük bir ricam var, başkalarının kötü duruma düşmesine sevinen arkadaşınıza biraz daha düşünceli olmasını söyleyebilir misiniz, bir de arkadaşınızın kulağına başkentte bizimkinden başka daha bir sürü ev olduğunu gizlice söylerseniz sevinirim. Siz üzülmeyin dostum! Aslında dostumuz Simenoviç'in deyişiyle padam do nog[21] diyeceğimiz bir genç. Görüştüğümüz zaman size her şeyi anlatırım. Bunları delikanlının tarzını ya da ruhsal durumunu ya da yaptığı yanlış bir davranışı kötülemek için söylemiyorum. Tersine, çok hoş ve sevimli bir genç; ama görüştüğümüz zaman anlatacaklarım da var; bu arada onu görürseniz, Tanrı aşkına, kulağına fısıldayıverin dostum. Bunu kendim yapacaktım, ama karakterimi biliyorsunuz: Yapamam. Onu benimle siz tanıştırmıştınız. Neyse, akşam daha ayrıntılı konuşuruz. Görüşmek üzere. Hoşça kalın.

P.S. Benim ufaklık bir haftadır rahatsız, her gün gitgide huysuzlaşıyor. Diş çıkarıyor. Karım hep onunla uğraşıyor, zavallım çok üzülüyor. Gelin dostum. Bizi gerçekten çok sevindirirsiniz.

II

(İvan Petroviç'ten Petro İvanıç'a)

Saygıdeğer Beyefendi Petro İvanıç,

Mektubunuzu dün aldım, okudum ve hayrete düştüm. Tanrı bilir beni nerelerde aradınız, ama ben evdeydim. Saat ona kadar İvan İvanıç Tolokonov'u bekledim. Sonra karımı aldım, bir araba tuttum, parasını verdim ve altı buçuk civarı size geldim. Siz evde yoktunuz ve bizi karınız karşıladı. On buçuğa kadar sizi bekledim, daha fazla bekleyemedik. Karımı aldım, bir araba tutup eve götürdüm ve ben de sizi görebilme ümidiyle Perepalkinlere gittim, ama size rastlayamadım. Eve döndüm, endişeden bütün gece uyuyamadım, sabah tam üç kere, saat dokuz, on ve on birde araba tutup size geldim, ama her defasında kıl payı kaçırmışım.

Mektubunuzu okuyunca çok şaşırdım. Yevgeniy Nikolaiç'ten bahsetmişiniz, kulağına fısıldamamı söylemişiniz, ama nedenini yazmamışınız. İhtiyatlı olmanızı takdir ediyorum, ama mektup var mektup var ve sizin mektubunuz benim için, saçını kıvırırken kullanması için karıma verdiğim mektuplar gibi değersiz değil. Üstelik bütün bunları bana hangi düşünceyle yazdığınızı anlayamadım. Eğer ortada belirli bir durum varsa beni niye bu işe karıştırıyorsunuz? Burnumu her şeye sokmam. Bu tavrıma karşı çıkabilirsiniz, ama bence bir an önce bu konuyu konuşmalı, açıklığa kavuşturmalıyız. İki arada bir derede kaldım ve siz bu tavrımı onaylamazsanız ne yaparım bilmiyorum. Karşıma neyin çıkacağını bilmediğim bir yolda ilerliyorum ve karım da sürekli sızlanıyor: Son moda kadife bir elbise diktirmemi istiyor. Yevgeniy Nikolaiç hakkında bir an önce sizinle konuşmak istiyorum: Dün, hazır Pavel Semyonıç Perepalkin'e gitmişken, kapsamlı bir soruşturma

yaptım. Yaroslav ilinde beş yüz tane canı olduğunu, büyükannesinden de Moskova yakınlarında üç yüz can daha kalma ihtimali olduğunu öğrendim. Ne kadar parası var bilmiyorum, ama bunu sizin daha iyi bildiğinizi tahmin ediyorum. Buluşacağımız yeri bana bildirmenizi rica ediyorum. Dün İvan Andreiç’e rastladığınızı ve onun karımla birlikte Aleksandr tiyatrosuna gittiğimi söylediğini yazmışsınız. Yalan söylediğini, bu gibi konularda pek güvenilecek biri olmadığını belirtmek isterim, daha üç gün önce büyükannesini kandırmış ve sekiz yüz rublesini almış. Şimdilik hoşça kalın, görüşmek üzere.

P.S. Eşim hamile olduğunu söyledi; korkmasının yanı sıra arada bir hüzünleniyor da. Tiyatro oyunlarında bazen silah sesleri ve gök gürültüsü efektleri oluyor. Korkmasından çekindiğim için tiyatroya götüremiyorum. Ben de pek tiyatro meraklısı sayılmam.

III

(Petro İvanıç'tan İvan Petroviç'e)

Sevgili Dostum İvan Petroviç,

Suçluyum, suçluyum, bin defa suçluyum, ama temize çıkmak için sabırsızlanıyorum. Dün saat altıda, tam da tüm kalbimizle sizden bahsederken dayımız Stepan Alekseiç'in gönderdiği bir haberci dörtnala geldi ve teyzemizin durumunun kötü olduğunu söyledi. Karımı endişelendirmemek için ona tek bir kelime bile etmeden, önemli işlerim olduğumu prétexte[22] ederek çıktım ve teyzemizin evine gittim. Onu ölüm döşeğinde buldum. Saat beşte kötüleşmiş ve son iki yıl içinde üçüncü defa böyle oluyormuş. Aile doktorları Karl Fedorıç bir geceyi daha sağ çıkarmasının zor olduğunu söyledi. Değerli dostum, ne hale geldiğimi tahmin edersiniz sanırım. Bütün geceyi ayakta, telaş ve üzüntü içinde geçirdim! Ancak sabahleyin tüm gücüm tükenip, bedensel ve ruhsal olarak halsiz düşünce divana uzandım, beni uyandırmalarını söylemeyi unuttuğum için ancak on bir buçukta uyanabildim. Teyze daha iyiceydi. Karımın yanına döndüm; zavallım beni beklerken kendini yiyip bitirmiş. Biraz kendime geldim, bebeği kucağıma aldım, karımı rahatlattım ve size geldim. Evde yoktunuz. Yevgeniy Nikolaiç sizdeydi. Eve döndüm, kâğıdı kalemi aldım ve bu mektubu yazmaya başladım. Hemen kızıp şikâyet etmeye başlamayın dostum. Vurun, başımı omzumdan kesip ayırın isterseniz, ama beni o güler yüzünüzden mahrum etmeyin. Eşinizden akşam Slavyanovıy'larda olacağınızı öğrendim. Ben de kesinlikle geleceğim. Büyük bir sabırsızlıkla sizi bekliyorum.

Şimdilik hoşça kalın.

P.S. Bizim ufaklık, bizi çok üzdü. Karl Fedorıç, raventten[23] yapılan bir ilaç yazmıştı. Sürekli inliyor, dün kimseyi tanımıyordu. Bugün biraz tanımaya ve “anne, baba, bu...” diye sayıklamaya başladı. Karım bütün sabahı ağlayarak geçirdi.

IV

(İvan Petroviç'den Petro İvanıç'a)

Saygıdeğer Beyefendi Petro İvanıç,

Size sizde, sizin evinizde, sizin çalışma odanızda yazıyorum ve kalemi elime almadan önce iki buçuk saatten fazla sizi bekledim. Artık izin verirseniz, bu garip durum hakkındaki açık fikrimi olduğu gibi anlatmak istiyorum Petro İvanıç. Son mektubunuzdan Slavyanovıy'larda beklediğiniz, beni oraya çağırdığınız anlamını çıkardım, oraya gittim, beş saat oturup bekledim, ama gelmediniz. Yoksa benim insanları güldürüp eğlendirmek zorunda olduğumu mu düşünüyorsunuz? Rica ederim, saygıdeğer beyefendi... İnsanların hangi saatte evde olacağını bilmesine rağmen, o saatte başka yerlerde arayan düzenbazlar gibi davranmadım ve sabah sizi bulabilmek umuduyla evinize geldim. Zatıaliniz yine evde yoktu. Tüm acı gerçekleri dile getirmekten beni alıkoyan ne, bilmiyorum. Sadece görüşme konusundaki anlaşmamızın şartlarını yerine getirmekten kaçındığınızı söyleyebilirim. Bütün bu yaşananları düşündükten sonra, kurnazca planlar yaptığınızı görmekten oldukça şaşırdığımı kabul etmeliyim. Uzun süredir kötü niyetler beslediğinizi artık açıkça görebiliyorum. Bu düşünceme kanıt olarak, sizin de çok iyi bildiğiniz konu hakkında son derece uygunsuz bir dille yazılmış, tutarsız ve ne dediği pek anlaşılmayan, üzerinde adım ve adresim olan bir mektubun elime geçtiğini söyleyebilirim. Bu kanıtlardan korkup onları ortadan kaldırıyorsunuz ve beni de aptal yerine koyuyorsunuz. Ama beni aptal yerine koymanıza izin vermem, çünkü bugüne kadar kimse benim hakkımda böyle düşünmedi, aksine hep iyi bir insan olduğum söylendi. Gözüm açıldı artık. Aklımı karıştırıp, Yevgeniy Nikolaiç'e düşman etmek istiyorsunuz, bu ay yazdığınız yedi mektuptan sonra sizinle buluşup sorunları çözmek

istiyorum, siz bana yanlış randevular verip saklanıyorsunuz. Bütün bunları anlayamayacağımı mı düşündünüz beyefendi? Size tavsiye ettiğim çeşitli insanlar için beni ödüllendireceğinizi söylüyorsunuz ve bu arada, nedendir bilinmez, daha geçen hafta önemli miktarda bir parayı benden senetsiz alabilmek için düzen kuruyorsunuz. Şimdi, parayı aldıktan sonra ortadan kayboluyorsunuz, sizin için yaptıklarımı unutuyorsunuz ve bahane olarak Yevgeniy Nikolaiç'i öne sürüyorsunuz. Belki de kısa bir süre sonra Simbirsk'e gideceğime güveniyor ve sizinle hesaplaşacak zamanım kalmayacağını düşünüyorsunuz. Ama size kesinlikle ve namusum üzerine yemin ederek şunu söyleyeyim, işimi halledebilmek, amacıma ulaşabilmek ve sizi bulabilmek için gerekirse iki ay daha Peterburg'da kalırım. Ve gerektiğinde elimizden geleni ardımıza koymamayı biliriz. Son olarak şunu söyleyeyim, eğer bugün bana

ilkönce mektupla, sonra da yüz yüze, ikimizin arasında kalacak bir açıklama yapmazsanız, mektubunuzda aramızdaki anlaşmanın tüm şartlarını ortaya koymazsanız ve Yevgeniy Nikolaiç hakkındaki görüşünüzü açıkça anlatmazsanız, sizin için pek hoş olmayan ve benim de başvurmak istemediğim yollara başvuracağım.

Sağlıcakla kalın.

V

(Petro İvanıç'tan İvan Petroviç'e)

11 Kasım

Sevgili, Saygıdeğer Dostum İvan Petroviç!

Mektubunuz yüreğimi en derin yerinden yaraladı. Çok vicdansızca davranmışınız azizim, ve dostum hayırseverliğinizle hiç bağdaşmayacak bir biçimde haksızlık etmişsiniz. Meselenin tamamını öğrenmeden hemen bir sonuca varmak, suçlamalar yaparak beni zan altında bırakmak?! Suçlamalarınıza cevap vermek için hemen kaleme sarıldım. Dün beni bulamadınız İvan Petroviç, çünkü aniden, hiç beklenmedik bir anda cenaze törenine çağırıldım. Teyzem Yevfimiya Nikolavna dün akşam, saat on birde vefat etmiş. Akrabalar bu acıklı ve üzücü törenin düzenlenmesi işini bana verdi. Sabah o kadar yoğundum ki bir önceki mektubumda yazmama rağmen sizinle görüşme olanağı bulamadım. Aramızda doğan anlaşmazlıktan dolayı gerçekten büyük bir teessür içindeyim. Yevgeniy Nikolaiç hakkındaki şaka yollu ve laf arasında söylediklerimi tamamen ters anlamışsınız ve tüm meseleyi beni incitecek bir anlayışla değerlendirmişiniz. Paradan da bahsediyor ve bu konudaki rahatsızlığınızı dile getiriyorsunuz. Merak etmeyin, tüm isteklerinizi ve arzularınızı yerine getirmeye hazırım, bu arada sizden geçen hafta aldığım üç yüz elli gümüş rubleyi borç olarak değil, ikimizin de bildiği şartlar dahilinde aldığımı hatırlatırım. Son yaşananlardan sonra kesinlikle senet vereceğim. Mektubunuzdaki diğer konular hakkında açıklama yapmaya tenezzül bile etmiyorum. Bu anlaşmazlığın sizin her zamanki aceleciliğinizden, çabuk öfkelenmenizden ve dürüstlüğünüzden kaynaklandığını anlıyorum. İyi huylu ve açıkyürekli karakterinizin içinizde herhangi bir şüphe kalmasına ve sonunda ilk eli uzatanın siz

olmasına izin vermeyeceğini biliyorum. Ama bu meselede haklı değilsiniz İvan Petroviç, hem de hiç değilsiniz!

Mektubunuz yüreğimi derinden yaralamasına rağmen, ilk eli uzatan olup bugün size gelmeye ve suçumu itiraf etmeye hazırdım, ama dünden beri öyle bir koşuşturma içerisindeyim ki yorgunluktan öldüm, ayakta zor duruyorum. Felaketler de geldi mi üst üste geliyor; karım yatağa düştü, ciddi bir hastalığı olmasından korkuyorum; bizim ufaklığa gelince, Tanrıya şükür, daha iyi. Neyse, artık kalemi bırakıyorum... yapılacak bir yığın işim var.

Lütfen aziz dostum, bu konuda tartışmayı bırakıp başka şeylerden bahsedelim.

VI

(İvan Petroviç'ten Petro İvanıç'a)

14 Kasım

Sayın Bayım Petro İvanıç!

Üç gündür bekliyorum; bugünleri faydalı işler yapmaya çalışarak geçirdim, – bu arada her insanın sahip olduğu kibarlık ve nezaket kuralları gereği, teyzenize karşı son Hıristiyanlık vazifenizi rahatça yerine getirebilmeniz ve o malum mesele konusunda rahatça düşünebilmeniz, araştırma yapabilmeniz için gerekli zamanı bulabilesiniz diye, ayın onunda yazdığım son mektubumdan sonra ne tek bir söz ettim ne de tek bir şey yaptım. Artık sizinle son ve kesin bir konuşma yapmak için acele ediyorum.

Şunu size açıkça söyleyeyim ki, ilk iki mektubunuzu okuyunca, benim ne istediğimi anlamadığınızı ciddi biçimde düşündüm; düşüncelerimi kâğıt üzerinde yeterince açık anlatamamaktan dolayı kendimi daima suçladığım ve bundan korktuğum için buluşmayı ve gizlice konuşmayı daha çok isteyen benim. Siz de bilirsiniz ki, iyi bir eğitim almadım ve süslü konuşmayı bilmem, dış görünüşün bazen ne kadar aldatıcı olduğunu, çiçeklerin arasında bazen bir yılanın saklandığını[24] acı deneyimlerle öğrendiğim için boşboğaz bir züppe gibi davranmaktan kaçınırım. Ama siz beni anlamanıza rağmen, yüreğinizdeki vefasızlık, birbirimize verdiğimiz namus sözüne ve gösterdiğimiz dostça tavırlara üstün geldiği için bana düzgün bir cevap vermediniz. İlgimi kötüye kullanan, sizden hiç beklemediğim ve şu ana kadar hiç inanmak istemediğim bir tavırla bu alçakça tutumu sergilediniz; ilk tanıştığımızda sergilediğiniz akıllı tavırlar, ince davranışlar, para kazanma ve iş konusundaki bilginiz, sizinle ortaklık yapmama neden olmuş

ve gerçek bir dost, ahbap ve iyiliksever bir insan bulduğuma inanmıştım. Gösterişli ve parlak görünüşlerinin altında zehirli bir kalp taşıyan, akıllarını yakınlarına oyunlar kurmak ve onları dolandırmak için kullanan ve bu yüzden kâğıt kalemden korkmakla birlikte güzel yazı becerilerini yakınları ya da yurtları için değil, birlikte iş yaptıkları kişileri uyutmak, etkilemek için kullanan insanlar olduğunu artık iyice anladım. Aşağıda anlatacaklarım bana ettiğiniz hainliği açıkça ortaya koymaktadır sayın beyefendi.

İlk olarak, ilk mektubumda size durumumu açık seçik anlattığım ve özellikle Yevgeniy Nikolaiç hakkındaki düşüncelerinizi ve görüşlerinizle ne kastetmek istediğinizi sorduğum zaman sayın beyefendi, çoğunlukla konuyu geçiştirmeye ve beni telaşlandırdıktan, şüphelendirdikten sonra meseleden uzak durmaya çalıştınız. Nasıl adlandıracağımı bilemediğim bir sürü oyun çevirdikten sonra üzgün olduğunuzu yazdınız. Siz bu duruma ne ad verirsiniz sayın beyefendi? Sonra her dakikamın değerli olduğu, peşinizden tüm başkenti dolaşmak zorunda bıraktığınız dönemde, meseleyi geçiştirmek için, arkadaşlık kisvesi altında bambaşka şeylerden bahseden mektuplar yazdınız: Her ne olursa olsun saygı duyduğum eşinizin hastalığını, diş çıkarırken ufaklığa verilen ilacı anlattınız. Bunlardan bahsettiğiniz her mektubunuzda beni düzenli olarak acımasızca eleştirdiniz. Bir babanın, çocuğunun hastalığı dolayısıyla çektiği acıyı tabii ki anlıyorum, ama bambaşka şeyler anlatılması gerekirken bunlardan bahsetmek oldukça dikkat çekici doğrusu. Bütün bunlara tahammül ettim ve hiçbir şey söylemedim, ama artık her şeyin açıklığa kavuşması vakti geldi. Kaç kere randevu verip sözünüzde durmadınız ve beni aptal konumuna, komik durumlara düşürdünüz, bunu kesinlikle kabul edemem. Sonra beni ilk olarak, hasta olan teyzenizin yanına çağırıldığınızı, hem de felcin saat tam beşte geldiğini, hiç utanmadan üstüne basarak söyleyip kandırdınız. Talihime

bakın ki, sayın beyefendi, bu üç gün içinde teyzeniz hakkında bilgi edinme fırsatım oldu ve teyzenize gece yarısına doğru sekizinci felcin geldiğini öğrendim. Bu olay sayesinde insanları aldatmak için kutsal akrabalık ilişkilerini bile kullandığınızı gördüm. Üstelik son mektubunuzda akrabanızın ölümünün malum mesele hakkında buluşacağımız zamana denk geldiğini söylüyorsunuz. Ama uydurmalarınızın ve kirli hesaplarınızın boyutları bu noktada zirve noktasına çıkıyor, çünkü araştırmalarım sonucunda çok güvenilir bir kaynaktan aldığım bilgiye göre teyzeniz, ölümünü dinsizce yanlış bildirdiğiniz mektuptan yirmi dört saat sonra ölmüş. Bana karşı yaptığınız hainlikler hakkında öğrendiklerimi anlatmaya kalksam bu mektup yetmez. Her mektubunuzda bana sevgili dostum demeniz, güzel sıfatlarla hitap etmeniz bile –ki ben bunların vicdanımı körleştirmekten başka bir amacı olduğuna inanmıyorum– konuya tarafsız bakan biri için yeterli bir kanıt.

Şimdi beni asıl ilgilendiren dolandırıcılığınızı ve hainliğinizi anlatayım: İkimizi de ilgilendiren konudan son günlerde hiç bahsetmiyorsunuz, o karanlık ve benim hiçbir şey anlamadığım dinsiz mektubunuzda, benden senetsiz olarak zorla kopardığınız üç yüz elli gümüş rublenin karşılıklı şartlarını, sanki ortağız da, açıklamışsınız; bir de ortak tanıdığımız Yevgeniy Nikolaiç'e iftira ediyorsunuz. Artık şunu açıkça görüyorum ki, şöyle söyleyeyim, ne et ne de balık olmadığını, eti ya da yünü işe yaramaz bir keçi olduğunu kanıtlamaya çalışıyorsunuz ve bu ay yazdığınız altıncı mektubunuzda bir kusur olarak bunu ortaya koyuyorsunuz. Ben ise Yevgeniy Nikolaiç'i mütevazı, ahlaklı bir genç, dünyadaki en saygıdeğer insanlardan biri olarak tanıyorum. Ayrıca geçtiğimiz iki hafta boyunca Yevgeniy Nikolaiç'le kumar oynadığınızı ve cebinize birkaç kere on ruble ve hatta bazen yüz gümüş ruble indirdiğinizi de biliyorum. Şimdi bütün bunları inkâr ediyorsunuz ve yaptıklarım için bana teşekkür etmek yerine beni ortaklıkla ayartıp, payıma

düşecek gelir vaadiyle kandırdıktan sonra paramın üzerine yatmaya çalışıyorsunuz. Benim paramın ve Yevgeniy Nikolaiç'in parasının üzerine kanunsuzca yatıyorsunuz, Yevgeniy Nikolaiç'i evinize getirme konusunda gösterdiğim çabalara teşekkür etmemek için ona benim gözümde hiçbir değeri olmayan iftiralar atıyorsunuz. Kendiniz ise bazı arkadaşlarımın anlattığına göre, sanki dünya üzerindeki herkes gerçek niyetinizi anlamayacak ve dostluğunuzun, dostça tavırlarınızın gerçekte ne anlama geldiğini tahmin edemeyecek kadar aptalmış gibi, Yevgeniy Nikolaiç'in eteğinin dibinden ayrılmıyor ve herkesin yanında en yakın dostunuzmuş gibi davranıyormuşsunuz. Ben de bu davranışlarınızın bir aldatmaca, hıyanet, ahlak ve insan haklarının unutulması, Tanrıya karşı gelme ve her suretle ayıp olduğunu söyleyebilirim. Bunlara örnek ve kanıt olarak kendimi gösteriyorum. Sizi incitmiş olabilirim, peki ama siz neden tanrıtanımaz bir günahkâr gibi davrandınız?

Mektubumu burada bitiriyorum. Her şeyi açıkladım. Yalnız şunu da ekleyeyim: Eğer sayın beyefendi, bu mektup elinize geçer geçmez, ilk olarak size verdiğim üç yüz elli gümüş rubleyi, sonra da bana söz verdiğiniz parayı getirmezseniz, parayı alabilmek için her türlü yola, hatta yasal çarelere başvuracağım. Son olarak şunu da belirteyim, en sadık hizmetkârlarınızdan ve sizi en çok sevenlerden, isminizi tüm dünyanın gözünde küçük düşürecek bazı bilgiler öğrendim.

İzninizle bu konuyu burada kesiyorum.

VII

(Petro İvanıç'tan İvan Petroviç'e)

15 Kasım

İvan Petroviç!

Köylü ağzıyla yazılmış ve aynı zamanda tuhaf mektubunuzu aldığımda, ilk anda yırtıp atmak istedim – ama eşine nadir rastlanır bir parça olduğu için sakladım. Yine de aramızdaki anlaşmazlık ve sorunlardan dolayı esef duyuyorum. Size cevap vermek istemiyordum. Ama kendimi yazmak zorunda hissettim. Sizi bir daha evimde görmenin, hem benim hem de karım için oldukça tatsız olacağını bu satırlarda açıklamak zorundayım: Zaten sağlığı pek iyi değil ve katran kokusu dokunuyor.

Karım, karınızın bizde kalan “Don Quijote” adlı kitabını geri gönderiyor ve çok teşekkür ediyor. Son ziyaretinizde bizde unuttuğunuz galoşlara gelince, üzülerek bildireyim ki, onları hiçbir yerde bulamadık. Aramaya devam ediyoruz, bulamazsak size yenilerini alırım.

Her şeye rağmen, sizinle tanışmış olmaktan onur duydum.

VIII

Petro İvanıç, 16 Kasım'da, şehir postanesinden kendi adına gelmiş iki mektup aldı. Birinci zarfı açarak, soluk pembe renkli, ustalıkla katlanmış mektubu çıkardı. Karısının el yazısıydı. 2 Kasım'da Yevgeniy Nikolaiç'e gönderilmişti. Zarfta başka bir şey yoktu. Petro İvanıç şu satırları okudu:

Sevgili Eugene! Dün bir türlü görüşemedik. Kocam bütün gece evdeydi. Yarın saat on birde mutlaka gel. Kocam saat on buçukta Çar Köyü'ne gidecek ve gece yarısı dönecek. Bütün gece çok öfkeliydim. Gönderdiğin haberler ve mektuplar için teşekkür ederim. Kaç sayfaydı öyle! Hepsini gerçekten o kadın mı yazdı? Kendine has bir üslubu var, teşekkür ederim; beni sevdiğini anladım. Dün için kızma ve Tanrı aşkına yarın gel.

A.

Petro İvanıç diğer mektubu da açtı.

Petro İvanıç!

Böyle bir insan olduğunuzu bilseydim ayağımı sizin eve hiç basmazdım. Mektup kâğıtlarımı boş yere harcamazdım.

Önümüzdeki hafta Simbirsk'e gidiyorum, en değerli ve sevgili dostunuz Yevgeniy Nikolaiç sizinle kalacak; başarılar dilerim, bu arada galoşlar için de üzülmeyin.

IX

İvan Petroviç, 17 Kasım'da, şehir postanesinden adına gelmiş iki mektup aldı. Birinci zarfı açarak, özensizce ve hızlıca yazılmış mektubu çıkardı. Karısının el yazısıydı. 4 Ağustos'ta Yevgeniy Nikolaiç'e gönderilmişti. Zarfta başka bir şey yoktu. İvan Petroviç şu satırları okudu:

Elveda, elveda Yevgeniy Nikolaiç! Tanrı sizden razı olsun! Siz mutlu olun, benim payıma felaket düşse de olur! Siz iradeli davrandınız. Teyzem olmasa, size inanıp güvenebilirdim. Yine de ne benimle ne de teyzemle alay edin. Yarın beni kilisede evlendirecekler. Teyzem, iyi bir beyefendi bulunduğu ve beni çeyizsiz almayı kabul ettiği için çok mutlu. Bense ilk kez bugün adama dikkatlice baktım. İyi birine benziyor. Acele etmem için sıkıştırıyorlar. Elveda, elveda... canım benim!! Arada sırada beni düşünün, ben ise sizi hiçbir zaman unutmayacağım. Elveda. Bu son mektubu da aynı ilk mektubum gibi imzalayacağım... ilk mektubu hatırlıyor musunuz?

Tatyana

İkinci mektup ise şöyleydi:

İvan Petroviç!

Yeni galoşları yarın alırsınız, başkalarının cebinden bir şey çalmak gibi bir alışkanlığım yok, sokaktan çerçöp toplamayı da sevmem.

Yevgeniy Nikolaiç de sizinle aynı günlerde dedesinin bazı işlerini halletmek için Simbirsk'e gidecek ve yol arkadaşı olmanız için sizi ikna etmemi istedi, ister miydiniz?

POLZUNKOV

Bu adamı dikkatle incelemeye başladım. Dış görünüşünde bile, onunla hiç ilgilenmiyor olsanız da elinizde olmadan gözünüzü diktiğiniz ve hemen korkunç bir kahkaha patlattığınız bir yan vardı. Bana da böyle oldu. Bu ufak tefek beyefendinin gözlerinin son derece canlı olduğunu –ya da kendisine çevrilen her bakışı hissettiğini, içgüdüsel olarak tahmin ettiğini, hemen kendisine bakana döndüğünü ve bu bakışı heyecanla incelediğini– söylemeliyim. Gözleri büyük bir canlılıkla, çeviklikle girouette[25] gibi dönüyordu. Çok garip bir durumdu! Hayatını soytarılık yaparak kazanmasına ve kumpanyadakilerin manevi, hatta maddi anlamda her türlü darbesine maruz kalmasına rağmen, sanki kendisiyle alay edilmesinden korkuyor gibiydi. Gönüllü soytarılara kimse acımaz. Ama bu garip yaratığın, bu gülünç adamın bu işi meslek olarak seçmediğini hemen anladım. Bu adamda soylu bir yan vardı hâlâ. İçinde bulunduğu durumdan duyduğu rahatsızlık, ıstırap dolu endişe bu görüşü doğruluyordu. Bu işi yapma isteği maddi çıkarlardan çok, iyi yürekliliğinden geliyor gibiydi. İnsanların, yüzüne karşı, gözlerinin içine bakarak kahkahayla gülmelerini memnuniyetle karşılıyor, ama aynı zamanda –bu konuda yemin edebilirim– yüreği yanıyor ve izleyicilerinin aşağılık –merhametsiz oldukları, yaptıklarına değil ona, ruhuna, yüreğine, kafasına, görünüşüne, etiyle kemiğiyle tüm bedenine güldükleri fikri içinin kan ağlamasına neden oluyordu. O an kendini aptal gibi hissettiğinden eminim, ama yüreğindeki isyan her seferinde asil tabiatı sayesinde diniyordu. Bütün bunlara işten atılma ya da tanımadığı insanlardan para alamama korkusuyla değil, iyi yüreği nedeniyle katlandığından eminim: Bu beyefendi insanlardan para, onları yeterince güldürdüğünü hissettiğinde sadaka isteyebiliyordu ve buna hakkı olduğunu düşünüyordu. Ama

Tanrım! Para isterken ne hale geliyordu! Bu küçük adamın kırışmış, kemikleri çıkık yüzünde aynı anda bu kadar çeşitli gülümseme, bu kadar çok garip duygu, bu kadar dehşetli ifadeler olabileceğini düşünemezdim. Bu yüzde başka neler yoktu ki! Utanç, ve sahte bir küstahlık, ve yüzünün aniden kızarmasının verdiği sıkıntı, ve öfke, ve başarısızlık utancı, ve rahatsızlık verdiği için bağışlanma ricası, ve yeteneğinin bilincinde olma, ve hepsinden öte önemsizliğinin farkında olma – bütün bu ifadeler yıldırım hızıyla yüzünden akıp gitti. Şu fani dünyada altı yıl boyunca yaşamını böyle sürdürmüş, ama o güne kadar bu ilginç para isteme anı için uygun bir tavır bulamamıştı! Duygularını hiç kaybetmediğini ve sefil bir duruma düşmediğini de söylemeliyim. Yüreği gayet coşkulu ve sıcaktı! Ayrıca şunu da söyleyeyim: Benim görüşüme göre dünyadaki en dürüst, en asil insandı, ama küçük bir zayıflığı vardı: Yakınlarını etkilemek için, iyi niyetle ve fazla umursamadan, pek de hoş olmayan bir şeyi yapmaya hazırdı. Kısacası, biraz seciyesiz bir insandı. En mantıksız olan şey ise, sıradan bir insan gibi, ne daha iyi ne daha kötü, temiz, belli bir özenle ve saygınlığına, kişisel itibarına zarar vermeyecek bir şekilde giyinmiş olmasıydı. Bu dış uyum ve iç uyumsuzluk, kendisi hakkında duyduğu kaygı ve aynı zamanda kendini sürekli alçaltması – bunların hepsi dikkat çekici bir tezat oluşturuyor ve insanların gülmesine, acımasına neden oluyordu. Bütün dinleyicilerinin ona kişisel itibarını zedelediği için değil, sadece komik olduğu için gülen, iyi insanlar olduğuna kalpten inansaydı (yaşadığı deneyimlere rağmen ara sıra buna inanıyordu) hem kendini eğlendirmek hem de izleyicilerini güldürüp memnun etmek için frakını ters yüz ederek giyip sokaklarda dolaşmaya hazırdı. Ama ne yaparsa yapsın, hiçbir zaman onlarla eşit seviyeye gelemezdi. Bir başka özelliği daha vardı: Bu garip adam gururlu, arzulu ve hatta fazla bir tehlike olmadığı durumlarda yüce gönüllüydü. Bazen kendisini sinirden kudurtan izleyicilerinden bazılarını hiç çekinmeden, tehlikeyi göze alarak, kahramanlık

denilebilecek bir tavırla başından nasıl savdığını görmek ve duymak gerekirdi. Ama bu tavır sadece birkaç dakika sürerdi... Kısacası, kelimenin tam anlamıyla çilekeş bir adamdı, ama çilekeşlerin en lüzumsuz, en komiklerinden biriydi.

Ziyaretçilerin arasında bir tartışma başladı. Birdenbire, garip dostumun bir sandalyenin üzerine çıktığını ve dikkati söylediklerine çekmek için var gücüyle bağırdığını gördüm.

— Dinleyin, –diye fısıldadı patronu,– bazen çok ilginç öyküler anlatır... İlginizi çekti mi? Kafamı evet anlamında salladım ve kalabalığın arasına karıştım.

İyi giyimli bir beyefendinin sandalyenin üzerine fırlaması ve var gücüyle bağırması gerçekten de tüm dikkatleri çekmişti. Bu garip adamı tanımayan pek çok kişi şaşkın gözlerle birbirlerine baktı, tanıyanlar ise kahkahalarla güldüler.

— Fedosey Nikolaiç'i tanırım! Fedosey Nikolaiç'i herkesten daha iyi tanımam gerekir! –Sandalyenin üzerinden yüksek sesle konuşuyordu.– Beyler, müsaadenizle size de anlatayım. Fedosey Nikolaiç hakkında güzel bir öykü biliyorum! Çok güzel bir öykü...

— Anlatın Osip Mihaylıç, anlatın.

— Hadi anlat!!

— Dinleyin o zaman...

— Dinleyin, dinleyin!!!

— Başlıyorum, ama beyler, çok ilginç bir öykü bu...

— Güzel, çok güzel!

— Komik bir öykü.

— Çok güzel, harika, mükemmel – hadi başla!

— Çok sevdiğiniz birinin yaşamından bir bölüm...

— Neden komik olduğunu söylemek için bu kadar sıkıntıya giriyorsun!

— Ayrıca biraz da trajik!

— Aaa?!

— Kısacası, dinlediğiniz için mutlu olacağınız bir öykü, beyler – sonucunda bu ilginç kumpanyaya geldiğim bir öykü.

— Kelime oyunlarını bırak!

— Bu öykü...

Sarışın, bıyıklı, genç bir beyefendi, elini sanki mendil çıkaracakmış gibi redingotunun cebine sokup, onun yerine cüzdanını çıkararak boğuk bir sesle,

— Kısacası, bu öykü – giriş faslını biraz hızlı geçseniz – kendine göre değeri olan bir öykü, –dedi.

— Bu öykü, beyler, pek çoğunuzun benim yerime yaşamış olmanızı dilediğim bir öykü. Ve son olarak söyleyeyim, sonucunda evlenmediğim bir olay.

— Evlenecekmiş!.. Bir karısı olacakmış!.. Polzunkov evlenmek istemiş!!

— İtiraf edeyim, şu anda bir Madam Polzunkova olmasını ben de isterdim!

— İzin verirseniz, Madam Polzunkova olacak kadının ismini sorabilir miyim? –diye bir genç ince sesiyle anlatıcıya sordu.

— İlk bölümü anlatmaya başlıyorum beyler: Altı yıl önce, bir bahar günü, Mart'ın 31'iydi – tarihe dikkatinizi çekerim, beyler – tam şeyin arifesi...

— 1 Nisan'ın! –diye saçları lüle lüle olan bir genç bağırdı.

— Hemen de bildiniz bayım. Akşam vaktiydi. N. kasabasına alacakaranlık çökmüştü, ay kendini göstermek üzereydi... Her şey doğal akışında ilerliyordu. Alacakaranlığın çöktüğü geç bir saatte dairecağızımdan usul usul çıktım – kendi dünyasında yaşayan ve daha geçenlerde ölen büyükanneme veda ettim. En son Nikolay Nikolaiç'ten duyduğum, böyle son moda bir ifade kullandığım için kusuruma bakmayın. Ama büyü-

kannem tamamen kendi dünyasında yaşıyordu: Kör, sağır, dilsiz, aptaldı – yani aklınıza ne gelirse vardı!.. Kabul etmeliyim ki ben de titriyordum, büyük bir iş peşindeydim; şu zavallı kalbim, ensesinden yakalanmış küçük bir kedi yavrusu gibi çarpıyordu.

— Affedersiniz, Mösyö Polzunkov!

— Bir şey mi söyleyecektiniz?

— Daha basit anlatır mısınız, fazla süslemeyin lütfen!

— Peki, nasıl isterseniz, –dedi Osip Mihaylıç hafif mahcup bir sesle.– Fedosey Nikolaiç'in (kendi kazandığı parayla satın aldığı) evine gittim. Fedosey Nikolaiç sizin de bildiğiniz gibi, sıradan bir iş arkadaşı değil, tüm bölümün şefi. Geldiğimi bildirdiler ve beni hemen çalışma odasına aldılar. Daha dün gibi hatırlıyorum: Karanlık, kapkaranlık bir oda ve mumlar yanmıyor. Fedosey Nikolaiç'in girdiğini görüyorum. Karanlıkta ikimiz baş başayız...

— Aranızda ne geçti? –diye sordu bir memur.

— Sizce ne geçmiş olabilir? –diye Polzunkov, saçları lüle lüle olan gence dönüp, kramp girmiş gibi yüzünde bir kasılmayla sordu.– Olaya dönecek olursak beyler, çok garip bir durumdu. Yani aslında sıradan, günlük işlerden biriydi – ben cebimden rulo halindeki kâğıtları çıkardım, o da rulo halindeki...

— Banknotları mı?

— Evet, banknotları bayım, sonra da belgeleri verdim banknotları aldım.

— Bu işin içinde bir rüşvet kokusu var, –dedi iyi giyimli, kısa saçlı genç bir beyefendi.

— Rüşvet mi! –diye devam etti Polzunkov.– Eh, yani!

Liberal olmayayım da ne yapayım!

Bu gördüklerimden sonra,

Eğer taşrada hizmet etme şansını ele geçirirseniz, elinizi... memleketinizin ocağında ısıtmayın... Bir edebiyatçı şöyle demiş:

Anavatanımızın dumanı bile bize tatlı ve hoş gelir![26]

Anavatan, beyler, hepimizin anası, biz onun yavrularıyız ve bu yüzden onu emip sömürürüz!..

Kalabalıktan bir kahkaha koptu.

— Beyler, ister inanın ister inanmayın, ben hiç rüşvet almadım. –Polzunkov, şüpheli gözlerle kalabalığa bakıyordu.

Şiddetli ve oldukça uzun süren bir kahkaha tufanı Polzunkov'un konuşmasını bastırdı.

— Beyler, gerçekten almadım...

Ama durdu ve yüzünde garip bir ifadeyle etrafındaki insanları süzmeye başladı. Belki de – kim bilir – belki de o anda bu dürüst topluluktaki bazı kişilerden çok daha dürüst olduğunu düşünüyordu... Yüzündeki ciddi ifade kalabalıktaki hareketlilik sona ermeden geçmedi.

— Beyler, –herkes susunca Polzunkov devam etti,– hiçbir zaman rüşvet almamış olmama rağmen, bu sefer bir günah işlemiştim: Cebime rüşvet girmişti... hem de rüşvet alan birinden... belli bir kişiye gönderdiğim takdirde Fedosey Nikolaiç'i sıkıntıya sokacak bazı belgeler vardı elimde.

— Yani onları sizden satın mı aldı?

— Evet, aldı.

— Çok para verdi mi?

— Günümüzde pek çok kişinin vicdanını olduğu gibi satacağı ve her yönüyle değiştirebileceği kadar çok para verdi... tabii bu değişiklik onlara fayda sağlayacaksa. Ama parayı cebime koyunca sanki başımdan aşağı kaynar sular döküldü. Aslında böyle durumlarda neden keyfim kaçar bilmiyorum, beyler – ama yaşıyor muydum, ölmüş müydüm farkında değildim, dudağım seğiriyor, bacaklarım titriyordu; suç işlemiştim, suçluydum, çok utanmıştım, beni affetmesi için Fedosey Nikolaiç'e yalvarmaya hazırdım...

— O ne yaptı, affetti mi?

— Af dilemedim... sadece ne hissettiğimi anlatmak için öyle söyledim; yani hassas bir yüreğim vardır demek istiyorum. Gözlerimin içine baktığını görüyordum:

— Tanrıdan –dedi,– korkmaz mısınız, Osip Mihaylıç. Bu soru karşısında ne yapabilirdim! Nezaketten dolayı ellerimi açtım, başımı yana eğdim: "Tanrıdan, –dedim,– nasıl korkmam, Fedosey Nikolaiç?.." Nezaketten böyle dedim... aslında yerin dibine geçmeye hazırdım.

— Uzun süredir ailemizin dostusunuz, size kendi oğlumuz gözüyle bakıyoruz – Tanrının bizim için ne gibi planları olduğunu kim bilebilir Osip Mihaylıç! Ve birdenbire beni ihbar etmeyi düşünmeye başlıyorsunuz!.. Böyle bir şeyden sonra insanlar hakkında ne düşünmeliyim Osip Mihaylıç?

İşte böyle beyler, bana nutuk çekmeye başladı! "Siz söyleyin –dedi,– böyle bir olaydan sonra insanlar hakkında ne düşünmeliyim, Osip Mihaylıç?" Ne düşünmeli diye düşündüm. Anlarsınız, boğazım düğümlendi, sesim titriyordu, kötü huyum yine ortaya çıkmıştı ve ben de şapkama uzandım...

— Nereye gidiyorsunuz Osip Mihaylıç? Böyle bir günün arifesinde gerçekten de... gerçekten de bana kin mi güdüyorsunuz; ben size ne yaptım?

— Fedosey Nikolaiç, –dedim,– Fedosey Nikolaiç! Aslında eriyip tükenmiştim beyler, şeker gibi erimiştim. Nereye gidiyordum! Ve cebimdeki banknotlar sanki şöyle bağırıyordu: Seni hain, seni lanet olası soyguncu – sanki yüz kilo geliyorlardı... (düşünün, bir de gerçekten yüz kilo olsalardı!..)

— Bakıyorum da, –dedi Fedosey Nikolaiç,– pişman olmuşa benziyorsunuz... biliyorsunuz, yarın...

— Mısırlı Azize Maria[27] günü...

— Tamam, ağlamayın –dedi Fedosey Nikolaiç,– yeter: Bir günah işlediniz ve pişman oldunuz! Bunu unutalım! Belki de –dedi,– sizi tekrar doğru yola sokabilirim... Belki benim mütevazı penatlar[28] –dedi,– (bu sözcüğü vurguladığını hatırlıyorum, alçak herif), sizin sert... sertleşmiş demeyeyim de – biraz yolunu şaşırmış – kalbinizi ısıtabilir...

Elimden tuttu, beyler ve beni aile üyelerinin yanına götürdü. Sırtımdan soğuk bir ter boşandı, tüylerim ürperdi! Kendimi nasıl takdim etmem gerektiğini düşünüyordum... siz de bilirsiniz, beyler... nasıl söylesem, çok nazik bir durumdu!

— Madam Polzunkova da orada mıydı?

— Marya Fedoseyevna – ama beyler, söylediğiniz ismi alma şerefine ulaşması kaderinde yokmuş! Fedosey Nikolaiç bana oğulları gözüyle bakmaları konusunda haklıymış. Aslında altı ay önce, Mihaylo Maksimıç Dvigaylov adındaki emekli bir asker hayattayken o gözle bakıyorlarmış. Bu emekli asker hazırladığı vasiyeti bir kutuya koymuş ve uzun süre ellememiş; ama kutuyu o kadar uzun süre ellememiş ki emrihak vaki olup kendisi kutuya girene kadar bulamamış...

— Uh!!!

— Özür dilerim beyler, ağzımdan kaçtı – kötü bir kelime oyunuydu, ama onun yaptığı şey kadar kötü değil – bu emekli asker yüzünden daha sonradan düştüğüm, nasıl desem, sıfırı tüketmiş halim kadar kötü değil – hayattayken beni evine hiç kabul etmemişti (sözü geçen, etkili bir insan olduğu için rahat, zengin bir hayat yaşıyordu!) – bir de benim öz oğlu olduğumu düşünüyormuş, belki de haklıydı.

— Aha!!!

— Evet, durum böyleydi! Neyse, sonra ne zaman Fedosey Nikolaiç'in evine gitsem bana laf dokundurmaya başlamışlardı. Hepsine dayanmış, ama aklımın bir köşesine yazmayı da ihmal etmemiştim ve günün birinde benim için talihsiz (belki de talihli!) bir gelişme olmuş, bir süvari subayı birdenbire dörtnala küçük kasabamıza girmişti. Çeşitli yerleri dolaşarak, ordu için at almasını gerektiren basit bir görevi vardı – ama Fedosey Nikolaiç'in evine adamakıllı yerleşmişti – basbayağı havan topu gibi! Ben de kötü huyum gereği olaya dolambaçlı yollardan yaklaşmıştım, "Fedosey Nikolaiç, –dedim,– neden böyle davranıp beni incitiyorsunuz! Size hep bir baba gözüyle baktım... siz bana ne zaman bir baba gibi davranacaksınız..." O da bana, nasıl desem, cevap vermeye başlamıştı! Konuşmaya, konuşmak diyorsam on iki kantodan oluşan bir şiir okumaya başlamıştı, dinlediğiniz de güzelliği karşısında dilinizin tutulduğu, donup kaldığınız, ama ne demek istediğini çözemediğiniz, anlamadığınız, aptallaştığınız, sudan çıkmış balığa döndüğünüz bir şiirdi. Çok güzel okuyordu, insanları etkisi altına alan Tanrı vergisi bir yeteneği vardı! Her türlü yolu denemiştim: Oraya buraya koşturmuştum! Romanslar bulmuş, şekerler getirmiş, güzel kelime oyunları hazırlamış, iç çekmiş, sızlanmış, yüreğim yanıyor demiştim, aşktan yüreğim yanıyor, gözyaşlarına boğulmuş, bazı gizli şeyleri açıklamıştım! İnsan ne kadar aptal! Aslında otuz yaşında olduğumu o güne kadar hiç

aklıma getirmemiştim... bir an bile! Her türlü kurnazlığı yapmıştım! Hiçbiri işe yaramamıştı! Elime geçen tek şey alaylar ve gülüşmeler olmuştu – öfkeden boğulacak gibiydim – evden ayağımı kestim ve sürekli düşündüm – onu ihbar etmeye karar verdim. Tamam, bir tanıdığı ele vermek alçakça bir şey, kabul ediyorum, ama maddi bir işti ve çok para vardı! Onun hakkındaki ihbarı geri almam karşılığında bin beş yüz gümüş aldım.

— A! İşte rüşvet!

— Evet beyler, rüşvetçiden rüşvet aldım! (Yanlış bir şey yapmadım, hayır!) İzninizle devam edeyim: Beni çay içtikleri, hatırlarsanız bahsetmiştim, odaya götürdü, korkudan ölecek gibiydim, gayet hoş karşıladılar, hepsi de biraz alınmış gibi davrandılar – en azından incindikleri açıktı... Yıkılmış tamamen yıkılmışlardı, ama aynı zamanda yüzlerinde bir asalet ve bakışlarında babacan, samimi bir vakar vardı... hayırsız evlat geri dönmüştü – olay bu noktaya gelmişti! Çaya davet ettiler; göğsümde sanki bir semaver kaynıyor, ayaklarım ise donuyordu: İyice küçülmüş, korkmuştum! Yedinci dereceden memur (şimdi altıncı dereceye yükseldi) Fedosey Nikolaiç'in eşi Marya Fominişna oturur oturmaz benimle konuşmaya başladı: "Evladım, ne kadar da zayıf kalmışın," dedi. "Evet, Marya Fominişna, –dedim,– sağlığım pek iyi değildi..." Sesim titriyordu! Ama o yılan, zehrini akıtmak için fırsat kolluyormuş: "Sanırım vicdanın –dedi,– sana oğlu gibi davrananları kapsayacak kadar büyük değilmiş, Osip Mihaylıç! Canı gönülden paylaştığımız ekmeğimiz suyumuz –dedi,– seni oldukça üzmüş! Döktüğüm kanlı gözyaşlarının sorumlusu sensin!" Gerçekten de vicdanım hakkında bunları söyledi. Neden böyle söyledi ki! Üzerine vazife değildi, cadaloz! Oturup çay koymaktan başka bir şey yapmadı. Pazarda olsa, diğer bütün kadınların seslerini bastırabilirdi. İşte böyle bir kadındı! Sonra beni felakete götüren şey gerçekleşti ve kızları Marya

Fedoseyevna tüm masumiyeti, hafif sararmış yüzü ve sanki ağlamaktan kızarmış gözleriyle içeri girdi – ben de aptal gibi olduğum yerde ağzı açık kalakaldım. Ama sonradan bu gözyaşlarını o subay için döktüğü ortaya çıktı: Zamanının dolduğunu, gitme vakti geldiğini, gitmezse devletin parasını zamanında yetiştiremeyeceğini söylemiş ve nasıl desem (ama söylemem de gerekiyor) başının belaya girmemesi için sıvışırcasına çıkıp gitmiş! İşte böyle... anne babası küçük hanımdan hemen bütün sırlarını öğrendiler ve bu talihsizliği örtbas etmek için ne yapmaları gerektiğini düşündüler – üstelik bu talihsizlik kendi evlerinde olmuştu!.. Ona bakınca yapacak hiçbir şey olmadığını anladım, şapkama uzandım, hemen alıp oradan sıvışmak istiyordum, ama yerinde değildi: Şapkamı almışlardı... Kabul etmeliyim ki şapkam olmasa da oradan çıkmak istiyordum – aklımda bu vardı – ama hayır, kapıları kilitlemişlerdi, dostça şakalar, göz kırpmalar ve cilveler başladı, utanmıştım, aşk hakkında konuşmaya, atıp tutmaya başladım; küçük güvercinim klavsenin başına oturdu ve hüzünlü bir sesle, sırtını kılıcına dayamış bir süvari hakkındaki şarkıyı söyledi – bu şarkıyla beni kendine esir etti! “Her şeyi unutalım, –dedi Fedosey Nikolaiç,– gelin, kucaklaşalım!” Ben de diz çöktüm ve yüzümü yeleğine dayadım. “Beni bağışladınız, benim için bir babadan farksızsınız!” dedim ve gözlerimden sıcak yaşlar boşandı! Yüce Tanrım, yaptıklarımız için bağışla bizi! O ağladı, karısı ağladı, Maşenka ağladı... Lepiska saçlı bir kız vardı: O da ağladı... Daha bitmedi – evin her köşesinden küçük çocuklar çıkıyordu (Tanrı bu eve oldukça cömert davranmıştı) ve onlar da hüngür hüngür ağlıyordu... Herkes evin hayırsız oğlu askerden dönmüş gibi ağlıyordu, duygulanıyordu ve mutluydu! Ardından ikramlar geldi, oyunlar oynandı: “Yangın var! Neresi yanıyor? – Kalbim yanıyor. Kimin için yanıyor?” Güvercinimin yüzü kızarıyordu! İhtiyarla karşılıklı punç içtik – sonra beni gayet hoş bir biçimde uğurladılar...

Büyükannemin yanına döndüm. Başım dönüyordu; eve gelirken yol boyunca gülmüştüm, küçük odamda iki saat boyunca bir aşağı bir yukarı dolaştım, büyükannemi uyandırdım ve ne kadar mutlu olduğumu anlattım. “Peki, o hırsız sana para verdi mi?” – “Verdi, büyükanneciğim, verdi, talihimiz döndü artık!” – “Evlenme vaktin gelmişti zaten, –dedi büyükannem,– Tanrım, dualarım kabul oldu!” Sofran’ı uyandırdım. “Sofran, –dedim,– çizmelerimi çıkar.” Sofran çizmelerimi çekti, çıkardı. “Sevgili Sofran, gel de bir öp, tebrik et beni! Evleniyorum kardeşim, evleniyorum, yarın serbestsin, git eğlen, kafayı çek, efendin evleniyor!” Kalbim sevinçle çarpıyordu!.. Uykum gelmeye başlamıştı, ama uyuyamadım, oturup düşündüm; birden aklıma bir şey geldi: Ertesi gün 1 Nisan’dı, böyle parlak ve eğlenceli bir günde ne yapabilirdim? – Ne yapacağımı buldum! Sizce ne yaptım beyler, yataktan kalktım, bir mum yaktım, yazı masasına oturdum, kendimi tamamen kaybetmiş, heyecanlanmıştım – bir insan heyecanlandığında nasıl olur, bilirsiniz beyler! Kafam tamamen şeytanlığa çalışmaya başlamıştı! Böyle bir huyum vardı: Sizden bir şey alırlar, siz onlara başka bir şey daha verirsiniz: Bunu da alın dersiniz! Bir yanağınıza tokat atarlar ve siz zevkle diğer yanağınızı uzatırsınız. Önünüze kemik atarlar, siz bütün kalbiniz ve yüreğinizle patinizi uzatırsınız – ve onları yalamaya çalışırsınız. Halime bakın beyler! Gülüyorsunuz ve ıslık çalıyorsunuz, her şeyi görüyorum! Ben burada tüm sırrımı size açıkladıktan sonra bana güleceksiniz, benimle dalga geçeceksiniz, ama ben konuşmaya devam edeceğim, konuşacağım, konuşacağım! Bunu yapmamı kim emretti? Kim beni zorladı? Kim arkamda duruyor ve “Konuş, konuş, anlat” diye fısıldıyor? Ama ben konuşuyorum, sanki benim arkadaşım, kardeşimmişsiniz gibi size anlatmaya, sizi memnun etmeye devam ediyorum... eh!..

Her yönden yavaş yavaş yükselmeye başlayan kahkaha, sonunda tamamen kendinden geçmiş anlatıcının sesini

bastırdı; anlatmayı bıraktı, gözlerini birkaç dakika kalabalığın üzerinde gezdirdi ve sonra birdenbire yıldırım gibi elini salladı, durumunu gerçekten komik bulmuş gibi kendi kendine güldü ve öyküsüne devam etti:

— O gece zar zor uyuyabildim beyler; gece boyunca kâğıda bir şeyler çiziktirdim, bir şaka planladım! Beyler, aklıma geldikçe utanıyorum! Aslında çok daha iyi bir gece olabilirdi: Sarhoş olabilirdim, yolumu kaybedebilirdim, aptalca konuşabilirdim, yalan söyleyebilirdim – ama bunların hiçbiri olmadı! Sabah çok erken uyandım, ancak bir iki saat uyuyabilmiştim ve hâlâ şakayı yapmayı düşünüyordum! Yıkandım, giyindim, saçımı kıvırıp pomat sürdüm, yeni aldığım frakı giydim, kâğıdı şapkamın içine koydum ve tatil günü Fedosey Nikolaiç'in evine gittim. Beni görünce kollarını açtı ve babacan göğsüne sarılmamı söyledi! Aklımda önceki gece planladığım şaka vardı ve gayet ağırbaşlı bir tavır takındım. Bir adım geriledim. "Hayır Fedosey Nikolaiç, – dedim,– ve eğer mümkünse bu kâğıdı okuyabilir misiniz?" – günlük raporla birlikte kendi hazırladığım kâğıdı da verdim; kâğıtta ne yazıyordu biliyor musunuz? Şöyle diyordu: ...yukarıda belirtilen şu sebeplerden dolayı Osip Mihaylıç emekliye sevk edilmesini talep etmektedir, altında da tam tekmil ismim ve imzam! İşte bunu düşünüp hazırlamıştım beyler! Aklıma daha zekice bir şey gelmemişti! 1 Nisan şakasını devam ettirebilmek için, dargınlığımın geçmediğini, bütün gece düşündüğümü, akşam olanlardan dolayı daha da kırılıp fikrimi değiştirdiğimi, onunla ya da kızıyla bir daha görüşmek istemediğimi söyledim; önceki gece aldığım paranın benim için yeterli olduğunu ve bu yüzden istifamı hazırladığımı söyledim; Fedosey Nikolaiç gibi bir şefin altında çalışmak istemediğimi, başka bir yere tayin edilmek istediğimi ve işlediği suçu ihbar edeceğimi de ekledim. Onları korkutmak için tam bir alçak rolü oynamıştım! Korkutmak için iyi bir yol, değil mi beyler? Önceki günden sonra kalbim onlara iyice ısınmıştı ve bu yüzden bu aileye

küçük bir şaka yapabileceğimi ve Fedosey Nikolaiç'in babacan yüreğine hafifçe dokunabileceğimi düşünmüştüm...

Zarfımı, alır almaz açtı, ifadesinin tamamen değiştiğini gördüm. "Bu ne anlama geliyor, Osip Mihaylıç?" Ben de aptal gibi, "1 Nisan! Size şaka yaptım, Fedosey Nikolaiç," dedim, büyükannesinin sandalyesinin arkasına sessizce saklanıp, onu korkutmak için kulağına tüm gücüyle "böö" diye bağıran aptal bir okul çocuğu gibiydim. Evet... aslında bu konudan bahsetmeye utanıyorum beyler! Hayır, yapamam! Bunu size anlatamam!

— Olmaz, anlat! Sonra ne oldu?

— Hayır, anlatın! Anlatın hadi! –Her yönden bu sesler duyuldu.

— Anlamsız konuşmalar, fısıldaşmalar, ahlar ohlar yükseldi beyler! – ne kadar muzip, ne kadar şakacı bir insan olduğumu, onları çok korkuttuğumu söylediler, o kadar tatlıydılar ki çok utandım ve korkuyla şunu düşündüm: Böyle kutsal bir yerde nasıl böyle bir günah işleyebilmiştim! "Sevgili evladım, –diye ciyak ciyak bağırmaya başladı karısı,– beni o kadar korkuttun ki bacaklarım titredi, az kalsın düşüyordum! Deli gibi Maşa'ya koştu: Maşenka –dedi,– ne olacak halimiz! Bak, seninki ne yaptı! Bağışla evladım, günahını almışım! Şöyle düşündüm: Akşam bizden ayrılıp evine gittikten sonra belki de onu bilerek elde etmeye kandırmaya çalıştığımızı sandı ve bunu düşününce kanım öyle bir dondu ki! Göz kırpmayı bırak Maşenka, Osip Mihaylıç yabancı değil, ben senin annenim, yanlış bir şey söylemem! Tanrıya şükür yirmi yaşında, ne söyleyeceğini bilmeyen bir kadın değilim: Kırk beş yaşına geldim!.."

Neredeyse ayaklarının dibine düşecektim beyler! Yeniden öpüştük, ağlaştık! Şakalar yapmaya başladık! Fedosey Nikolaiç de 1 Nisan hatırına bir şaka yapmayı lütfetti! Elmas gagalı bir ateş kuşunun[29] geldiğini ve gagasında bir

mektup getirdiğini söyledi. Şaka yapmaya çalışmıştı – bu şakaya çok güldük! Hem de nasıl etkilendik, anlatamam! O kadar güldük ki burada anlatmaya utanıyorum!

— Neyse dostlar, öykünün bitmesine az kaldı! Aradan bir gün geçti, iki, üç, derken bir hafta oldu; bana artık damatları gözüyle bakıyorlardı! Neden mi böyle düşünüyordum! Çünkü yüzükler sipariş edilmişti, düğün günü kararlaştırılmıştı, sadece müfettiş gelene kadar duyurmak istemiyorlardı. Ben de dört gözle müfettişin gelmesini bekliyordum, çünkü mutluluğum ona bağlıydı! Ne kadar çabuk gelirse benim için o kadar iyi diye düşünüyordum. Fedosey Nikolaiç de bütün işini, hesapları, raporların yazılmasını, defterlerin kontrolünü, toplamların alınmasını kimseye sezdirmeden, büyük bir zevkle üzerime yıkmıştı – her şey düzensizdi, pek çok şey atlanmıştı, okunmayacak haldeydiler! Ama ben kayınpederim için elimden gelenin en iyisini yapmalıyım diye düşünüyordum! O ise pek iyi değildi, hastalanmıştı ve günden güne daha kötüye gittiği görülüyordu. Aslında benim de ondan pek farkım yoktu, geceleri uyuyamıyordum, olduğum yere yıkılacağımdan korkuyordum! Yine de işi büyük bir başarıyla tamamladım! Vaktinde yetiştirdim! Bir gün aniden ulakla bir mesaj gönderdiler. "Çabuk gelin, –diyorlardı,– Fedosey Nikolaiç'in durumu iyi değil!" Koşa koşa gittim – ne olmuş olabilirdi? Fedosey Nikolaiç, alnına sirkeli bez bağlanmış, yüzü buruşmuş bir halde yatıyor, inliyor, ahlayıp ofluyordu. "Sevgili oğlum, evladım –dedi,– ölüyorum –dedi,– ben ölürsem size kim bakacak?" Bütün çocuklar annelerinin yanına toplanmıştı, Maşenka ağlıyordu – ben de hüngür hüngür ağlamaya başladım! "Ağlamayın –dedi,– Tanrı yanınızda olacaktır! Benim günahlarımın cezasını size çektirmez!" Sonra karısına ve çocuklarına dışarı çıkmalarını, kapıyı arkalarından kapatmalarını söyledi, odada baş başa konuşmaya başladık. "Senden bir ricam var!" – "Nedir?" – "Ölüm döşeğinde bile rahat değilim kardeşim, yapılması

gereken bir şey var!” – “Nedir o?” Kıpkırmızı olmuştum, zorlukla konuşuyordum. “Evladım hazineye para yatırmak zorundayım; kamu çıkarı için hiçbir şeyi esirgemem, hayatımı bile feda ederim! Bu konuda hiç endişen olmasın! Canımı sıkan, iftiracıların benim yüzümden sana kara çalacak olmaları... Saçlarımın kendi üzüntümden beyazlamadı! Müfettiş birkaç gün içinde gelecek, Matveyev’in yedi bin ruble açığı var ve bunun hesabını ben vermek zorundayım... Müfettiş bana soracak! Aklın neredeydi diyecek! Ama Matveyev tek bir kuruş bile verecek durumda değil! Başında zaten yeterince dert var; adamcağıza bir tekme de ben mi atayım?” Tanrım, ne kadar yardımsever, ne kadar iyi kalpli bir adam, –diye düşündüm. Konuşmaya devam etti: “Kızımın drahomasını da vermek istemiyorum, kutsal bir para! Kendi param da var, doğru, ama başkalarına borç verdim ve hepsini bir çırpıda nasıl toplayayım?” Dizlerimin üstüne çöktüm. “Siz benim velinimetimsiniz –diye haykırdım,– size karşı bir hata yaptım, sizi üzdüm, sizi suçlayanlar iftira atıyorlar, kendinizi üzmeyin, bana verdiğiniz parayı geri kabul edin!” Yaşlı gözlerle bana baktı. “Kalk ayağa evladım, senden de bunu beklerdim zaten; seni o zaman kızımın gözyaşları hatırına bağışlamıştım! Şimdi tüm kalbimle bağışlıyorum! Sen –dedi,– bütün yaralarımı sardın! Ömrümün sonuna kadar senden hayır dualarımı esirgemeyeceğim!” Hayır duasını aldıktan sonra beyler, hemen eve koştum, parayı aldım: “İşte babacığım, bütün para burada, sadece elli ruble harcadım!” – “Normal bir zaman olsa hiç önemli değil –dedi,– ama şu anda paranın tamamını bulmamız gerekiyor; zamanımız yok, birkaç gün önceki tarihli bir dilekçe yaz ve paraya ihtiyacın olduğu için elli ruble avans aldığını söyle. Ben de yetkililere, avans olarak verdiğimi söylerim...” Sizce ne olmuştur, beyler! Ne düşünüyorsunuz? Ne olacak, dilekçeyi de yazdım!

— Sonra ne oldu? Nasıl bitti?

— Ben dilekçeyi yazınca beyler, her şey bitti. Hemen ertesi sabah erken saatte resmi mühürlü bir zarf geldi. Zarfı açınca bir de ne göreyim? Emekliye sevk edilmiştim! Görevi devretmem, elimdeki hesapları teslim etmem ve kendi yoluma gitmem gerektiği yazıyordu!..

— Nasıl olur?

— Ben de avazım çıktığı kadar bağırdım: Nasıl olur! Kulaklarım çınlamaya başlamıştı, beyler! Özel bir nedeni olmadığını düşündüm, ama hayır, müfettiş kasabaya gelmişti. Yüreğim ağzımdaydı! Yine de belli bir nedeni yoktur dedim! Hemen Fedosey Nikolaiç'e gittim: "Bu nasıl oldu?" diye sordum. "Ne demek istiyorsun?" diye karşılık verdi. "Neden emekliliğe sevk edildim?" – "Ne emekliliği?" – "Peki niye bu kâğıtta emekliliğe sevk edildiğim yazıyor?" – "Emekli olmanın ne kötülüğü var!" – "Ben emekli olmak istemedim ki!" – "Nasıl olur, Nisan'ın 1'inde dilekçeyi vermiştiniz." (O dilekçeyi geri almamıştım!) – "Fedosey Nikolaiç! Kulaklarıma inanamıyorum, bu gerçekten siz misiniz!" – "Evet benim, ne oldu ki?" – "Yüce Tanrım!" – "Çok üzüldüm beyefendi, bu kadar erken emekliliği düşünmenize gerçekten çok üzüldüm! Genç bir adamın çalışması gerekir beyefendi, ama sizin aklınız son zamanlarda biraz havadaydı. Yine de referans konusunda rahat olun: Bu konuyla ilgileneceğim. Her zaman çok örnek bir memur oldunuz!" – "Sadece küçük bir şaka yapmak istemiştim Fedosey Nikolaiç, ciddi değildim, babacan tavrınıza güvendiğimden o kâğıdı getirmiştim... Hepsi bu!" – "Ne demek hepsi bu! Şaka yaptım ne demek beyefendi! Resmi belgeyle şaka olur mu? Böyle şaka yapanlardan bazılarını Sibirya'ya gönderiyorlar. İzin verirseniz müfettişin yanına dönmem gerekiyor, vazife her şeyden önce gelir; siz aylak aylak gezebilirsiniz, ama bizim yapmamız gereken işler var. Sizin için bir referans mektubu yazacağım. Bir şey daha var, Matveyev'den bir ev aldım, birkaç gün içinde taşınacağız,

umarım sizi yeni evimizde görme şerefine hiç ulaşmam. Hoşça kalın!” Koşa koşa eve döndüm: “Mahvolduk büyükanne!” – Zavallım, hüngür hüngür ağladı; çok geçmeden genç bir Kazak, Fedosey Nikolaiç’ten bir not ve içinde sığırcık olan bir kafes getirdi; duygularımın bir ifadesi olarak sığırcığı büyükanneme verdim; notta ise tek bir şey yazıyordu: 1 Nisan. Buna ne buyurursunuz beyler?

— Sonra ne oldu?

— Ne mi oldu? Fedosey Nikolaiç’i bir kere gördüm ve gözlerinin içine bakıp ne kadar aşağılık bir adam olduğunu söylemek istedim...

— Eee, sonra?

— Ama ne olduysa söyleyemedim beyler!

[1] Rusya'da odalar köşe denilen bölümlere ayrılarak fakir halka kiralanırdı. (ç.n.)

[2] Gnom: Mitolojide yeraltında yaşayan cin ya da cüce. (ç.n.)

[3] Stenka Razin (1630-1671): Güney Rusya'da soylulara ve çarın bürokrasisine karşı ayaklanan Kazak lider. (ç.n.)

[4] Eski Rusya'da bazı suçlular cezalandırılmak üzere kiliseye teslim edilirlerdi. (ç.n.)

[5] Sara hastalığı. (ç.n.)

[6] Mutsuzluk, felaket, talihsizlik. (Fr.) Burada zihinsel rahatsızlık anlamında. (ç.n.)

[7] İsa'yı Romalılara ihbar ettiğine inanılan havari. (ç.n.)

[8] Goethe'nin "Büyücünün Çırağı" adlı öyküsünden. (ç.n.)

[9] I. Nikolay devlet memurlarının favori bırakmasını yasakladığı için Yaroslav İlyiç'in favori bırakması memuriyetten ayrıldığı anlamına geliyor. (ç.n.)

[10] Semen-ot İvanoviç: Semen (Semyon) ismi, duymak, Tanrının dualarda duyulması anlamına gelir. Ayrıca "semen" Rusça'da tohum, sperm demektir, "ot" ise -den, -dan ekidir. Ruslar ikinci ad olarak babalarının adlarını kullanırlar. Yazar burada sözcük oyunu yaparak İvanov'un sperminden olan demek istiyor. (ç.n.)

[11] Halk dilinde "beklentilerinin gerçekleşeceğini ümit etme" anlamında kullanılan bir söz. (ç.n.)

[12] 1809 yılında çıkarılan bir kararnameye göre memurlar derece atlayabilmek için sınava tabi tutulacaklardı, ama bu kararname uygulanmadı, sadece kâğıt üzerinde kaldı. (ç.n.)

[13] Kaybedenin burnuna iskambil destesiyle vurulan bir kâğıt oyunu. (ç.n.)

[14] Özgür düşünce terimi Rusya'da 18. yüzyılın ortalarında çıktı. Olumsuz bir çağrışımı vardı ve çoğunlukla mevcut sosyopolitik duruma eleştirel bir yaklaşım anlamına geliyordu. (ç.n.)

[15] Rusçada, söylediklerini inatla ve ısrarla tekrarlayan anlamında bir deyim. (ç.n.)

[16] Gogol'ün "Burun" adlı eserine gönderme yapılıyor. (ç.n.)

[17] İsa'nın öldükten sonra yeniden dirileceği konusunda kuşkuları olan havari. (ç.n.)

[18] Derjavin'in "Kırlangıç" adlı şiirine gönderme yapılıyor. (ç.n.)

[19] A. S. Griboyedov'un (1795-1829) yazdığı tiyatro eseri. (ç.n.)

[20] Güvence (Fr.) (ç.n.)

[21] Lehçe'de selamlaşırken kullanılan, sizi selamlamaktan şeref duyarım anlamında bir söz. (ç.n.)

[22] Bahane (Fr.) (ç.n.)

[23] Karabuğdaygillerden hekimlikte kullanılan bir bitki. (ç.n.)

[24] Shakespeare'in "Romeo ve Juliet" adlı oyununa gönderme yapılıyor. (ç.n.)

[25] Rüzgârgülü, fırıldak (Fr.) (ç.n.)

[26] G. R. Derjavin'in (1743-1816) "Arp" adlı şiirinden. (ç.n.)

[27] Özellikle doğu kiliselerinde tövbekârların koruyucusu olduğuna inanılan azize. (ç.n.)

[28] Roma mitolojisinde aile ocağını koruyan ev ve aile putları. (ç.n.)

[29] Slav halk öykülerinde uzaklardan gelen ve kendisini yakalayana hem bereket hem de uğursuzluk getiren büyülü, parlak kuş. (ç.n.)